

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

ÖZEL EĞİTİM BÖLÜMÜNDE OKUYAN ADAY ÖĞRETMENLERİN
KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE TÜKENMİŞLİK DÜZEYLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Hilal SARI

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Emine ERATAY

Bolu-2013

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Hilal SARI'ya ait “Özel Eğitim Bölümünde Okuyan Aday Öğretmenlerin Kişilik Özellikleri ve Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı çalışma jürimiz tarafından Özel Eğitim Anabilim Dalında **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir. 27.12.2013

Akademik Unvan ve Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı): Yrd. Doç. Dr. Emine ERATAY

Üye : Doç. Dr. Sefa BULUT

Üye : Yrd. Doç. Dr. Serap YASA

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Soner DURMUŞ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ONAY BELGESİ	ii
İÇİNDEKİLER DİZİNİ.....	iii
TABLolar DİZİNİ.....	vii
TEŞEKKÜR	viii
ETİK İLKELERE UYGUNLUK METNİ.....	ix
ABSTRACT.....	x
ÖZET	xii
 BÖLÜM I.....	 1
1. Giriş.....	1
1.1. Amaç	7
1.2. Alt Amaçlar	7
1.3. Önem	8
1.4. Sayıtlılar	9
1.5. Sınırlılıklar	10
1.6. Tanımlar	10
 BÖLÜM II	 12
2. Konuyla İlgili Kuramsal Temel ve İlgili Araştırmalar.....	12
2.1. Kişilik.....	12
2.2. Freud'un Kişilik Kuramı.....	13
2.3. Erikson'un Kişilik Kuramı	14
2.4. Rogers'ın İnsancıl Yaklaşımı ve Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi	15
2.5. Tükenmişlik ve Tükenmişlik Modelleri.....	16
2.5.1. Freudenberger tükenmişlik modeli.....	17
2.5.2. Golembiewski tükenmişlik modeli.....	18
2.5.3. Gaines ve Jermier tükenmişlik modeli	18
2.5.4. Meier tükenmişlik modeli.....	19

2.5.5. Perlman ve Hartman tükenmişlik modeli	19
2.5.6. Edelwich tükenmişlik modeli	20
2.5.7. Suran ve Sheridan tükenmişlik modeli.....	20
2.5.8. Pines tükenmişlik modeli	21
2.5.9. Maslach tükenmişlik modeli.....	21
<i>Duygusal tükenme (Emotional Exhaustion)</i>	22
<i>Duyarsızlaşma (Depersonalization)</i>	22
<i>Kişisel başarı (Personal Accomplishment)</i>	23
2.6. Tükenmişliği Etkileyen Faktörler	23
2.7. Tükenmişliğin Belirtileri.....	24
2.8. Tükenmişliğin Nedenleri.....	25
2.9. Tükenmişliğin Evreleri.....	27
2.10. Tükenmişliğin Sonuçları	28
2.11. Tükenmişlikle Başa Çıkma Yolları	31
2.12. Bireyi Tanıma Yöntemi Olarak Resim	32
2.13. Bir İletişim Aracı Olarak Resim ve Psikolojik Olarak Resme Bakış.....	33
2.14. Projektif Testler	35
2.15. Çizim ve Resim Testleri	37
2.15.1. Koch bir ağaç çiz testi	37
2.15.2. Bir insan çiz testi	37
2.15.3. Aile çiz testi.....	39
2.15.4. Ev-ağaç-insan (house-tree- personality) testi	40
2.15.5. Zsondi testi	40
2.15.6. Mozaik testi	40
2.15.7. Wartey - bienma testi.....	41
2.15.8. Rorschach testi.....	41
2.15.9. C.A.T	42
2.15.10. T.A.T	43
2.16. İlgili Yayın ve Araştırmalar	43
BÖLÜM III.....	52
3. Yöntem.....	52

3.1. Araştırmanın Modeli	52
3.2. Evren ve Örneklem.....	52
3.3. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları.....	53
3.3.1. Kişisel bilgi formu	54
3.3.2. Maslach tükenmişlik ölçeği	54
3.3.3. Koch ağaç çiz testi.....	56
3.4. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması	63
3.5. Verilerin Analizi.....	63
BÖLÜM IV.....	64
4. Bulgular	64
4.1. Aday Öğretmenlerin Çizdiği Resimlerin Koch Bir Ağaç Çiz Testine Göre Analizleri	64
4.2. Öğretmen Adaylarının Kişilik Özellikleri İle Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi	102
4.3. Öğretmen Adaylarının Tükenmişlik Düzeylerinin Cinsiyetlerine Göre İncelenmesi	107
4.4. Öğretmen Adaylarının Tükenmişlik Düzeylerinin Yaşlarına Göre İncelenmesi.	108
4.5. Adaylarının Tükenmişlik Düzeylerinin Akademik Başarılarına Göre İncelenmesi	108
4.6. Aday Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Puan Ortalamalarına Göre İncelenmesi	109
BÖLÜM V	110
5. Tartışma ve Yorum.....	110
5.1. "Aday öğretmenlerin Koch " Bir Ağaç Çiz Testi " uygulamasıyla yaptıkları resim çalışması ile kişilik özellikleri nasıl bir dağılım göstermektedir?" Alt Problemine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu	110
5.2. "Öğretmen adaylarının kişilik özellikleri ile tükenmişlik düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?" Alt Problemine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu..	113

5.3. "Aday öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?" Alt Problemine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu	114
5.4. " Aday öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri yaşlarına göre farklılaşmakta mıdır ?" Alt Problemine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu	115
5.5. "Aday öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri akademik başarılarına göre farklılaşmakta mıdır ?" Alt Problemine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu	117
5.6. "Aday öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri puan ortalamalarına göre farklılaşmakta mıdır?" Alt Problemine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu	118
BÖLÜM VI.....	120
6. Sonuç ve Öneriler.....	120
KAYNAKÇA.....	123
EKLER	141
Ek 1. Kişisel bilgi formu.	142
Ek 2. Maslach tükenmişlik envanteri	143
Ek 3. İzin Belgeleri.....	144
Ek 4.Ağaç Resimleri	146

TABLOLAR DİZİNİ

	Sayfa No
Tablo 1. Projektif testlerin sınıflandırılması ve örnek testler	36
Tablo 2. Öğretmen adaylarının demografik değişkenlere göre dağılımları	53
Tablo 3. Maslach tükenmişlik ölçeği'nin düşük, orta, yüksek düzeyde sınırları.....	56
Tablo 4. Öğretmen adaylarının tükenmişlik ölçeği alt boyutlarına göre frekans ve yüzdeleri.....	102
Tablo 5. Öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeylerinin cinsiyetlerine göre t-testi sonuçları.....	107
Tablo 6. Öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeylerinin yaşlarına göre Mann-Whitney U-Testi sonuçları.....	108
Tablo 7. Öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeylerinin akademik başarılarına göre Kruskal-Wallis sonuçları.....	108
Tablo 8. Öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeylerinin puan ortalamalarına göre Kruskal-Wallis analizi sonuçları.....	109

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamı hazırladığım yoğun süreçte ve bu sürecin her adımında beni destekleyen, ilgisi ile tecrübesi bakış açımı zenginleştiren tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Emine ERATAY'ya teşekkürlerimi sunuyorum.

Tezimin hazırlanmasında verdikleri özveri ve kolaylıklardan dolayı Doç. Dr. Sefa BULUT'a, Yrd. Doç. Dr. Serap YASA'ya, Yrd. Doç. Dr. Ahmet YIKMIŞ'a, Yrd. Doç. Dr. Nuriye ÖZENGİN'e teşekkür ediyorum.

Çalışmalarında beni destekleyen her zaman benim yanımda olan Yrd. Doç. Dr. Elif SAZAK PINAR'a ve Yrd. Doç. Dr. Ümit TEKELİOĞLU'na ve Nuray YETKİN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmamın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen arkadaşlarım Umut KERMEN ve Tuğçe ŞİMŞEK'e teşekkür ederim.

Yaşamın her anında yanımda olan, beni destekleyen ve bugünlere getiren anneme ve babama, hayatıma neşe getiren kardeşlerime teşekkürlerimi sunarım.

ETİK İLKELERE UYULDUĞUNA İLİŞKİN METİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Özel Eğitim Bölümünde Okuyan Aday Öğretmenlerin Kişilik Özellikleri ve Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**” başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

27.12.2013

Hilal SARI

ABSTRACT

THE ANALYSIS OF CONCEPT OF BURNOUT LEVEL AND RELATIONS BETWEEN PERSONALITY TRAITS ON CANDIDATE TEACHERS WHO EDUCATE IN SPECIAL EDUCATION

Hilal SARI

Master Thesis

Department of Special Education

Thesis Advisor: Assist. Prof. Dr. Emine Eratay

December 2013, xii+154 pages

The objective of this study is to examine relations between burnout level and personality traits and examine burnout level according to some variables. Study is a descriptive research and the participants are composed of 111 students who are attending 4th grades. Data were collected at Abant İzzet Baysal University. "Personal Information Form", "Burn-Out Scale" and "Draw a Tree Test" were used to obtain the data. Descriptive statistics, T-test, Kruskal-Wallis Test and Mann-Whitney U Test techniques were used in analysing the data. In analysing tree drawings, pictures were interpreted via interpretation norms of tree drawing test and compared with their burnout level.

According to the research results, burn-out degrees of attenders did not show any different results into gender, age and academic accomplishment. It was observed that there were relations between their burn-out levels and personality traits. In general, pictures of girl students were drawn more detailed than pictures of boy students. Also there are cultural elements in pictures. According to subscales of burnout scale and pictures which were drawn by students, it is found that there were relations between burnout level and personality traits. Pictures of participants who have low burnout level are bigger, positioned effectively and drawn more detailed. The results between burnout

level and draw a tree test we found significant and it is emerged that in determining burnout level, tree drawing tests are important.

Key Words: Burnout Level, Draw a Tree Test, Candidate Teachers.

ÖZET

ÖZEL EĞİTİM BÖLÜMÜNDE OKUYAN ADAY ÖĞRETMENLERİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE TÜKENMİŞLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Hilal SARI

Yüksek Lisans Tezi

Özel Eğitim Bölümü

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Emine Eratay

Aralık 2013, xii+154 sayfa

Bu araştırmanın amacı aday öğretmenlerin kişilik özellikleri ve tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi ve tükenmişlik düzeyinin bazı değişkenler açısından incelenmesidir. Araştırma betimsel bir araştırma olup, katılımcılarını 4. sınıfta okuyan 111 öğrenci oluşturmaktadır. Veriler Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim bölümünde okuyan son sınıf öğrencilerinden toplanmıştır. Verilerin toplanmasında “Kişisel Bilgi Formu”, “Maslach Tükenmişlik Ölçeği” ve “Bir Ağaç Çiz” Testi kullanılmıştır. Araştırma verinin analizinde betimsel istatistikler, T-testi, Kruskal-Wallis ve Mann-Whitney U Testi kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda cinsiyete, yaşa ve akademik başarıya göre üniversite öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin farklılaşmadığı saptanmıştır. Öğrencilerin ağaç çizimleri ile kişilik özelliklerine yönelik yorum yapılmıştır. Tükenmişlik ölçeği alt boyutlarına göre düşük düzeyde tükenmiş olanların kişilik özellikleri arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Orta düzeyde tükenmiş olanların kişilik özellikleri ile anlamlı ilişki bulunmuştur. Yüksek düzeyde tükenmiş olanların kişilik özellikleri arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Ağaç çiz testi ile tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı ilişki bulunmuş, tükenmişlik düzeyini belirlemede ağaç çizimin önem taşıdığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tükenmişlik Düzeyi, bir ağaç çiz, aday öğretmenler.

BÖLÜM I

1. Giriş

Bu bölümde, araştırmanın amaçları, araştırmanın önemi, araştırmanın sınırlılıkları, araştırmanın sayıltıları ve araştırmada kullanılan tanımlar kısmı yer almaktadır.

İnsanlar iş yerlerinde, okulda, aile içerisinde iletişim halindedirler. Zamanla insanların enerjilerinin tükenmesiyle, iletişim sıkıntıları ortaya çıkar. Kişinin enerjisinin tükenmesi fiziksel olarak yorgunluğu, dikkat problemi yaşamasını, kaygıyı, stresi, isteksizliği, öfkelenmesini, uyku düzensizliğini ve daha birçok rahatsızlığı da beraberinde getirir. Bu belirtiler çağımızın kronik hastalığı olan tükenmişliktir. Tükenmişlik kavramı 1970’li yıllarda literatüre Freudenberg tarafından kazandırılan ve insanların aşırı çalışmaları sonucunda işlerinin gereklerini yerine getiremez duruma gelmeleri anlamına gelen bir kavramdır. O yıllardan beri araştırma konusu olmuştur. Daha sonra Maslach ve Jackson (1981) tükenmişliğin en fazla kabul edilen modelini geliştirerek bu kavramı, duygusal tükenme, başarıda düşüklük ve duyarsızlaşmada görülen artış olarak tanımlamışlardır (Çelen ve Sarp, 2003).

Literatüre bakıldığında tükenmişliğin çeşitli tanımları yapılmıştır. Sözlük anlamı; “Enerji kaynaklarının aşırı talepler yoluyla tükenmesi, yorulma, başarısız olma” şeklindedir. Tükenmişlik, bazen fiziksel rahatsızlıklarla ortaya çıkan, değişmeden kalan, işe ilişkin sürekli hale gelen stres durumlarından sonra gelişen ruhsal ve fiziksel enerji azalması durumu için kullanılan bir terimdir (Surgevil, 2005). Tükenmişlik yaşayan birey, bağlandığı bir yaşam tarzı ya da ilişkiden beklediğini elde edememesine bağlı olarak yorgunluk ve hayal kırıklığı yaşar. Bireyden beklenenler yapabileceğinin çok

üzerinde ise zaman içerisinde öz kaynakları, yaşam enerjisi tükenir ve verimliliği azalır (Ergin, 1993).

Tükenmişliğe yol açan sebepler de araştırma konusu olmuştur. İnsanın günlük hayatında birçok stres kaynağı mevcuttur. Birey sürekli olarak stresle mücadele içindedir. Psikolojik sağlığını koruma amacıyla stres ile baş edebilmek için çeşitli stratejiler geliştirir, fakat bireysel olarak stresle başa çıkamadığı ve bu konuda yeterli sosyal desteği göremediği zaman stres ilerler ve kişinin baş edemeyeceği bir seviyeye yükselir. Tükenmişlik, stres ile sağlıklı bir şekilde başa çıkamama sonucu meydana gelmektedir ve sürekli stres sonucunda yaşanmaktadır (Tuğrul ve Çelik, 2002). Tükenmişlik, sürekli stres; normal stres, anormal stres, tükenme, bozulma gibi aşamaları içerir. Sürekli stres üçüncü aşamada tükenmişliğe yol açar. Stres ile tükenmişlik ilişkisini inceleyen birçok araştırmacı, tükenmişliği aşırı stresin sonucu olarak görmektedirler. Tükenmişlikten sonra gelen aşama ise bozulma, yok olma (McCranie ve Brandsma, 1988).

Tükenmişliğin hangi çalışan gruplar üzerinde risk faktörü olduğu da araştırılmıştır. Öğretmenlik, polis, sağlık hizmeti sunumu gibi insanlarla doğrudan çalışan mesleklerde tükenmişlik kolay gelişebildiğinden, bu mesleklerde tükenmişliğin kurumsal olarak tanımlanması ve önlenmesi için öneriler geliştirilmiştir (Dolunay ve Piyal, 2003).

Amerikan Stres Enstitüsü'nün yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre, bir çok meslekte olduğu gibi, öğretmenlik sağlığı tehlikeye sokan ve günlük yaşamsal problemlerle başa çıkmayı zorlaştıran, yüksek riskli meslek gruplarından biri olarak değerlendirilmektedir (Baltaş ve Baltaş, 1998). Bir eğitim sisteminin kendisinden beklenen başarıyı gösterebilmesi, sistemin önemli ögesi olan öğretmenlerin bilişsel, duyuşsal ve devinimsel yönden nitelikli olmasına bağlıdır (Varış, 1973). Çünkü öğretmenin düşünsel tutumu, duygusal tepkileri, çeşitli alışkanlıkları ve öğrencilere yaklaşımı önemlidir ve öğrenci, çoğunlukla öğretmenin anlattığı konudan çok, onun yaklaşımından ve olayları yorumlama biçiminden etkilenmektedir (Şenel, 1999).

Öğretmenlerin yaşamış oldukları bu sıkıntılar kendi yaşamlarını etkilediği gibi yetiştirecekleri nesilleride etkilemesi kaçınılmaz bir durumdur. Bu durum bir ülkenin ilerlemesi, kalkınması kuşkusuz kaliteli eğitim-öğretim standartlarının sağlanması ile doğrudan ilişkilidir ve kaliteli eğitim-öğretim de nitelikli öğretmenlere bağlıdır. Öğretmenler, öğrencilerin davranışlarının şekillenmesinde ve onların istendik davranışlar kazanmalarında önemli görevlere sahiptir. Öğretmenler, öğrencilerin en çok model aldığı kişiler olmaları, çocukların gelişimlerini ve kendilerini gerçekleştirmelerini sağlamaları, onların davranışlarını şekillendirmeleri açısından çok önemli bir konuma sahiptir (Fındıkçı, 1991). Literatürde yapılmış olan yayınlara baktığımızda öğretmen tükenmişliği ile ilgili araştırmalarda genç ve tecrübesiz çalışanların, yaşça daha büyük ve tecrübeli çalışanlara oranla daha çok tükenmişlik yaşadıklarının ortaya çıktığı belirtilmektedir (Taycan, Kutlu, Çimen ve Aydın, 2006; Çam, 1992).

Özetle tükenmişliğin kaynağı olarak iş yaşamında sahip olunan stres, sosyal destek eksikliği, sahip olunan mesleğin risk grubunda olması, iş deneyiminin azlığı meslek yıllarının başında olma gibi değişkenler sayılmıştır. Genç öğretmenlerin meslek hayatlarının ilk yıllarında tükenmişlik yaşamalarının nedenleri arasında, tercih ettikleri mesleğin çalışma koşulları ile karşılaştıkları anda beklentilerinin aksine bir çalışma hayatı ile karşılaşmış olmaları, tercih ettiği mesleğin çalışma koşulları ile beklentilerin farklı olması tükenmişliği ortaya çıkaran sebepler olabilir.

Literatüre baktığımızda üniversite dönemlerinde öğrencilerin yaşadığı tükenmişlik okul tükenmişliği olarak incelenmiştir. Ergenliğin sonlarında bulunan üniversite öğrencilerinin, ilişkilerinin çok hızlı değişim gösterdiği bilinmektedir. Üniversitede okuma şansı elde edenler, üniversiteyi kazanma sevincinin yanı sıra aileden ayrılma, yeni çevre ve arkadaş edinme, yalnız kalma korkusu, ekonomik güçlükler, yurt hayatına alışma, gelecekteki mesleği ve çalışma hayatı ile ilgili kaygı gibi birçok sorunla da yüz yüze kalmaktadır. Bu sosyal, kültürel ve ekonomik değişiklik gençleri ruhsal açıdan olumsuz etkileyebilmektedir (Özdel, Bostancı, Özdel ve Oğuzhanoğlu, 2002). Okul tükenmişliği, öğrencilerin okuldaki çalışmaları ile ilgili öz kaynaklarının eksikliği ve öğrencinin kendisinden beklentileri ile ailesi, arkadaşları ve öğretmenlerinden oluşan yakın çevresinin beklentileri arasındaki uyumsuzluktan

kaynaklanır. Okul tükenmişliğinin tükenme boyutu akademik stres ile bağlantılıdır. İnancını kaybetme düşük öğrenme motivasyonu; azalmış öz yetkinlik ise düşük akademik öz algı ile benzerlik göstermektedir (Kiuru, Aunolo, Nurmi, Leskinen ve Salmelo-Aro, 2008). Derse girme ve ders görevlerini yerine getirme gibi zorunlu aktiviteler ve sınavlardan geçme gibi özel bir amaca ilişkin yönelimler “iş” olarak tanımlanabilmekte ve “iş”e eşit bir anlam ifade etmektedir (Schaufeli ve Taris, 2005). Böylelikle farklı meslek gruplarında incelenen tükenmişlik, Schaufeli, Martinez, Marques-Pinto, Salanova ve Bakker (2002) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde de incelenmeye başlanmıştır.

Resim çizme testleriyle ise tükenmişlik düzeyi arasında çalışma az sayıdadır. Bireyler tükenmişlik durumunu öfke, isteksizlik vb. durumlarla dışa vurum yaptıkları gibi çizdikleri resimlerle de bunu yansıtmaktadır. Sanat, insanların doğa karşısındaki duygu ve düşüncelerini çizgi, renk, biçim, ses, söz ve ritim gibi araçlarla güzel ve etkili bir biçimde, kişisel bir üslupla ifade etme çabasından doğan ruhsal bir faaliyettir (Artut, 2001).

Resim ile insanların psikolojik durumları arasında çeşitli görüşler bulunmaktadır. Resim insanların duygu ve düşüncelerinin bir ifadesidir. Antik çağlardan bu yana resim bireylerin kendini ifade biçimlerinden biri olmuştur. İlkel çağlarda mağaralara yapılan bizon resimleri sadece bir resimden ibaret değildi. O resimler karşı koymanın, gücün, o dönemlerde yaşayan insanların doğadaki yırtıcı hayvanlara karşı mücadele etmenin zaferin ifadesidir (Gombrich 2004). Mülayim’e göre (1983:33) “sanat, insanın bir anlatım yolu ve biçimidir.”

Çağlar boyunca resim insanların duygularının dili olmuştur. Ortaçağ ressamlarından, Giotto'nun Ölü İsa'ya ağıt resminde, yüzdeki o ifade aslında sanatçının duygularının yansımasıdır. Belki de resmi bu kadar özel kılan ruh halini resme yansımasıdır. İnsanlar Ortaçağda kilisenin baskısından kurtulmak istemişlerdir. Bir diğer eserde Leanordo'nun insan anatomisi çizimleri dönemin katı kurallarına bir başkaldırıdır (Gombrich 2004). Resim bazen sanatçının sevgisini yansıtmada da iyi bir araç olmuştur. Albert Dürer 'in annesinin portresine baktığımızda yüzündeki o yorgun

ifadeyi görebiliriz ve Dürer'in annesine olan sevgisini, resme yansıttığı biçimi resmi güzel kılmıştır (Gombrich 2004).

Resimlerde konu edilen her nesne aslında sanatçının ruhsal durumuyla ilgili bir anlam taşır. Resmin insanın ruhsal durumunu yansıttığını bir dışavurumcu sanatçı olan Van Gogh da görmek mümkündür. Van Gogh'un psikolojik sıkıntıları olduğu bir çok kaynakta yer almaktadır. Bu sıkıntıların çalışmalarında da yansıtmıştır. Sanatçı kendi odasını yaptığı tablosunda boş bir sandalye çizerek yalnızlığını sembolize etmiştir (Ayık,1999).

Özet olarak bireyin çizdiği resimler iç dünyasından birer ipucu olarak görülmüştür. Dışavurumun bir yöntemidir. Bireylerin resimlerinde kullandıkları sembollerle, algıladıklarını, yaşadıklarını, düşündüklerini ve iç dünyalarını dışa vurdukları belirtilmiştir. Dolayısıyla bireylerin resimlerinin incelenmesiyle, onun iç dünyasına girebilmek, ruhsal durumunu anlayabilmek mümkündür.

Resim, bireyin duygu, düşünce ve algısal yetilerinin bir ürünüdür. Bu nedenle çok önemlidir. Bireylerin yaşantısını aktarması nedeniyle bizlere kendilerini anlatmalarının bir yoludur. Resim bireylerin dünyasında önemli bir alana sahiptir. Sadece bilişsel gelişimin takibinde değil sosyal çevrenin onların üzerindeki etkilerinin incelenmesinde kullanılabilir. Ayrıca Kırılı (1999)'a göre davranış problemleri olan bireylerin dünyalarına ulaşabilmek için kullanılan bir araçtır.

Ailesel veya toplumsal şiddete ya da cinsel istismara uğramış, doğuştan ya da sonradan edinilmiş zihinsel, psikolojik ya da fiziksel engelinden ötürü travmatik bir duruma maruz kalmış, yükünü ömür boyu omuzlarında taşıyacağı durumlarla karşılaşmış bir bireyle konuşarak iletişime geçmek bazen mümkün olamayabilir. Benzer durumlarda kesintisiz ve eksiksiz sözlü iletişim kurmak her zaman mümkün olmayabilir. Ancak hem bireyi konuşmaya zorlamayan hem de ilgisini çekebilecek, yaşantıları hakkında bilgi vermede etkili bir yöntem bireyin resimlerine bakmaktır (Çankırılı 2012). Tarancı ve Darıca (1999) 'a göre resimlerden yola çıkarak bireyin ailesi, çevresiyle olan ilişkileri, yetişkinler arasında aldığı rol, problemlerini çözme

biçimini ortaya koyulabilir. Resimlerin kişiliği ve ruhsal uyumu değerlendirmede kullanılması, klinik psikoloji ve psikiyatride projektif yöntemlerin daha geniş bir şekilde kullanılmasını sağlamıştır (Yavuzer 2010).

Resim yorumlamaları üzerine ilk araştırmalar çocuk resimlerinde 1921'de Burt'ün," Bir İnsan Resmi Çiz" yönteminin birkaç zeka testinden biri olarak kullanılmasıyla başlar. Daha sonra 1926 yılında Goodenough, 1948 yılında Buck, 1949 yılında Machover, 1958 yılında Hammer, 1963 yılında Haris ve 1968 yılında da Koppitz, çocuk resimleri üzerine incelemelerde bulunmuşlardır (Malchiodi, 2003).

Çocukları anlamak için aile resimlerinden faydalanmak 1930'lerden beri kullanılmaktadır. İlk kez 1931 yılında Appel ve daha sonra 1942 yılında da Wolff, aile resimlerin de çocukların kişiliklerini anlamaya yardımcı olduğunu savunmuşlar. Hulse 1952 yılında, normal ve duygusal rahatsızlığı olan çocukların yaptığı aile resimlerini karşılaştırmalı olarak incelemişlerdir. Çocukların anne, baba ve kardeşleriyle ilgili duygularını, ailedeki kişiler arası ilişkileri resimlerine yansıttıklarını görülmüştür. Ayrıca çocukların ailelerini anlattıkları resimlerindeki simgeler çok önem kazanmıştır (Malchiodi, 2003).

Özellikle çocuklar olgunlaştıkça, bildiklerine gördüklerini, gördüklerine bildiklerini ekleme işinde daha gelişir. Karşılaştıklarından çıkardığı anlamlar zamanla zenginleşir ve her geçmiş yaşantının bunda rol oynadığı görülür. Bir şeyin ne olduğunu, ne işe yaradığını anlamakta her geçen gün biraz daha ustalaşır ve gittikçe daha fazla ön bilgiye ve ipucuna ihtiyaç duyar (Kırıçoğlu, 2002). Bu bilgileri resim çizme testleri ile alabiliriz.

Ülkemizde Goodenough-Harris Testinin zekayı ölçmek amacıyla kullanıldığını gösteren çeşitli çalışmalar (Akkoyun ve Öztürk,1969; Uçman 1971) bulunmaktadır. Kişiliğin değerlendirilmesi amacıyla kullanıldığını gösteren çalışmalar ise Kerimoğlu (1985) ve Gökler (1985) tarafından yapılmıştır.

İnsanların kişilik özelliklerini anlamak için sadece bir insan, bir aile çiz ile kalmayıp Bir Ağaç Çiz testi de kişiliği anlamak için kullanılan yöntemlerden birisidir. "Bir Ağaç Çiz "Testi K. Koch tarafından kullanılmıştır. Bu testte bireyin iç dünyalarını sansürsüz olarak yansıttığı, içe dönüklük, stres ve kaygı düzeyleri hakkında bilgi vermektedir (Cansever, 1968).

Özetlemek gerekirse resim bireylerin iç dünyalarının bir yansımasıdır. Ailelerinde ve sosyal ortamlarda yaşadıkları çeşitli rahatsızlıkları, mutlulukları dile getirecekleri bir araç olarak görülür. Psikoloji resim çizme yöntemlerini analitik yollarla inceler. Bunun için yetişkinler ve çocuklara yönelik çeşitli projektif testler geliştirilmiştir. İnsanların iç dünyaları bu testler aracılığıyla incelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışma ile Özel Eğitim Bölümünde okuyan aday öğretmenlerin yaptıkları resimle, tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi nasıl yansıttığı araştırılmıştır.

1.1. Amaç

Bu araştırmanın amacı özel eğitim öğretmen adaylarının kişilik özellikleri ile tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemektir.

1.2. Alt Problemler

1. Aday öğretmenlerin Koch " Bir Ağaç Çiz Testi " uygulamasıyla yaptıkları resim çalışması ile kişilik özellikleri nasıl bir dağılım göstermektedir?
2. Öğretmen adaylarının kişilik özellikleri ile tükenmişlik düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?
3. Aday öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?
4. Aday öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri yaşlarına göre farklılaşmakta mıdır?
5. Aday öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri akademik başarılarına göre farklılaşmakta mıdır?

6. Aday öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri puan ortalamalarına göre farklılaşmakta mıdır?

1.3. Önem

İnsanlarla çalışan diğer meslek gruplarında olduğu gibi öğretmenler de tükenmişlik riski yüksek olan bir meslek grubudur. Tükenmişlik ise insanların iş kaynaklı strese verdikleri tepki olarak tanımlanmıştır (Maslach, 1982). Öğretmenlerin stres yaşamalarında ve tükenmişliklerinin sebebi olarak stresli öğretim koşulları, öğretme durumu ve yönetim desteğinin eksikliği (Tümekaya, 1996), öğrenci disiplin problemleri, öğrencinin duyarsızlığı, kalabalık sınıflar, istenmeyen tayinler, rol çatışması ve öğretmenlerin eleştirilmesi gibi faktörler görülebilir (Avşaroğlu, Deniz ve Kahraman, 2005).

Öğretmen tükenmişliği ile ilişkili değişkenlerin araştırılması, hem toplumsal hem de ekonomik açıdan tükenmişliğin ortaya çıkaracağı olumsuz sonuçların engellenmesini sağlayacaktır. Bunun yanı sıra, öğretmen yetiştiren kurumların programlarını gözden geçirmelerine, Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğretmenlerin eğitim ve öğretim görevlerini yerine getirmelerinde gerekli destek hizmetlerini sağlamalarına, onların mesleki gelişimlerine katkıda bulunacak hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim programlarını yeniden değerlendirmelerine, dolayısıyla öğretmenlerin mesleki doyum almalarına ve meslekten uzaklaşmak yerine meslekte kalmalarına katkıda bulunacak düzenlemeler yapmalarına da yol açması beklenmektedir.

Bu araştırma ile iş gereği insanlarla yoğun etkileşim halinde olan bireysel eğitimcilerin, tükenmişlik düzeyleri cinsiyet, yaş, akademik başarı açısından belirlenecektir. Yaşanan tükenmişliğin olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik, yeni gelişmekte olan özel eğitim sektörünün bu konudaki mevcut sıkıntıları karşısında yapısal anlamda neler yapılabileceğine dair öneriler getirilecektir. Araştırmanın sonucunda ortaya çıkacak verilere ve sonucunda getirilecek önerilere göre alanda önemli bir boşluğu dolduracağına inanılmaktadır. Bu çalışmanın sonuçlarının, gelecekte

bu konu ile ilgili yapılacak araştırmalara ışık tutacağı, getireceği önerilerle de eğitimcilere ve kurumlara yardımcı olacağı ümit edilmektedir. Ayrıca psikolojik yardım mesleğinde çalışan psikolog, psikolojik danışmanlara fikir vereceği düşünölmektedir.

Araştırmanın özgün bir yanı ise projektif bir teknik olan resim çizme testi ile tükenmişlik arasındaki ilişkiye odaklanmasıdır. Resimsel anlatım bireyi tanımaya yarar bir veri tabanı olmakla birlikte, onun psikolojik rahatsızlığının neden kaynaklandığını anlatan bir araç olarak önem taşır. Resim bireyin aile, iletişim, fiziksel problemlerini belirlemede kullanılan projektif teknik olması açısından önemlidir. Çizimlerinde işledikleri konu, kullandıkları nesne açısından bireyin sosyoköltürel özelliklerini belirleme açısından önem taşımaktadır. Öğretmen adaylarının resimlerine yansıttığı psikolojik durumlarının, tükenmişlikleri ile ilişkisinin kurulması alana yeni bir bakış açısı getirecektir.

Ayrıca, ölkemizde özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişliklerini inceleyen sınırlı sayıda bilimsel çalışma vardır (Sucuoğlu ve Kuloğlu, 1996; Çokluk, 1999; Akçamete, Kaner ve Sucuoğlu, 2001; Özmen, 2001; Girgin ve Baysal, 2005; Aksoy, 2007; Yiğit, 2007; Oruç, 2007; Karahan, 2008; Kaya, 2010; Yellice-Yüksel, Kaner ve Güzeller, 2011). Bu çalışmaların hiçbirisinde özel eğitim öğretmenlerinin kişilik ve tükenmişlikleriyle arasındaki ilişki ele alınmamıştır. Bu anlamda bilimsel alan yazına katkı sağlaması açısından da bu araştırmanın sonuçları önem taşımaktadır.

1.4. Sayıltılar

1. Maslach Tükenmişlik Envanterinde bulunan soruları samimi cevapladıkları varsayılmaktadır.
2. Öğrencilerin yaptığı resimlerde problem davranışları yansıttıkları varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Bu araştırmadan elde edilen veriler, 2012-2013 yılı Abant İzzet Baysal Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü Zihinsel Engelliler Öğretmenliği son sınıf öğrencileriyle sınırlıdır.
2. Bu araştırmadan elde edilen veriler K.Kock "Bir Ağaç Çiz " ve "Maslach Tükenmişlik Envanteri" "den elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Kişilik: Bir kişiyi başkalarından farklı kılan düşünce, duygu ve davranış özelliklerinin tümüne kişilik adı verilir (Cüceloğlu, 1992).

Projektif Test: İnsan eğilimleri ve kişiliğin derinliğine inerek geniş bilgi sağlamak amacıyla geliştirilmiş, farklı kişilerce değişik biçimlerde yorumlanabilecek belirsiz uyarıcıları içeren ölçme araçlarıdır (Holt, 1971).

Tükenmişlik: Türk dil kurumu tarafından; “Gücünü yitirmiş olma, çaba göstermeme durumu” olarak tanımlanmıştır. Literatürde ise en çok kabul göre tanıma göre tükenmişlik; insanda ortaya çıkan fiziksel bitkinlik, uzun süren yorgunluk, çaresizlik ve umutsuzluk duyguları, yaptığı işe, hayata ve diğer insanlara karşı gösterdiği olumsuz tutumları kapsayan fiziksel ve zihinsel boyutlu bir sendromdur (Maslach ve Jackson, 1981).

Duygusal Tükenme: Çalışanların yorgunluk ve duygusal yönden kendilerini aşırı yıpranmış hissetmeleri gibi duygulardaki artış olarak tanımlanmaktadır (Maslach ve Jackson, 1981).

Duyarsızlaşma: Kişinin bakım ve hizmet verdiklerine karşı, duygudan yoksun biçimde tutum ve davranışlar sergilemesidir (Maslach ve Jackson 1981).

Kişisel Başarısızlık: Kişisel başarı; sorunun üstesinden başarı ile gelme ve kendini yeterli bulma olarak tanımlanmaktadır. Kişisel başarısızlık ise, kişinin kendini olumsuz değerlendirmesi ve kişisel başarı noksanlığı olarak tanımlanmaktadır (Maslach ve Jackson 1981).

Özel Eğitim: Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile onların özür ve özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitimidir (573 sayılı KHK,1997)

BÖLÜM II

2. Konuyla İlgili Kuramsal Temel ve İlgili Araştırmalar

Bu bölümde kişilik ve araştırmayla ilgili kuramlar hakkında bilgi verilmiştir. Kişilik özelliklerini belirlemekte kullanılan projektif testler hakkında bilgi verilmiştir.

2.1. Kişilik

Bir kişiyi başkalarından farklı kılan düşünce, duygu ve davranış özelliklerinin tümüne kişilik adı verilir. Kişilik bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimidir. Bu ayırt edici özelliklerin içeriğinde alışkanlıklar, algılamalar, davranış tarzları, olaylara ve çevreye bakış açıları yer alır (Cüceloğlu, 1992).

Kişiliğin, yaşanılan toplumun sosyo-kültürel değerlerin yorumu ile bu yorumun kişi tarafından değerlendiriliş biçimiyle doğrudan doğruya bir ilişkisi vardır. Kişilik olgusunu ve ilgili konuları tek boyutlu kavramlar olarak anlamak, irdelemek ve değerlendirmek mümkün değildir. Kişilik soyut bir kavram olmaktan çok, bireyin günlük davranışlarında gözlenebilen somut bir kavramdır (Geçtan, 1996).

Psikologlar insan davranışını incelerken, bir fizikçinin doğa olaylarını inceleyişinden farklı bir şey yaparlar. İnsanoğlu kendi yapısını ve doğasını inceler. İnsan, beden, düşünce, inanç ve duygu gibi değişik yönleri olan son derece karmaşık bir varlıktır. Bu yüzden insanı inceleyen psikologlar, doğal olarak birbirinden farklı kişilik kuramları geliştirmişlerdir (Yanbastı, 1990).

2.2. Freud'un Kişilik Kuramı

Sigmund Freud bireyin davranışını yeni bir gözle görmeye ve yeni bir açıdan algılamaya yol açan bir kuram geliştirmiştir. Freud'a göre insan kişiliğinin üç temel birimi vardır. Bunlar id, ego, süper egodur. İd, bireyin kaba, ilkel ve biyolojik temeline bağlı dürtü ve arzularını içerir. İd, davranışlarımızın altında yatan psikolojik enerjinin kaynağıdır. Aynı zamanda zevk ilkesini işler ve geciktirilmeden bütün isteklerin yerine getirilmesini arzular. (Geçtan, 1996).

Ego ise idi denetim altında tutmaya çalışan birimdir. Gerçek dünya ile id arasında bir aracı olarak işlevini sürdürür. Psikanalistler egonun ikincil süreçlere dayalı düşünce içinde çalıştığını söylerler. Ego, akılcı ve pratiktir. İd ise mantığı hesaba katmaz ve pratik değildir. Ego, idle çelişki halinde olsa bile esas görevinin idin arzu ve dürtülerini mümkün olduğu kadar yerine getirmek olduğunu bilir ve hep o yönde çalışır (Morgan,1999).

Freud, süperego (Üst-ben) toplumun inandığı doğru ve yanlış kararların kaynağını teşkil eden bölümdür, üst-benin büyük bir bölümü de bilinçaltındadır. Bir toplumun vicdanı, o toplumun bireylerinin üst-beninde yer alır. Üst ben bireyin davranışlarını sürekli süzgeçten geçirerek bireye doğru veya yanlış mesajlarını verir. Ego, id ile üst-ben arasında kalmış gerçeklik ilkesine göre çalışan bir yapıdır. (Geçtan, 1996).

Freud'un kuramında öne sürdüğü diğer kavramlardan bazıları bilinçaltı psiko-seksüel gelişim, saplanmadır. Bilinçaltı farkında olmadığımız arzu, istek, dürtü, duygu, düşüncelerin depolandığı büyük bir hazinedir (Yamanlar,1998). Freud'a göre yeni doğan bir bebek birçok aşamalardan geçerek kişiliğini geliştirir. Bu aşamalara psiko-seksüel aşamalar adı verilir (Cüceloğlu, 1992). Bireyler normal olarak psiko-seksüel aşamaları sırasıyla geçerler. Ancak kişiye özgü nedenlerden dolayı bazı bireyler bu aşamalardan birisine saplanarak kalırlar. Yani birey belirli bir aşamadaki hoşlandığı beden faaliyetlerine bağlanır ve bu hoşlanma türü diğerlerinden baskındır. Saplanmanın

aşamalarında ortaya çıkacak sorunlar zevk alma biçimlerinin gelişmesini engeller ve bireyin daha doyumlu bir yaşam sürdürmesini önler (Geçtan, 1996).

Özet olarak Freud içsel dinamikleri inceleyen analitik bir kuram incelemiştir. Bu içsel yapıların içerisinde id, ego, süper ego, bilinç, bilinç öncesi, bilinç dışı, saplanma gibi kavramlar bulunur. Freud'un kuramında, id haz, süper ego vicdan, ego ise gerçeklik ilkesiyle çalışır.

2.3 Erikson'un Kişilik Kuramı

Erik H. Erikson da Freud gibi kişilik gelişimini belirli dönemler içinde ele alır. Ancak bireyin cinsel gelişimi yerine sosyal gelişimini temel alır. Bu nedenle kuram, psiko-sosyal kuram adını almıştır. Freud'un kişilik kuramında psiko-sosyal gelişim ergenlikten sonra sona ermektedir. Oysa Erikson, kişilik gelişiminin kişinin yaşamı boyunca devam ettiğini belirtir (Burger 2006).

Erikson, insanın diğer insanlarla ilişki içinde geliştiğini öne sürmüş ve sosyal çevre içinde yer alan ebeveynler, öğretmenler ve arkadaşların çocuğun psiko-sosyal gelişimi için önemli ve gerekli bir rol oynadığını belirtmiştir. Kişilik gelişiminde sosyal çevreye verdiği önemin yanı sıra, biyolojik temelli doğuştan getirilen bazı özelliklerin de üzerinde duran Erikson, epigenetik bir temel ile kişilik gelişimini açıklamaktadır (Burger 2006). Gelişmekte olan herhangi bir şeyin bir planı olduğunu vurgulayan epigenetik kavramına göre, kişilik gelişimi anne karnındaki bebeğin gelişimine benzemektedir. Doğum öncesi dönemde bebeğin organlarının belirli zaman dilimleri içinde oluşup şekillenmesi gibi, kişilik gelişimi de belirli zaman dilimleri içinde aşamalı bir oluşum (epigenesis) içinde şekillenir. Buna göre kişilik gelişim dönemleri, temelleri biyolojik olarak atılmış hiyerarşik bir sıra ile ortaya çıkar (Erikson, 1968).

Erikson'a göre, insanın yaşamında belli başlı sekiz kritik dönem vardır. Her dönemde de atlatılması gereken bir kriz, bir çatışma bulunmaktadır. Gelişim dönemlerinde karşılaşılabilecek olan karmaşaların bir felaket olmadığını; buna karşın

bireyin potansiyellerini gerçekleştirebilmesi için bunun hassas bir dönüm noktası olduğunu belirtir. Bireyin bu karmaşalarla başa çıkabildiği oranda daha sağlıklı bir kişilik yetiştirebileceğine inanılır. Böylece birey daha sonraki gelişim dönemlerindeki karmaşalarla da baş edebilmek için sahip olması gereken donanımı kazanmış olmaktadır (Burger 2006). Erikson psiko-sosyal gelişimi temel güvene karşı güvensizlik (0-18 ay), özerkliğe karşı utanç ve şüphe (1,5-3 yaş), girişimcilğe karşı suçluluk duygusu(3-6 yaş), çalışkanlığa karşı yetersizlik duygusu(6-11 yaş), kimlik kazanmaya karşı kimlik karmaşası (12-21 yaş) yakınlığa karşı yalıtılmışlık (yalnızlık) (21-30 yaş) üretkenliğe karşı verimsizlik (30-65 yaş) benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk (65 yaş ve sonrası) olmak üzere sekiz dönemde incelemiştir(Erikson, 1968).

2.4. Rogers'ın İnsancıl Yaklaşımı ve Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi

Rogers, sevgi, benlik, kaygı, uyumsuzluk gibi kavramlara kuramında yer vermiştir. Benlik bilinci ile davranış arasında fark, kaygıya ve uyumsuzluğa yol açar. Kişi benlik bilinci ile davranışı arasındaki farklılığı görüp, kabul edip, davranışını gerçekçi olarak değiştirmeye yöneldiği zaman sağlıklı yöne gitmiş olur. Rogers' a göre kendini gerçekleştirmiş bireylerin belli özellikleri, yaşantılara giderek daha fazla açık olma, giderek daha var olucu bir biçimde yaşama, organizmaya daha fazla özenme, tam olarak fonksiyonda bulunabilmedir (Kuzgun, 1988).

Maslow ise insanlığın evrenselliğini, deneyimlerimizin ortak oluşunu, kendimizi anlama ve gerçekleştirme girişimlerimizi, var olan ve eksik kalan gereksinimlerimizi betimlemiştir. Maslow, bazılarımızın neden başarılı olduklarını, diğerlerimizin ise bu başarıyı neden sağlayamadığını merak ederek araştırmalarını sürdürmüştür (Buscaglia, 1987).

Kendini gerçekleştirme kuramı ise hem bir güdülenme hem de kişilik kuramı olarak algılanabilir. Kendini gerçekleştirmiş bir kişinin, başkalarını olduğu gibi kabul etme, gerçeği olduğu gibi kabul etme, bir probleme yönelme, mahremiyetten hoşlanma, takdir edilme, insanlıkla iletişim kurabilme, başkalarıyla yoğun ilişki kurabilme,

demokratik karakter yapısına sahip olma, aracı, amacı, iyiyi, kötüyü birbirinden ayırt edebilme, yaratıcı biçimde davranma, nüktedan olabilme, kültürlenmeye karşı direnme gibi özellikleri vardır (Kuzgun, 1988).

Yukarıdaki kuramların ortak noktası, bireyin erken yaştaki yaşantılarının kişiliklerinin oluşumunda etken olduğudur. İster yaşantılar kişilik özelliklerini belirliyor olsun, ister biyolojik ve genetik faktörler olarak ifade edilsin, bunlar, çocuk ve ergenlerin evdeki ve okuldaki yaşantılarının, onları yaşam boyu etkileyecek birtakım kişilik özelliklerini geliştirmelerine sebep olduğu anlamına gelmektedir.

2.5. Tükenmişlik ve Tükenmişlik Modelleri

Tükenmişlik kavramı, ilk kez 70'lerin Amerika'sında, hizmet sektörü çalışanlarının yaşadığı bunalımı ifade etmek üzere kullanılmıştır (Maslach, Schaufeli ve Leiter, 2001). Tükenmişlik terimi, ilk kez Greene'nin 1961'de yayımlanan; hayal kırıklığına uğramış ve ruhsal çöküntü yaşayan bir mimarın, işini terk ederek, Afrika ormanlarına kaçışını konu alan, "A Burn-Out Case" (Bir Tükenmişlik Vakası) adlı romanında, "büyük bir bıkkınlık ve kişinin işine duyduğu bağlılık ile idealizminin sönmesi" şeklinde tanımlanmıştır (Maslach, Schaufeli ve Leiter, 2001; Sürgevil, 2006).

Tükenmişlik kavramı, Alman asıllı Herbert J. Freudenberger tarafından tanımlanmıştır (Eren ve Durna, 2006). Freudenberger, Burnout: The High Cost of High Achievement adlı kitabında tükenmişlik kavramını, iş görenlerin aşırı çalışma sonucunda, iş gereklerini yerine getiremez duruma gelmeleri anlamını taşıyan duygusal tükenme olarak tanımlamıştır (Özgen, 2007). Konu ile ilgili ilk bilimsel makaleler ise yine bir psikiyatrist olan Freudenberger ve bir sosyal psikolog olan Christina Maslach tarafından yazılmıştır (Maslach, Schaufeli ve Leiter, 2001).

Literatüre göz atıldığında tükenmiş kavramıyla ilgili birçok tanımın olduğu göze çarpmaktadır. Tükenmişlik, başarısız olma, yıpranma, enerji ve güç kaybı veya karşılanmayan istekler sonucu bireyin iç kaynaklarında tükenme durumudur (Koyuncu,

2001; Eren ve Durna, 2006). Özgen (2007) ise tükenmişliği, başkalarına yardım sağlayan mesleklerde çalışan iş görenlerde, çalışma koşullarının bir sonucu olarak görülen; idealizm, enerji ve amaçta sürekli olarak artan bir kayıp olarak tanımlamıştır.

Tükenmişliğin yol açabileceği durumlar ve semptomlar üzerinde de durulmuştur. Ayrıca alt boyutları ile incelenmiştir. Tükenmişlik, psikosomatik hastalığı, uykusuzluğu, iş ve müşterilere karşı negatif tutumu, ise gelmemeyi, alkol ya da ilaç kullanımını, suçluluğu, kötümserliği, ilgisizliği ve depresyonu içeren karmaşık bir sendromdur ve enerjinin bol kullanımı sonucu önemli düzeyde enerji eksikliği yaşanması şeklinde görülmektedir. Tükenmişlik, bireyleri duygusal anlamda sürekli olarak tüketen ortamların; bireyler üzerinde yol açtığı fiziksel, duygusal ve zihinsel bitkinlik durumudur (Sürgevil, 2006). Tükenmişlik, duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve azalan kişisel başarıya karşılık ortaya çıkan bir sendromdur (Cordes ve Dougherty, 1993; Tepeci ve Birdir, 2003). Tükenmişlik, iş hayatında yaşanan stresin ortadan kaldırılamaması sonucu, fiziksel hastalık haline gelebilen psikolojik bir sorundur (Tepeci ve Birdir, 2003). Tanımlardan da anlaşılacağı üzere tükenmişlik kavramı ile ilgili tek bir tanım bulunmamaktadır.

Bu bölümde Freudenberg'in tükenmişlik modeli, Golembiewski Tükenmişlik Modeli, Gaines ve Jermier Tükenmişlik Modeli, Meier Tükenmişlik Modeli, Perlman ve Hartman Tükenmişlik Modeli, Edelwich Tükenmişlik Modeli, Suran ve Sheridan Tükenmişlik Modeli, Pines Tükenmişlik Modeli, Maslach Tükenmişlik Modeli hakkında bilgi verilecektir.

2.5.1. Freudenberg tükenmişlik modeli

Freudenberg (1974) tükenme belirtilerini, ücretsiz kliniklerde çalışan bireyler üzerinde gözlemlemiştir. Freudenberg, tükenmişliğin fiziksel ve davranışsal göstergelerini belirleyerek, tükenmişlik kavramını daha somut hale getirmeye çalışmıştır. Freudenberg'a göre tükenmenin bitkinlik ve yorgunluk hissi, baş ağrılarından dolayı acı çekme, mide bağırsak rahatsızlıkları, nefes alma güçlükleri gibi fiziksel belirtileri bulunmaktadır. Çabuk öfkelenme, anlık kızgınlıklar, engellenme

duygusuna kapılma en belirgin davranışsal göstergeleridir. Güvensizlik, paranoya ve değişime tahammül edememe durumları ilerleyen aşamalarda görülmektedir (Perlman ve Hartman, 1982).

2.5.2. Golembiewski tükenmişlik modeli

Golembiewski ve arkadaşları, Maslach Tükenmişlik Ölçeği'nin alt boyutlarını baz almışlardır. Tükenmişlik süreci, çalışanların ölçekten aldığı puanların; dağılımı yüksek ve düşük olmak üzere ortalamadan ikiye bölünmesi yoluyla elde ederek sekiz aşamada incelenmiştir. Teorik dayanaklı bir sıralama içinde düzenlenen aşamalardaki puanların çeşitli karışımları sınıflandırılmış ve farklı tükenmişlik düzeyleri belirtilmiştir. Böylece modelin üç alt boyutu geleneksel kullanımdan farklılaştırılmıştır. Bu durum kuramsal bir farklılık ortaya çıkarmıştır (Richardsen ve Burke, 1995). Golembiewski modelinde, bireyler düşük aşamalardan daha ileri aşamalara gittikçe olumsuz iş deneyimleri ve sonuçlarını daha fazla yaşamaktadırlar (Lee ve Ashforth, 1993) İvegen ve süregen olmak üzere incelenen tükenmişlik; şiddetli strese karşı ani bir patlama olarak ortaya çıkmaktadır. Süregen tükenmişlik iş ortamından kaynaklanırken, ivegen tükenmişlik daha çok sevilen kişinin ölümü gibi kişisel travmalardan kaynaklanmaktadır (Golembiewski vd, 1996).

2.5.3. Gaines ve Jermier tükenmişlik modeli

Gaines ve Jermier'in (1983) tükenmişlik modeline göre tükenmişliğin ilk aşamasını oluşturan duygusal tükenmişlik, sürecin en önemli boyutudur. Bu boyut, diğer boyutlarla (duyarsızlaşma ve kişisel başarı) ardışık bir süreç oluşturmaktadır. Duygusal tükenmişlik, fiziksel yorgunluk, kaygı, uykusuzluk, alkol ve ilaç kullanımı, kişiler arası ilişkilerden geri çekilme, eş ve çocuklarla olan zayıf ilişkiler ve benzeri gerilimlerle ilgilidir. Aynı zamanda duygusal tükenmişlik, kronik ve iş deneyiminin yaygın ve etkili özelliklerinin her ikisini de kapsayan birkaç gerilim kavramından biri olarak tanımlanır (Şanlı, 2006).

2.5.4. Meier tükenmişlik modeli

Scott Meier'in tükenmişlik modeli Bandura'nın öz yeterlilik modeli temel alınarak geliştirilmiştir (Meier, 1983). Öz yeterlilik, bireyin, arzulanan sonuçları ortaya çıkaracak davranışları yapmaktaki kişisel yeterliliği şeklinde ifade edilmektedir. Amaçlarının farkında olan bireyler; kendi yaşamlarını etkileyen olaylar üzerinde kontrol sahibi olmaya çalışırlar. Kontrol sağlayabileceklerine ve çabalarının etkili olacağına inanan bireyler, bunun için harekete geçmeye hazırdırlar. Algılanan öz yeterlilik ya da bireyin yeteneklerine inanması, bireyleri bilişsel yönden, motivasyonel yönden ve duygu durumu açısından harekete geçirir (Bandura, 1993; Bandura, 1997; Bandura ve Locke, 2003).

Kendini yeterli bulan bireyler; kontrol edebilecekleri bir çevre oluşturmaya çalışır, kariyer seçenekleri üzerinde kafa yorar, kendilerine daha farklı ve daha iyi kariyer hedefleri hazırlarlar. Öz yeterlilik düzeyi yüksek bireylerin bir diğer özelliği de olumlu düşünme bilmeleridir ve bir kişinin kendisi hakkında olumlu düşünmesi, bilişsel bir hata değil, uyum sağlayıcı bir davranıştır (Bandura, 1993; Bandura, 1997; Bandura ve Locke, 2003). Meier'e (1983) göre tükenmişlik; bireyin işle ilgili olumlu pekiştirici beklentisinin çok düşük, ceza beklentilerinin çok yüksek olduğu; var olan pekiştiricileri kontrol edebilme yönündeki beklentilerinin ve pekiştiricileri kontrol edebilmek için gereken davranışları yapmayla ilgili kişisel yeterlilik beklentilerinin düşük olduğu, tekrarlayan iş yaşantıları sonucunda gelişen bir durumdur.

Meier'in tükenmişlik modeli; pekiştirme beklentileri, sonuç beklentileri, yeterli olma beklentileri ve balgamsal bilgi işleme olmak üzere dört öge ile açıklanabilir (Baysal, 1995; Sılığ, 2003).

2.5.5. Perlman ve Hartman tükenmişlik modeli

Perlman ve Hartman'ın (1982) yaklaşımına göre kişinin tükenmesiyle stresörlere verdikleri fizyolojik, duyuşsal/bilişsel ve davranışsal tepkiler arasında ilişki bulunmaktadır. Kuramsal ortamda çeşitli stres kaynaklarıyla karşı karşıya kalan

Çalışanlar, uygun olan ya da olmayan başa çıkma tepkileri gösterirler. Verilen bu tepkiler, çalışanların tükenmişlik, depresyon gibi duygusal problemlere, iş veriminin düşmesi gibi kurumsal sorunlara ve kişiler arası ilişkilerde bozulmalar gibi sosyal sorunlara yol açan farklı sonuçlara ulaşılır (Gündüz, 2006). Yaklaşım, bireysel özelliklerin ve kurumsal/sosyal çevrenin, tükenmenin etkisi ve algılanmasında önemli olduğunu göstermektedir. Stresi etkin ve etkin olmayan başa çıkma yollarını etkilemektedir. Yaklaşımın dört aşaması bulunmaktadır. Birinci aşamada durumun strese iletkenliğini göstermektir. Stresin oluşumunda iki temel durum mevcuttur. Bireyin beceri ve yetenekleri, algısal ve gerçek organizasyonel talepleri karşılamak için yetersiz olabilir ya da iş, bireyin istek, ihtiyaç ve değerleri ile örtüşmeyebilir. İkinci aşamada bireyin algıladığı stres düzeyini içermektedir. Strese yol açan bir çok durum, bireyin kendini stres altında algılaması ile sonuçlanır. nc aşama strese verilen üç temel tepki kategorisini içerirken, dördüncü aşamada stresin sonuçlarını temsil etmektedir (şanlı, 2006).

2.5.6. Edelwich tükenmişlik modeli

Edelwich ve Brodsky (1980)'ye göre tükenmişlik birbirini izleyen, belirlenebilir aşamalardan geçerek bir süreç sonunda ve birbirini takip eden dört aşamada ortaya çıkar. Bu aşamalar, şevk ve coşku dönemi durgunluk dönemi ,engellenme dönemi, apati dönemidir (am, 1989).

2.5.7. Suran ve Sheridan tükenmişlik modeli

Suran ve Sheridan'ın tükenmişlik modelindeki yaklaşımın temelini, Erik Erikson'un kişilik gelişimi kuramı oluşturmuştur (Erden ve Akman, 2002). Model; rol belirginliği - rol karmaşası aşaması yeterlilik - yetersizlik aşaması, verimlilik - durgunluk aşaması, yeniden oluşturma - hayal kırıklığı aşaması şeklinde dört aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamaların her biri, tükenmişlik ile başa çıkma konusunda faydalı olabilecek yaşam kesitlerini içermektedir. Suran ve Sheridan 1985'e göre tükenmişlik, bu aşamaların her birinde yer alan çatışmaların tatmin edici bir şekilde zmlenememesinin bir sonucudur. Gözleme ve tecrübeye dayalı olarak geliştirilen bu

model, yetişkinliğin başlangıcında ve ortasında varılan, mesleki gelişime uygun psikolojik adımları ayrıntılı olarak işlemeye çalışmaktadır.

2.5.8. Pines tükenmişlik modeli

Pines'in modelinde ise motivasyon kavramı önem kazanmaktadır. Bireysel anlamda yüksek motivasyona sahip olan kişiler işyerinden motivasyon almaz ise tükenmişlik yaşayabilmektedir (Özgen, 2007). Pines modeline göre tükenmişlik, bedensel, duygusal ve zihinsel açıdan bitkinlik durumu olarak tanımlanmaktadır. Kronik yorgunluk, enerji azalması, bezginlik ve zafiyet, bedensel bitkinliğin göstergesidir. Çaresizlik, umutsuzluk, aldanmış olma duygusu ve hayal kırıklığı duygusal bitkinliği ifade etmektedirler. İşe yaramama değersizlik, suçluluk duyguları ve kendine karşı olumsuz tutumlar içinde olma ise zihinsel bitkinliğin belirtileridir (Uğurluoğlu, 2002).

Pines'e göre (1993) tükenmişliğin temelinde kişiyi baskı altında tutan iş yaşamı vardır. Fakat böyle bir iş yaşamı daha çok güdülenme düzeyi yüksek olanları etkilemektedir. Güdülenme düzeyi yüksek olan kişiler meslek hayatına, başarılı olma, takdir edilme ve kalıcı izler bırakma gibi hedefler ve beklentilerle başlamaktadırlar. Güdülenme düzeyi yüksek olan bireyler, iş çevresini destekleyici olarak algırlar. Böylece bu bireyler, beklentilerini ve dolayısıyla kendini gerçekleştirme fırsatını da beraberinde yakalamaktadırlar. Ancak, iş çevresinde stres boyutunun yüksek, destek ve ödül boyutunun düşük olduğu durumlarda, yaşanan başarısızlık, tükenmişliğin en önemli nedenini oluşturmaktadır. Bir kez tükenmişlik yaşandığında güdülenme düzeyleri giderek azalmaktadır. Bu durum bazı bireylerde işten ayrılma veya iş değişikliği ile sonuçlanmaktadır.

2.5.9. Maslach tükenmişlik modeli

Bu modele göre tükenmişlik, yaygın olarak insanlarla yüz yüze çalışılan mesleklerde bireylerin, işleri gereği karşılaştıkları insanlara karşı duyarsızlaşmaları, duygusal yönden kendilerini tükenmiş hissetmeleri, kişisel başarı ve yeterlik duygularında azalma şeklinde kendini gösteren bir sendrom olarak tanımlanmaktadır

(Ergin, 1996). Tanımdan da anlaşılabilceği gibi Maslach'ın tükenmişlik modelinde tek bir boyuttan değil “duygusal tükenme, duyarsızlaşma, kişisel başarısızlık” olmak üzere üç boyuttan söz edilmektedir. Bu üç boyut kavramsal olarak birbirinden farklı ancak birbiri ile ilişkilidir (Jackson, Susan, Schwab ve Schuler 1986). Bu üç boyuta ilişkin tükenmişliği ölçebilmek için 22 maddeden oluşan Maslach Tükenmişlik Ölçeği geliştirilmiştir (Maslach ve Jackson, 1986).

Tükenmişliğin üç boyutuna ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

Duygusal tükenme (Emotional Exhaustion)

Kişinin yaptığı iş nedeniyle aşırı yüklenilmesi ve tüketilmiş olma duyguları olarak tanımlanır. Tükenmişliğin bu boyutu daha çok insanlarla yoğun ve yüz yüze ilişkinin kaçınılmaz olduğu meslek çalışanlarında görülmektedir. Duygusal tükenme, tükenmişlik durumunun başlangıcı, merkezi ve en önemli bileşenidir. Duygusal yönden yoğun bir çalışma temposu içinde bulunan birey, kendini zorlamakta ve diğer insanların duygusal talepleri altında ezilmektedir. Duygusal tükenme bu duruma bir tepki olarak ortaya çıkmaktadır (Maslach 1981).

Duyarsızlaşma (Depersonalization)

Maslach modelinde sözü edilen ikinci bileşen duyarsızlaşmadır. Duyarsızlaşma; kişinin bakım ve hizmet verdiklerine karşı, duygudan yoksun biçimde tutum ve davranışlar sergilemesini içermektedir. Bu davranış katı, soğuk ve ilgisiz şekillerde kendini belli eder. Duygusal tükenme yaşayan kişi, kendisini diğer insanların sorunlarını çözmede güçsüz hisseder ve duyarsızlaşmayı bir kaçış yolu olarak kullanır. İnsanlarla olan ilişkilerini, işin yapılabilmesi için gerekli olan en az düzeye indirir (Maslach 1981). Maslach'a göre tükenmişliğin üç bileşeninden duyarsızlaşma alt boyutu en problemli boyut olarak görülmektedir. Duyarsızlaşma, Maslach tarafından hizmet verilen kişilere karşı uzaklaşmış, katı hatta insancıl olmayan bir yanıt olarak tanımlanmıştır (Perlman ve Hartman 1982). Uzaklaşmanın artmasıyla, diğerlerinin

gereksinimlerine aldırış etmeyen bir tutum ve duygularına aldırmama durumu meydana gelmektedir (Seğmenli, 2001).

Kişisel başarı (Personal Accomplishment)

Kişisel başarı, sorunun üstesinden başarı ile gelme ve kendini yeterli bulma olarak tanımlanmaktadır. Kişisel başarısızlık ise, kişinin kendini işinde yetersiz ve başarısız olarak algılamasıdır. Bireyin başkaları için geliştirdiği olumsuz düşünceler, kendisi içinde olumsuz düşünceler geliştirmesine neden olur. Kişisel başarısızlık hissi düşük moral, kişiler arası anlaşmazlık, düşük üretkenlik, sorunlarla başa çıkmada yetersizlik, benlik saygısında azalma gibi belirtileri içerir (Baysal 1995). Suçluluk, sevilmememe hissi ve başarısızlık duyguları kendine saygıyı azaltarak kişiyi depresyona sokabilmektedir (Maslach 1981). Çam'ın (1991) araştırmasında belirttiği gibi Maslach, tükenmişlik olgusunu üç bileşenli sendrom olarak kavramlaştırmış ve üç düzeyde ifade etmiştir. Bu düzeyler, fiziksel yorgunluk ve bitkinlik hissi, iş ve hizmet verilenlerden soğuma, kendi kendinden şüphelenmeye varan ruhsal yorgunluktur.

2.6. Tükenmişliği Etkileyen Faktörler

Tükenmişliğin herkesin başına gelebilecek bir durum olduğu ve ortaya çıkmasında işle ilgili bireysel, yönetsel faktörlerin etkili olduğu belirtilmektedir.

İş ile ilgili etkenlere baktığımızda rol çatışması, rol belirsizliği, meslektaş desteğinin olmaması, ücret azlığı, iş ortamının iklimi ve fiziksel özellikleri gibi değişkenler bulunmaktadır. Bireysel etkenler arasında ise yaş, cinsiyet, medeni durum, çocuk sayısı, etnik yapı, eğitim düzeyi, kişilik özelliği, çalışma süresi, kişisel gereksinimler, motivasyon düzeyi, strese dayanma gücü, benlik saygısı, güçsüzlük duygusu, hayır diyememe, engel koyamama, girişimci olamama ve empati kuramama gibi faktörler sayılabilir. Yönetsel etkenler ise yönetimle iletişim sorunları, yönetimle çalışanların hedeflerinin çatışması, kurum desteğinin olmaması ve otoriter yönetimdir. Tükenmişliğin ortaya çıkması ile ilgili çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Freudenberger

ve Fisher tükenmişliğin kişilerin psikodinamik gelişmeleri ile bağlantılı olduğunu (Pedrabissi, Rolland, Santinello, 1993) ikinci yaklaşımda ise tükenmişliğin kültür farklılıklarından ortaya çıktığını ve kurum dinamikleri ile ilgili olduğunu belirtmiştir (Özmen, 2001).

Cherniss (1980) özellikle insanlara hizmet veren profesyonellerdeki fazla iş yükünün işin gerekleri ile kişinin enerjisi arasındaki dengenin bozulmasına ve dolayısıyla tükenmişliğe neden olduğundan bahsedilmektedir.

Özetle tükenmişliğin çeşitli tanımları yapılmış ve tükenmişlik duygusal tükenme, duyarsızlaşma, kişisel başarı olarak üç alt boyutta incelenmiştir. Tükenmişliği etkileyen faktörler ise iş ile ilgili bireysel ve yönetsel etkenler olmak üzere belirlenmiştir.

2.7. Tükenmişliğin Belirtileri

Maslach ve Jackson (1981)'a göre bireyde tükenmişlik, duygusal tükenme, duyarsızlaşmanın artması ve kişisel başarı duygusunun azalması ile ortaya çıkmaktadır. Tükenmişlik, birçok şekilde kendini göstermektedir. Tükenmişliğin etkileri ve belirtileri farklı yaşam tarzlarına sahip olan insanlarda değişiklik gösterebilmektedir. Tükenmişlik yaşayan insanlar genellikle hayatın anlamını yitirdiğini ve hayata dair hiçbir beklentilerinin kalmadığını düşünürler. Önceleri yapmaktan büyük haz duydukları işleri ya da hobileri zamanla cazibesini kaybedebilmektedir. İç dünyalarındaki bu değişimlerin yanı sıra davranışsal değişimleri de ortaya çıkabilmektedir. Örneğin; zaman içerisinde eski hoşgörülerini kaybedip, katı, kızgın, eleştirci ve yeniliklere kapalı bir ruh haline bürünebilmektedirler. Bunların sonucunda da kişi kendisini sürekli yorgun, bitkin ve moralsiz hissetmektedir. Tükenmişlik bireyde kendisini zamanla göstermektedir (Çapri, 2006). Tükenmişlik belirtileri fiziksel, duygusal ve davranışsal olarak sınıflandırılabilir.

Literatüre bakıldığında çeşitli araştırmacılar (Baysal,1995; Girgin,1995; Dursun, 2000) fiziksel belirtileri, yorgunluk ve bitkinlik hissi, uyuşukluk,sık baş ağrısı·

uykusuzluk mide, bağırsak hastalıkları, solunum güçlüğü, kısa nefes alma, kilo kaybı, genel ağrı ve sızılar, yüksek kolesterol, koroner kalp hastalığı insidansının artışı, hastalıklara sık yakalanma eğilimi, deri şikayetleri (deride kabartı ve kızarıklıklar), genel ağrı ve sızılar, çok sık görülen soğuk algınlığı ve gripler olarak gruplandırmışlardır.

Davranışsal belirtilere bakıldığında ise, çabuk öfkelenme, işe gitmeyi istemeyiş, alıngan olma ve takdir edilmediğini düşünme, iş doyumsuzluğu, işe geç kalma ve işe devamsızlık, ilaç, alkol ve tütün v.s almaya eğilim yada almada artış, evlilik, aile çatışması ile aile ve arkadaşlardan uzaklaşma, suçluluk hissi, çaresizlik, kolay ağlama, dikkat dağınıklığı, unutkanlık hareketli olmayış, rol çatışması, içe kapanma, insanlardan uzaklaşma, kuruma yönelik ilginin kaybı, benlik imajı, emosyonel durumdaki dalgalanmalardan etkilenerek negatif yönde değişmeye başlama, başarısızlık hissi, çalışmaya yönelmede direnç, arkadaşlarla iş konusunda tartışmaktan kaçınma, hizmet verilen kişilere tek tip davranma, küçümseme ve alay etme, düşüncede katılık, değişime direnç özellikleri sayılabilir.

Çeşitli araştırmacılar (Maslach ve Jackson, 1986; Izgar,2001; Aksoy 2007) tükenmişliğin psikolojik belirtilerini, doyumsuzluk, iş bırakma, işi savsaklama, diğer insanları eleştirme, ilgisizlik, insanlarla ilgilenmeme, arkadaşlarına alaycı ve suçlayıcı olma, problem çözmede zorlanma, değişime direnç ve unutkanlık olarak belirlemişlerdir.

2.8. Tükenmişliğin Nedenleri

Tükenmişliğin sebepleri incelendiğinde birçok sebepten söz edildiği görülmüştür. Bunlardan bir kısmı kişisel nedenlerden, bir kısmı ise kişinin yaşadığı çevreden kaynaklanmaktadır. Tükenmenin nedenleri, insan idealleri ile ilgilidir. Tükenmiş kişi, bağlandığı bir yaşam tarzı ya da ilişkiden, beklediklerini elde edememesine bağlı bir yorgunluk ve hayal kırıklığı içindedir (Dolunay, 2002). Eğer insanın beklentileri gerçekten olabileceklerin çok üzerindeyse ve kişi kendi kafasındaki

bu amaca ulaşmaya çalışmakta ısrar ediyorsa, huzursuzluk ve sıkıntı yaşayabilir. İçinde yoğun çatışmalar yaşamaktadır. Bunun kaçınılmaz sonucu ise öz kaynakların, yaşam enerjisinin ve işlev görme yeteneğinin tükenmesidir (Şahin 1998).

Gerçek ile beklentiler arasındaki uyumsuzluk çalışanların yaşadıkları stresin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. (Tümekaya, 1996) İş ortamında uzun süre strese maruz kalma ve bu stresle başa çıkma becerilerinden yoksun olama tükenmişliği yaratan en önemli etkidir (Maraşlı, 2005). Çalışma ortamında stres yaratan koşulların en önemli özelliği yapılan işin kişiler arası ilişkilere dayanmasıdır (Farber, 1984).

Ayrıca iş ortamından kaynaklanan zorlayıcı faktörler de tükenmişliğin oluşumunu etkilemektedir. Yaş, medeni durum, çocuk sayısı, işe aşırı bağlılık kişisel beklentiler, motivasyon, kişilik, performans, kişisel yaşamdaki stresler, mesleki doyum, informal destek, üstlerinden gördüğü destek gibi birçok kişisel özellik tükenmişlikle ilgili araştırmalarda karşılaşılan ve tükenmişlikle ilgili görülen özelliklerin başında gelmektedir (Izgar, 2001).

İşin niteliği, çalışılan kurumun tipi, haftalık çalışma süresi, kurumun özellikleri, kişinin eğitim durumu, hizmet verilen insanlarla ilişkiler, yetersiz personel, yetersiz araç, örgütün havası, örgüt ortamı, ekonomik ve toplumsal nedenler gibi birçok etken ise tükenmenin örgütsel nedenleri olarak kabul edilmiş ve araştırmalara konu olmuştur. (Çam, 1991; Izgar, 2001).

Tükenmişliğin ortaya çıkmasında nedenler bireysel,yönetimsel nedenler olarak sınıflandırılabilir. Bireysel nedenlere baktığımızda, yaş, cinsiyet, medeni durum, çocuk sayısı, etnik yapı, eğitim düzeyi, kişilik özellikleri, çalışma süresi, kişisel gereksinimler, motivasyon düzeyi, strese dayanma gücü, benlik saygısı, güçsüzlük duygusu, hayır diyememe, engel koymama ve empati kuramama tükenmişliğin artmasında önemli etkenlerdir. Araştırmalar kişinin yaşı ile tükenme düzeyi arasında yakın ilişki bulunduğunu göstermektedir. Gençlerde yaşlılara oranla daha fazla tükenme görüldüğü ifade edilmiştir. Yine bekârlarda evlilere göre, çocuksuzlarda çocuk sahibi olanlara göre, daha yüksek tükenmişlik görülmüştür (Üstün, 1995). Maslach ve Jakson (1984)

bireyin yaşının, cinsiyetinin işinde çalışma süresinin ve deneyiminin tükenmişlikle ilgili değişkenler olduğunu belirtmişlerdir. Çalışanların meslekleri, çalıştıkları kurum ve kişisel yeterlikleri ile ilgili gerçekçi olmaya, dolayısıyla karşılanması güç olan beklentileri tükenmişliğin artmasında önemli bir etkidir (Izgar, 2001)

Yönetimsel nedenlerde ise, yönetimle iletişim sorunları, yönetimle çalışanların hedeflerinin çatışması, aşırı iş yükü, karara katılmama, kurum desteğinin olmaması ve otoriter yönetim tükenmişliğin artmasında önemli etkenlerdir. Torun (1995)'a göre iş ortamında bulunan ve karşı karşıya gelinen insanlarla geçirilen sürenin uzaması, sık etkileşim kurulması, hizmet verilen kişi sayısının artması tükenmişlik düzeyini artırmaktadır. Uzun süren sıkıntılar insan vücudunun fizyolojik işlevini bozarak dengesini değiştirebilir. Bu durum, gerekli önlemler alınmazsa ruhsal çöküntü ile sonuçlanabilir. Bu çöküntüyü önlemek için başa çıkma stratejileri geliştirilmelidir. Bu stratejilerin bazıları; kendini değerlendirme, sıkıntıyı azaltma, düzenli beslenme, dinlenme ve egzersiz yapmaktır (Terry, 1997; Izgar, 2001).

2.9. Tükenmişliğin Evreleri

Edelwich, tükenmişlik sendromunun aşama aşama geliştiğini ve dört aşamada çıktığını belirtmiştir (Dolunay, 2002). Bu evrelendirme tükenmeyi anlamayı kolaylaştıran bir bakış açısı sağlamaktadır. Ancak aslında tükenme kişinin bir evreden diğerine geçtiği kesikli bir süreç değil, sürekli bir olgudur (Ergin, 1992). Tükenmişlik evreleri idealist coşku ve hayal kırıklığı, durgunlaşma, engellenme, apati (duygusuzlaşma, ilgisizleşme) dir.

İdealist coşku ve hayal kırıklığı evresinde yüksek bir umutluluk, enerjide artma ve gerçekçi olmayan boyutlara varan mesleki beklentiler sergilenmektedir. Kişi için mesleği her şeyin önündedir. Uykusuzluğa, gergin çalışma ortamlarına, kendine ve yaşamın diğer yönlerine zamanını ve enerjisini ayıramayışına karşı üstün bir uyum sağlama çabasındadır. Durgunlaşma evresinde ise artık istek ve umutlulukta bir azalma olur. Mesleğini uygularken karşılaştığı güçlüklerden, daha önce umursamadığı ya da

yadsıdığı bazı noktalardan giderek rahatsız olmaya başlamıştır. Sorgulanmaya başlanan işten başka bir şey yapmıyor olmaktır. Zira, mesleği kuramsal ve pratik tüm yönleri ile kişinin varoluşunu tamamen dolduramamıştır. Engellenme evresine baktığımızda ise, başka insanlara yardım ve hizmet etmek için çalışmaya başlamış olan kişi, insanları, sistemi, olumsuz çalışma koşullarını değiştirmenin ne kadar zor olduğunu anlar. Yoğun bir engellenmişlik duygusu yaşar. Bu noktada üç yoldan biri seçilmektedir. Bunlar; adaptif savunma ve başa çıkma stratejilerini harekete geçirme, maladaptif savunmalar ve başa çıkma stratejileri ile tükenmişliği ilerletme, durumdan kendini çekme veya kaçınmadır. Duygusuzlaşma evresi, çok derin duygusal kopma ya da kısırlaşma, derin bir inançsızlık ve umutsuzluk gözlenmektedir. Mesleğini ekonomik ve sosyal güvence için sürdürmekte, ondan zevk almamaktadır. Böyle bir durumda iş yaşamı kişi için bir doyum ve kendini gerçekleştirme alanı olmaktan çok uzak, kişiye ancak sıkıntı ve umutsuzluk veren bir alan olacaktır (Düzyürek ve Ünlüoğlu, 1992).

2.10. Tükenmişliğin Sonuçları

Tükenmişlik sendromu ve sonuçları kişiler ve örgütler açısından oldukça önemli sonuçlar ortaya çıkartmakta, bundan dolayı da bu sendromun tanınması ve erken önlemlerin alınması açısından oldukça önem arz etmektedir. Özellikle çalışan kişiler açısından önemli sonuçlar doğuran tükenmişlik, yapılan işin kalitesinde bozulmalara neden olabildiği gibi bireyler üzerinde de oldukça belirgin sorunların artmasına neden olmaktadır.

Araştırmalar tükenmişliğin sonuçlarının çalışan ve çalışanın hizmet verdiği kişiler açısından çok ciddi olabileceğini göstermiştir (Maraşlı, 2005). Bu nedenle bu sendromun mümkün olan en kısa ve kolay yoldan anlaşılması ve tanınması gerekmektedir. Eğer tükenmişlik semptomları yeterince erken teşhis edilmezse daha da artar, tıpkı tedavi edilmeyen soğuk algınlığına benzer biçimde peptik ülser ve kalp krizi gibi fiziksel semptomları içeren bir hale gelir (Farber, 1984).

Tükenmişlik özellikle, işe olumlu beklentilerle, ihtiras ve kendini insanlara yardım etmeye adanarak giren profesyoneller için trajik bir sonudur. İş tükenmişliği istekle çalışmaya başlamış olan bir kişiyi bitmiş, alaycı ve etkisiz hale getirir (Maraşlı, 2005).

Araştırma sonuçları, tükenmişliğin çalışanlar tarafından sağlanan hizmetin ya da bakımın kalitesinde azalmaya neden olduğunu göstermiştir. İşe ilişkin bıkkınlık, işe gelmeme ve düşük moralin de etkili bir faktör olduğu görülmüştür. Tükenme yaşayan kişiler genellikle yardım alma konusunda, çok istekli değildirler. Her zaman başarılı olacaklarına inandıklarından başarısız olarak gördükleri hiçbir şeye yaşamlarında yer vermezler. Her zaman zor işleri başarabildikleri ve bu durumlarla başa çıkabildikleri için kendileri ile gururlanırlar. Tükenmişlik yaşadıklarında ise mesleki ve kişisel başarısızlık, doyumsuzluk ve yorgunluk gibi duygusal durumların farkına varırlar. Bu durumdan kurtulabilmek ve sıkıntılarını azaltabilmek umuduyla alkol, uyuşturucu, sigara ve ilaç kullanımını artırmakta, zamanla bu maddelere bağımlı hale gelmektedirler. Aynı zamanında işe gelmeme, performansta azalma, iş kalitesinde düşme gibi örgüt ortamındaki zararlı sonuçlara da neden olmaktadır (Izgar, 2001).

Bu sonuçlar kişisel boyut, iş hayatına etkiler, davranış bozuklukları, kararsızlık başlıkları altında toplanmıştır. Tükenmişliğin kişisel boyutunda, aşırı stres altında çalışan kişilerdeki duygusal tükenme incelenir. Duygusal anlamdaki yorgunluk, fiziksel yorgunluğu da beraberinde getirmekte, bu kişiler kendilerini yorgun, bitkin, boşlukta, yeni bir güne başlayacak enerjiden yoksun hissetmektedirler. Bu durumdaki kişilerin uyku problemi çekmeye başladıkları sık sık gözlenmektedir. Kronik yorgunluk ve gerginli, kişiyi fiziksel ve psikolojik hastalıklara açık tutmakta, depresyon bıkkınlık, dikkatini toplayamama, karar vermede güçlük çekme, unutkanlık gibi tepkiler ortaya çıkmaktadır. Tükenmişlik yaşayanların kişisel başarı hissinde ve kendine güveninde bir azalma görülmektedir. Bu durumdaki kişinin performansı da düşmektedir (Sılığ, 2003).

İş hayatına etkileri arasında, performans miktarında düşme, çalışanın hizmet alanlara yetersiz ilgi göstermesi, hizmet verilen kişiyi alaya alma, onları suçlamayla gelişmekte ve işe devamsızlık, iş değiştirme isteği sayılabilir. Yapılan araştırmalara

göre tükenme yaşayanlar, işten ayrılmayı arzulayan, sürekli hasta olan, artan miktarda alkol ve ilaç kullanan, aile ve evlilik çatışmaları yaşayan insanlar olmaktadır. Tükenmişlik bulaşıcı bir hastalık gibi çevredeki diğer kişileri de etkilemektedir. Herhangi bir kurumda depresif kişiler ortaya çıktığında diğer çalışanlar da huzursuz ve kaygılı olmaktadır. Tükenmişlik yaşayan kişide, diğer insanlara bakış açısı da farklılaşmakta ve insanı bir obje, nesne gibi görmeye başlayabilmektedirler. Böylece çalışan, hizmet verdikleri kişilerin, ihtiyaçlarına önem vermeyen, düşüncesiz, saygısız, kaba ve duygularına duyarsız bir yaklaşımla hizmet vermeye devam edebilmektedir (Örmen, 1992; Maslach, 1982; Tümkaya, 1996).

Tükenmişliğin diğer bir sonucu olan davranış bozuklukları, kişiler arası anlaşmazlıklara neden olmaktadır. Başkalarının arkasından olumsuz yönde konuşmak, dedikodu yapmak, başkaları ile alay etmek, başkalarını aşağılamak, beğenmemek, saldırganca davranmak tükenmişlik yaşayan bir kişide görülebilecek davranış bozuklukları arasındadır (Freudenberger, 1974).

Kararsızlık ise yapılması gereken işlerin ertelenmesi, biriktirilmesi çalışanın üzerinde psikolojik baskı ve sıkıntılar yaratarak çalışanın kendisini yetersiz hissetmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Örgüt içindeki rollerde belirsizlik, yetki eksikliği, aşırı iş yükü gibi etkenler, kişilerin çabuk ve doğru kararlar vermelerini direkt olarak engellemektedir. Asıl önemli ve zararlı olan kararsızlık kronik olandır. Burada bahsedilen kararsızlık da kronik kararsızlıktır.

İwanicki (1983) tükenmişlikle ilgili belirtileri derecelerine göre sınıflandırmıştır. Buna göre tükenmişlik, hafif, orta ve şiddetli olmak üzere üç grupta incelenmiştir. Hafif derecede tükenme gösterenler kısa süren sinirlilik, alınganlık, bitkinlik, endişe ve sonuçsuz çabalar gibi belirtiler gösterirler. Orta derecede tükenme gösterenlerde hafif derecede tükenme gösterenlerdeki belirtiler görülür ancak bu belirtiler en az iki haftada bir veya daha sık tekrarlanır. Şiddetli derecede tükenme gösterenler, fiziksel rahatsızlıklar, ülser, kronik ağrılar ve migren gibi sorunlar bildirirler. Aile sorunları biçiminde ortaya çıkan belirtileri ise; belli olmayan nedenlerle evde bulunmama, eşini

ve çocuklarını ihmal etme, cinsel fonksiyonlarda anormallikler, aile üyeleri tarafından dışlanmışlık hissi yaşama olarak ifade edilebilir.

2.11. Tükenmişlikle Başa Çıkma Yolları

Tükenme birden ortaya çıkan bir olgu olmayıp, bir süreç sonunda gelişen bir durum olup tedavisi de kısa sürede gerçekleşmez. Bireyin tükendiğini inkâr etmesi tedaviyi güçleştirir (Serinken, 2002). Tükenmişlikle baş etmenin yolları şu şekilde belirtilmiştir Tükenmişliği yaşayan birey dinlenmelidir. Tükenmişliği yaşayan bireyin ilgi ve desteğe ihtiyacı nedeni ile çalışanlar, birbiriyle ve başkaları ile yaşantılarını paylaşmalıdır. Bireyin azalan bataryalarını yeniden yüklemek için seminerlere, grup çalışmalarına katılmaları sağlanmalıdır. Kurumların felsefesi açık ve net olmalıdır. Yöneticiler karar ve direktiflerinin personel üzerindeki etkilerini önceden görebilecek yeterlikte olmalıdır (Çam, 1991; Dursun, 2000).

Kurumlarda tükenmişlikten koruyucu programlar uygulanmalı, bu konuda eğitim ve gelişim programları oluşturulmalı, olumsuz yarışma durumları önlenmelidir. Yöneticiler kurum içi iletişim biçimlerini gözden geçirerek ilişkilerin kalitesini artıracak önlemler almalıdır. Tükenmişlik yaşayan bireylere tükenmişliği azaltmak için değişik seçenekler sunulmalıdır (Özyurt, 2003).

Uzmanlar tükenmişliğin farkına varabilmek için çeşitli belirtileri kişiden incelemesini istemişlerdir. Bu belirtiler yorgunluk hissinin ne zaman başladığı, iş arkadaşlarıyla ilişkilerin ne zaman bozulmaya başladığı ve iş yerindeki sorumluluğu tam olarak bilip bilmediğinin incelenmesidir. Bu durumları irdeledikçe bireyler kendilerini daha iyi hissetmeye başlayacak değerlerini ve önceliklerini yeniden yapılandıracaklardır. Eğer işleri cazibesini kaybettiye işi değiştirmek yararlı olabilir. Tükenmişlikle mücadelede alınabilecek bireysel düzeyde önlemler, gerçekçi hedefler belirleme, atılganlık eğitimi, danışma gruplarına katılma, zaman yönetimi, hobi, yer değiştirme olarak sıralamıştır (Izgar, 2001).

Gerçekçi hedefler belirleme tükenmişlik ile başa çıkma yöntemlerinden biridir. Çünkü beklentilerini elde edemeyen kişi yorgunluk ve hayal kırıklığına uğrar. İçinde yoğun çatışmalar başlar ve yaşam enerjisi tükenmeye başlar. Stres ve stresle beraber gelen yorgunluk, özellikle yüksek tansiyon, kalp rahatsızlıkları ve zaman zaman ortaya çıkan çarpıntılarının önlenmesi için yorgunluktan kaçınmak, işe ara vermek dinlenmek tükenmişlikle başa çıkmanın yollarından biridir. Aynı monoton ortamda işi sürdürmek yine kişinin daha çok tükenmişliğine neden olabilmektedir. Bu durumda iş ortamındaki monotonluğu azalmak mümkün değilse iş değiştirmek tükenmişlikle mücadelede bir yöntem olarak önerilmektedir. İş değiştirmenin mümkün olmadığı durumlarda zaman zaman verilen dinlenme araları, izinler, hatta kısa olmasına rağmen çay ve yemek molaları bile işin kontrolden çıkmasını engelleyecek çözümler olabilir. İş yerinde sosyal destek amaçlı iş ortamlarının zorluklarını ve stresle baş etme yöntemlerinin tartışıldığı gruplar kurarak toplantılar düzenlemek yararlı olabilir. Bazı spor aktiviteleri, müzik çalışmaları gibi etkinlikler düzenlenebilir (Yungun, 2006). Çalışanlara düzenli aralıklarla geri bildirim almak için anketler düzenlenebilir. Çalışanların kendi sorunları üzerinde konuşabilecekleri ve tükenme konusunda deneyim, duygu ve düşüncelerini paylaşabilecekleri programlar oluşturulabilir (Özyurt, 2003).

Özetle tükenmişlik, bir çok tükenme modeliyle incelenen ve kuramların bu kavrama dahil olan alt boyutları incelenen geniş bir kavramdır. Tükenmişliğin nedenleri incelenmiş, evreler halinde irdelenmiştir. Tükenmişlik sonucunda ortaya çıkacak semptomlar tanımlanmış, çeşitli sonuçları üzerinde durulmuştur. Son olarak bu durumla başa çıkabilmek için bireysel, yönetsel öneriler verilmiştir.

2.12. Bireyi Tanıma Yöntemi Olarak Resim

Resim çocuğu tanıırken zeka ve kişiliği anlamada, çatışmaları keşfetmede bizim için önemli bir materyaldir. Çocuk resimlerinde iletişim, yansıtma, yaşamları hakkında bilgi, yaratıcılık, duygusal durum hakkındaki mesajlar konusunda bilgi alınabilir.

2.13. Bir İletişim Aracı Olarak Resim ve Psikolojik Olarak Resme Bakış

Resim, psiko- pedagojik açıdan çocuğu bize tanıtmaya yarayan bir ölçüt olduğu gibi, çocuğun zeka, kişilik yakın çevre özellikleriyle iç dünyasını yansıtmaya yarayan bir ifade aracı olarak da büyük önem taşır. Çizme, boyama, inşa etme gibi etkinlikler karmaşık süreçlerden oluşur. Resim faaliyeti sırasında birey konu seçimi ve yorumlamasıyla bize yalnızca bir resim örneği vermemekte, resimden öte bilgiler de sunmaktadır. Bize resim yoluyla adeta kendisinin bir parçasını yansıtmakta, olaylar hakkındaki duygu, düşünce ve görüşlerini dile getirmektedir (Yavuzer, 2010).

Psikoloji ise resmi bireyi tanımada bir araç olarak kullanmıştır. Küçük yaşlarda sözcüklerden daha güçlü bir anlatım aracı olan resim, bize çocuğun iç dünyası ve büyüme süresi hakkında bilgiler verir. Çocuğun benmerkezci bakış açısından uzaklaştığını, geniş bir çevrenin üyesi olduğunun farkına vardığını resim yoluyla anlayabiliriz. Karalama girişimlerinde bulunurken çocuk henüz kesin olmayan bu belirsiz biçimler içinde bile, bir takım temel duygularını yansıtmaya olanağı bulur. Büyük bir olasılıkla çocuğun oluşturduğu ilk insan sembolü gerçek bir insandan uzak olmakla birlikte, bir bireyin çeşitli özelliklerini yansıtmaya açısından önemlidir. Resim, kişilik, algı, insanlar arası ilişkiler, grup değerleri ve tutumlarının saptanmasında yegane araç değildir. Bireysel raporlar, gözlem, projektif teknikler veya yansıtmaya tekniklerinden de yararlanılır (Yavuzer, 2010).

Projektif (Yansıtmaya) amaçlı kullanımlara bakıldığında, bu teknikler tek başına çocuğun kişiliğini, algı ve tutumlarını tümüyle değerlendirmede yeterli değildir. Örneğin resim bir tutum ölçeği olarak tek başına kullanılamaz. Bu amaçla kullanılan başka bir projektif ölçeğin, gözlem ya da kişiyle görüşmenin tamamlayıcısı olabilir. Resim kolay bir anlatım aracı olması nedeniyle sınırlı sözcük bilgisine sahip bir kişi için, kendisiyle dış dünya arasında iletişimi sağlayan bir araçtır. Bundan dolayı resim, kişinin iç dünyasını keşfetmek için oldukça ideal projektif bir tekniktir. Kişilik ölçütü olarak ise bir kişinin yapmış olduğu resim incelendiğinde, resmi çizenin kişiliği hakkında bilgi edinilebilir. Bireyin kişilik özelliklerini görme açısından önemli bir araçtır. Başkalarıyla ilişkilerin ölçütü olarak ise grup resimleri özellikle çocuğun grup

içinde kendini algılaması ve yerini belirlemesi açısından yararlıdır. Bir çocuk kendisi, ailesi, oyun arkadaşları öğretmeni ya da sıra arkadaşlarıyla birlikte resmettiğinden, resim yoluyla onların kendisiyle olan ilişkisini, kendisinin de grupla ve başkalarıyla olan dinamik bağını yansıtmış olur. Tutumların ölçütü olarak bakıldığında, çocuklar resimlerinde konu olarak ilişki içinde bulundukları insanları seçtiklerinde, öğretmen, doktor, dişçi, hemşire gibi kimselere karşı tutumlarını ve onları algılayış biçimlerini de resim yoluyla ortaya koyabilmektedir. (Yavuzer, 2010).

Piaget, çizimi, dış dünyayı temsil etme çabası olarak da görmüş, bu nedenle de çizimleri zihinsel imgelerin ortaya çıkışı olarak değerlendirmiştir (San, 1985). Psiko-analitik kuramın resim yapmaya bakış açılarından biri de bilinçaltında yatan istek ve duyguların, resimde saklanmış biçimde de olsa anlatıldığı, resmin tehlikeli olabilecek ve bastırılmış olarak tanımlayabileceğimiz duyguların zararsızca dışarı dökülebileceği bir “güvenlik sibobu” görevini yaptığı düşüncesidir (Yavuzer, 2010).

Resimlerin kişiliği ve ruhsal uyumu değerlendirmede kullanılması, klinik psikoloji ve psikiyatride projektif yöntemlerin daha geniş bir şekilde kullanılmasına neden olmuştur. Projektif yöntemlere (Roschach mürekkep lekesi testleri gibi) benzer biçimde resimlerin de kişilik değerlendirilmesinde kullanılması bilimsel çözümlemeden çok, sezgisel ve öznel izlenimlere dayanır. Bunun sonucu olarak resimlerde duyguların dışa vurulmasının değerlendirilmesinde tutarlı ve geçerli bir sistemin ortaya çıkması çok yavaş olmuştur (Tunalı, 1983).

Resimler, nesnelerin simgelenmesinden başka düşüncelerin ve duyguların açıklanış şeklidir. (Minkowska, 1963). Resim yalnızca yapısal tipi, karakteri ya da zekayı yansıtan bir yapıt değil, aynı zamanda geçmişteki ya da şimdiki yaşanmış öğeleri içeren tam bir kişiliğin yansımasıdır. (Pignon, 1966). Her resim sembolik bir bilmece olarak öznenin (suje) duygusal halini, onun bilinç dışı hareket etme ya da cevap verme biçimini ifade eder, ayrıca resimde rastlantı yoktur (Manning, 1987). Bir resmi çözümlemek demek, mekanın kullanım biçiminden çizilen her objede, görünür içeriğinden başka bir anlam araştırmak, kişiliğin derinliklerini anlatan sembollerini ortaya çıkarmak demektir (Tunalı, 1989).

Çizimi, nesnelerin görüntüsünden çok, görsel ve duyuşsal deneyimleri birlikte aktaran tatmin edici bir sembol üretmek şeklinde tanımlayan Arnheim (1984), resimde sembolleri kullanarak ortaya konan sanatsal ifadenin evrensel olarak tatmin edici olduğunu vurgulamıştır (Aktaran, Yavuzer, 2010: 26). Lowenfeld ve Brittain (1975) ise kendini sanatla ifade etmenin büyük bir tatmin sağladığını ve bunun resim yapmanın en önemli nedeni olduğunu ifade etmiştir (Aktaran: Artut, 2004: 195).

Resmin projektif olmayan kullanımları da literatürde incelenmiştir. Çocuk resimlerinde özellikle insan resimlerinin, çocuğun zihinsel olgunluk derecesini dışa vurduğu görüşü yaygındır. Küçük yaştaki ve ergenlik çağındaki çocukların bilişsel yeteneklerini güvenilir ve geçerli bir biçimde ölçer. Bu çağıdaki çocukların yaptıkları resimler, kişiliğin duygusal yönünün, bilinçaltı yansımaları olarak görüldüğünde aynı kabul geçerli değildir. Resimlerin yorumlanmasında söz konusu öznellik (subjektiflik) ögesi neredeyse denetlenemez (Dileo, 1973) Yine de deneysel desteklerin bulunmamasına karşın uzmanlar resimleri bir yakınlık kurma aracı ve kişilik özellikleriyle algılama yetilerinin dışa vurulması olarak değerlendirmeye devam etmektedirler. Puanlama sistemi ile zeka ölçümünü, 1948 yılında Ev-Ağaç-İnsan resim testi ile geliştiren kişi Buck' tur. Aynı sistemi 5-11 yaş çocuklarının insan figürü çizimlerine uygulayan Dunleavy, Honson ve Szasz her resim, o resmi yapanın kişiliğinin bir yansımasıdır görüşünü ortaya atmıştır. Bireyler kişiliklerinin bilişsel olduğu kadar, duygusal yönlerini de dışa vurur. (Yavuzer, 2010)

Özet olarak projektif teknikler gözlem, bireysel raporlar ve diğer testlerle birlikte kullanılan; kişilik özelliklerini, tutumlarını, ilişki tarzlarını ve zeka düzeyini belirlemek için kullanılan analitik bir tekniklerdir.

2.14. Projektif Testler

Birey hakkında bilgi edinmek için birçok test kullanılmaktadır. Bunlar zeka testleri, psiko-motor yanı tespit etmek için kullanılan testler, mekanı nasıl organize ettiğini ölçen testler, dikkat testleri, dil bozukluğunu ölçen testler ve kişilik testleridir.

Hiç kuşkusuz en çok karşılaştığımız testlerden biri de kişilik testleridir. Projektif testler de sık kullanılan testler arasındadır.

Projektif testler zeka ölçümü, kişilik özelliğini belirleme gibi alanlarda kullanılan yansıtıcı testlerdir. Projektif testlerin amacı bireye belirsiz bir uyarıcı vererek, onun duygularını, düşüncelerini, fikirlerini cevaplarında yansıtmasını sağlamaktır. Birey konuşma, oturma, mekan kullanma, mekanda çizdiği çizgiyle, yazı şekliyle, kısacası her hareketiyle kendini ifade eder, karşı tarafa yansıtır. Testi uygularken şartların hemen hemen eşit olmasına, eğitim, zeka, çevresel koşulların aynı olmasına özen gösterilmelidir. Ancak o zaman güvenilir sonuçlar elde edilir (Cansever, 1963).

Projektif testler kendi içinde çağrışım teknikleri, yapılandırma teknikleri, tamamlama teknikleri, seçme/düzenleme teknikleri, anlatım tekniği gibi gruplara ayrılır (Akkoyun, 2005). Bu teknikler ve örnek testler Tablo 1-1'de gösterilmiştir.

Tablo 1-1. Projektif testlerin sınıflandırılması ve örnek testler

TEKNİKLER	ÖRNEK TESTLER
Çağrışım Tekniği	Kent-Rasanoff Sözcük Çağrışım Testi
	Rorschach Mürekkep Lekesi Testi
	Holtzman Mürekkep Lekesi Tesi
Yapılandırma Tekniği	Tematik Algılama Testi
	Çocuklar İçin Algılama Testi
	Blacky Resimleri
Tamamlama Tekniği	Beier Cümle Tamamlama Testi
	Rosenzweig Resimli Engelleme Testi
Seçme Düzenleme Tekniği	Szondi Testi
Anlatım Tekniği	Oyun
	Psikodrama
	Çizim ve Resim Testleri

Araştırma kapsamında bir çizim ve resim tekniği olan Koch "Bir Ağaç Çiz " tekniği kullanılmıştır. Diğer projektif teknikler hakkında bilgi verilecektir.

2.15. Çizim ve Resim Testleri

Çizim ve resim testleri arasında Koch Bir Ağaç Çiz Testi, Bir İnsan Çiz Testi, Bir Aile Çiz Testi, Ev-Ağaç-İnsan Testi sayılabilir. Testlerdeki çizilen öğelerin konumları, çiziliş sırası, büyüklüğü, küçüklüğü ve bir öğenin var olup olmaması ile kişilik özellikleri ve psikolojik durumu arasında bağlantı kurmaya çalışılmıştır. Örnek olarak, farklı çocukların benzer şeyleri farklı biçimlerde çizebileceğinin belirtmektedir. Resimlerde sık görülmeyen özellikler bazı parçaların eksik ya da hiç çizilmemesi gibi belirtiler diğerlerinden daha anlamlıdır. Hayallerle yaşayan, dünyayı ve sorunları inkâr eden kimseler gözleri; psikomatik belirtiler gösteren, çekingен kimseler burnu; pasif kimseler ağzı çizmemektedirler. Çizime dayalı testlerden olan Googenough-Harris Adam Çiz Testi ve Machover Adam Çiz Testleri pek çok kişiler tarafından zekayı ölçmek için kullanılır (Akkoyun, 2005).

Resim ve çizim testleri diğer projektif testlerle birlikte kullanılmaktadır. Çizime dayalı olan bazı testlerde, deneklere çeşitli şekiller verilmekte ve bu şekillerin aynısını çizmeleri beklenmektedir. Benton Görsel Bellek Testi ve Bender-Gestalt Motor Algılama Testleri olarak bilinen bu gruptaki testlerde deneklerin nasıl algıladıklarına ve algıladıklarını nasıl kullandıklarına bakılmaktadır. Burada projektif testlerin temel prensipleri kullanılarak kişiliğin tanımlanmasına çalışılmaktadır (Akkoyun, 2005)

2.15.1. Koch bir ağaç çiz testi

Bu test araştırmada kullanılan ölçeklerden biridir. Bu nedenle testle ilgili ayrıntılı bilgi yöntem kısmında verilecektir.

2.15.2. Bir insan çiz testi

Amerikalı kadın psikolog Karen Machover bu konuda yapılan öncü çalışmalardan yararlanmak için ve insan bedeninin çeşitli bölümlerinin sembolizminden esinlenerek, psikanalitik temele dayalı, çok geniş sonuçlar veren çalışmasını yapılandırmıştır (Akkoyun 2005). Bir İnsan Çiz Testi, çizilen insan figürlerine

bakılarak, çocuğun iki yönü (sözel olmayan zeka ve duygusal/davranışsal bozukluklar) hakkında bilgi sahibi olmaya yarayan bir değerlendirme aracıdır. Bir insan çiz testi "“Bana bir insan resmi çizer misin? Bu bir kadın, bir erkek, bir kız çocuğu veya bir erkek çocuğu olabilir.”, “Bu bir kız mı erkek mi?”, “Kaç yaşında?”, “Okula gidiyor mu? Kaçınıcı sınıfta?”, “Evde kimler oturuyor?” şeklinde bir yönerge ile uygulanır. Testi değerlendirirken, test için geliştirilmiş olan puanlama sistemi kullanılır. Bu sistem, çeşitli kriterlere bakarak (bölümün olması/olmaması, ne kadar ayrıntılı çizilmiş olduğu, figüre göre oranı, vs.) 14 ayrı boyutu (vücudun bölümleri, kıyafetler, vs.) değerlendirir (Dinçer, Nur ve Güner, 2013, <http://www.emdr-turkiye.org> adresinden 13 Ağustos 2013 tarihinde erişildi).

Testin yorumlanmasında bastırılmış çizim, çizgilerin kalınlığı, büyüklüğü, çizimin sayfa içerisindeki konumu, resmin hareketliliği değerlendirme unsurlarında önemlidir. Bastırılmış çizime sahip resimlerde kişinin hırslı, agresif, iddialı, gergin olduğu görülür. Hafif çizgiler yetersizlik, şüphecilik, tereddütlülük, kararsızlık, güvensizlik hissi olan, enerji seviyesi düşük, ürkek insanları anlatır. Ayrıca resimdeki dikine hareketlilik feminenlik, güçsüzlük, korkaklık, kendini koruma eğilimini; yatay hareketler maskülenliği, kararlılığı, hiperaktiviteyi; kıvrımlı hatlar sağlıklı kişiliği, geleneksellikten hoşlanmamayı anlatır. Uzun çizgiler kontrol edilmiş ve kısıtlanmış olmayı; kısa kesik çizgiler dürtüsellik, heyecanlılığı; çok kısa yuvarlak çizgiler kaygıyı, kararsızlığı, depresif eğilimi, çekingenliği anlatır. Titrek çizgiler kaygıyı işaret eder. Çizimin büyük olması agresif eğilimi, taşkınlığı, hiperaktiviteyi, yetersizlik duygularını; küçük çizimler yetersizlik, kendini küçük görme eğilimi, vazgeçme eğilimi, utangaçlık, güvensizlik duygularını, düşük egoyu, resesyon eğilimini ve yersiz iyimserliği anlatır. Kağıdın merkezine yerleşmiş resimler en fazla görülen resim çeşididir ve bu insanlar güvenli insanlar olarak görülür. Resim sağa çizilmiş ise gerçekleşmesi zor hedefler peşinde koşmayı ve iyimserliği anlatır. Kağıdın alt tarafına çizilmesi güvensizlik ve yetersizlik duygularını anlatır. Kağıdın kenarlarına yerleştirilmiş resimler güvensizlik, kendinden emin olamama, güvensizlik duyguları hakkında destek ihtiyacı, bağımsız hareket edememe, yeni deneyimlerden kaçma, hayal dünyasında kalmayı anlatır. Vücut bölümleri de çeşitli kişilik özellikleri ile ilişkilendirilir. Örnek olarak baş-kafa çizimleri kendilik duygusu ve egonun durumuna odaklanır. Dış dünya ile alakalı bilgiler verir.

Baş çizimlerinde ayrıca gözler, kulaklar, saçlar, burun, burun delikleri, ağız-çene, dudak, dişler, alın, adem elması, sakal-bıyık, aksesuarlar incelenir (Kintanar, 2013, <http://teachingpsychology.files.wordpress.com> adresinden 13 Ağustos 2013 tarihinde erişildi.).

2.15.3. Aile çiz testi

Maurice Porot tarafından geliştirilen ve psikanalitik verilere dayanan projektif bir resim testidir. Temel amacı, çocuğun ailesiyle olan çatışmalarını açığa çıkarmaktır. Testte kullanılan gereçler, kağıt, kalem, silgi ve boya kalemleridir. Resmi çizmek için gerekli olanaklar sağlandıktan sonra çocuğa "Ailenin resmini çiz" talimatı verilir. Zaman kısıtlaması yoktur. Çocuğa dilediği özgürlük ortamı verilir. Ancak tüm test boyunca çocuğun davranışı dikkatlice gözlenmelidir. Aileyi oluşturan bireylerin kağıda çiziliş sırası belirlenir. Çizim boyunca çocuğun resmi yaparkenki konuşmaları, hareketleri kendisine fark ettirilmeden gözlemci tarafından not edilir. Çizim bittikten sonra denekten resimde çizmiş olduğu kişilerin kimler olduğunu belirtmesi istenir. Aile resimlerinde yer alan bireyler ya bir ya da iki yatay dizi içinde sıralanırlar. Çocuğun aile içinde değer verdiği kişiler resmin ön tarafında yer alır. İkinci derece önem taşıyanlar resmin arka tarafında yer alırlar. Çok kalabalık aileye sahip olan çocukların resminde bir üçüncü sıra olabilmektedir. Bütün bunların yanı sıra kağıda çiziliş sırası da çocuk için önem taşımaktadır. Çocuk genellikle kendisine örnek aldığı kişiyi ilk önce ve sayfanın soluna çizer. Sayfanın en sağına ve son olarak çizilen kişi çocuk en az değer taşıyan kişidir. Aile bireyleri normal olarak gerçek boyutta resmedilmelidir. Çocuk çatışma içinde olduğu kişiyi küçük, çirkin, arka taraflarda veya hiç çizmeyebilir. Bazen kendini resimde çizmeyebilir. Bu her zaman aile bireyleriyle çatışma içerisinde olduğunu göstermez. Aile içerisindeki baskın karakteri büyük çizebilir. Kişilerin resimdeki yakınlık ve uzaklıkları da ayrı bir önem taşımaktadır. Çocuğun aile resmindeki yeri de aile fertlerine olan yakınlık ve uzaklıkta önemlidir. İlgisiz bir baba ya da anne çocuk resimlerinde hep uzak mesafede gösterilir. Boya kalemlerinin kullanılışı da ayrı bir önem taşımaktadır. Çocuk değer verdiği kişileri daha özeli ve güzel boyamaktadır. Yine resimde insanların arasına konulan nesne (ağaç, masa, kapı, duvar) aile içerisindeki iletişimin zayıf olduğunu göstermektedir. Bazen yüz ifadelerinden,

kullanılan renklerden de ailede huzursuzluğun, aile içi şiddetin olduğunu söyleyebiliriz (MEB, 2013, <http://mebk12.meb.gov.tr> adresinden 13 Ağustos 2013 tarihinde erişildi).

2.15.4. Ev-ağaç-insan (house-tree- personality) testi

Bu test 1948 yılında Buck tarafından geliştirilmiştir. Çocuklar tarafından da bilindiği için bu üç obje seçilmiştir. Bilinçsel bağlantıları uyandırma olasılığı en kuvvetli olan insan figürü en son gelecek şekilde belirtilen sırayla çocuktan üç figürü çizmesi istenir. Buck'a göre bu test bilinçli ya da bilinçsiz çağrışımları ortaya çıkarır. Evin, kişinin çevresini, evde yaşayanlar ile ilgili duyguları; ağacın, psikolojik gelişimi yansıttığı ve insanın da kişilik bütünlüğünün ifadesi olduğu şeklinde yorumlanır (Di Leo, 1983). Testin değerlendirilmesinde ayrıntıların, oranların, perspektifin ve renk kullanımına, çizgilerin stiline ve kompozisyona bakılmaktadır. Değerlendirmede resmin yanında bir de soru kağıdı bulunmaktadır (Malchiodi, 1998)

2.15.5. Zsondi testi

Diagnostik gayeler için kullanılan Zsondi Testi altı takım resimden ibarettir. Her takımda homosexual, sadist, epileptik, şizofreni gibi çeşitli ruh hastalıklarının resimleri vardır. Her ruhi hastalığı temsil eden beş resim bulunmaktadır. Bu resimler deneye sırayla verilerek hangisini beğendiğini hangisinin beğenmediği sorulur. Deneğin yaptığı seçimler neticesinde bir sonuç elde edilir. Bu profil; deneğin, hangi tip hastalığa veya o hastalığı ima ettiği problemlere sahip olduğunu gösterir. Zsondi'nin teorisine göre " latant recessive gene" ler daha basit açıklamak gerekirse her insan, kendine benzeyeni en çok beğenir (Cansever, 1968).

2.15.6. Mozaik testi

Lowenfeld tarafından kullanılan mozaik testinde, normal ve ruhen hasta kişilerin şahsiyetini anlamak gayesiyle kullanılmaktadır. 465 adet çeşitli boyalarda renkli tahta parçaları, kişiye verilmekte ve bunlarla ne isterse yapması söylenmektedir. Bu parçalarla anlamlı bir bütünlük oluşturmayan kişilerin durumlarında bariz bir aksaklık

olduğu ileri sürülmektedir. Yapılan araştırmalar, bu testin daha ziyade diagnostik değerini artırmaya yönelmiş, şahsiyetin inceliklerini açıklayamadığını göstermiştir (Cansever,1968).

2.15.7. Wartey - bienma testi

Bu testte ise, bitmemiş uyarıcı şekiller vardır. Parçadan bütüne doğru gidilir. Parçalardan oluşturmuş olduğu bütüne isim vermektedir. Konu olarak herhangi bir algı alanını kendi isteklerimize göre değerlendiririz. Algı alanında birey kendini yansıtır (Cansever,1968).

2.15.8. Rorschach testi

Rorschach testi İsviçreli bir psikiyatr olan Hermann Rorschach tarafından geliştirilmiştir. Psikanalize ilgi duyan ve bu alanda çalışmalar yapan Rorschach, aynı zamanda kişilerin hayal gücünü ölçmek için kullanılan mürekkep lekeleri ile de ilgilenmiştir. Araştırmaları sonucunda 1921 yılında mürekkep lekeleri ile ilgili çalışmalarını ve uygulama örneklerini içeren, Psikodiagnostik isimli eserini yayımlamıştır (Tunaboğlu-İkiz, 2007). Rorschach testinin günümüzdeki kullanımına bakıldığında iki farklı yaklaşımın olduğu görülmektedir. Amerikan ekolü ve Fransız ekolü olarak bilinen bu iki yaklaşım testin uygulanışı ve yorumlanması açısından birbirinden farklılaşmaktadır. Amerikan ekolü, John Exner'in geliştirdiği "Bütünleştirici Sistem" temeline dayanmaktadır. Bu sistemde amaç testin kolay öğretilir, standart bir malzeme haline gelmesidir. Kişinin kartlara verdiği yanıtlar algısal bilişsel terimlerle açıklanır, kişinin ruhsal çatışmaları ve bunlarla nasıl baş ettiği ile ilgili bilgi vermez. Testin değerlendirmesi herhangi bir kişilik kuramına oturtulmaz. Fransız ekolüne baktığımızda ise burada önceliğin yanıtların yorumlanışında olduğunu görürüz. Rorschach testini psikanalitik teori ile bütünleştiren bu ekol, yalnızca yanıtların içeriği ile değil aynı zamanda nasıl söylendiği ile de ilgilenir (Akkoyun, 2005). Bu testte rüyanın yorumlanması gibi yanıtların da gizli ve görünür içerikleri birlikte ele alınarak kişinin ruhsal yapılanması anlaşılmaya çalışılır. Bunun yanında, 1966 yılında Beizmann'ın Rorschach Testi'ne verilen form yanıtlarının puanlanması üzerine

yayınladığı kitabı ile bu ekoldeki çalışmalar istatistiki verilere de oturtulma imkanı sağlanmıştır (Tunaboğlu-İkiz, 2007).

Türkiye’de ise psikolog Yani Anastasiadis, Rorschach Testi’ni Türkçe’ye çevirmiştir. Tunaboğlu-İkiz ve arkadaşları ise Rorschach Testi’nin ergen normlarının standardizasyonunu yapmıştır. Rorschach Testi, üzerinde mürekkep lekeleri olan 10 adet karttan oluşmaktadır. Her kart şekilleri ve anlamları bakımından farklılıklar gösterir. Bunlardan I., IV., V., VI. ve VII. kartlar siyah, II. ve III. kart siyah ve kırmızı, VIII., IX. ve X. kartlar ise pastel renklidir. Her kartın ortak özelliği simetrik olması ve bir eksen etrafında oluşmasıdır Rorschach testi her yaş grubundan kişiye verilebilir. Bireysel olarak uygulanır, zaman sınırlaması yoktur. Kişiden kartlara bakarak gördüğü şeyi söylemesi istenir. Kişinin test sırasında verdiği yanıtlar, bunlarla ilgili yorumları ve test sırasındaki sözel olmayan tüm davranışları not edilir. Test tamamlandığında her bir yanıt kodlanır. Kodlama, verilen yanıtın yeri (detay), tayin edicisi (biçim, hareket, renk ya da gölgeleme) ve içeriği (insan, hayvan, doğa, bitki vb.) şeklinde gruplanarak üç temel alanda yapılır. Bu kodlamalar niceliksel analiz için psikogramda bir araya getirilir. Fakat asıl önemli olan, her bir kartın içerik olarak yorumlanmasını sağlayan, yanıtların hem her kartın kendi içinde hem de testin bütününde ne şekilde sıralandığını inceleyen, kişinin bireysel özelliklerini de göz önüne katarak verdiği yanıtlara, test sırasındaki davranışlara ve kodlanamayan malzemelere anlam arayan, içerik analizidir (Tunaboğlu-İkiz, 2007).

2.15.9. C.A.T

C.A.T projektif testi çocuklar için hazırlanan bir testtir. Orijinal C.A.T kartları 10 karttan oluşmaktadır. Kartlardaki resimler hayvan figürleri ile anlatılmaktadır. Bu resimler psikanalitik teoride belirlenen çocukluğa ait belli çatışmaları ortaya çıkarmak için tasarlanmıştır. Bunlar ödipal çatışmalar, kardeş kıskançlığı, anal çatışmalar gibi çocukların belli dönemlerde yaşadıkları kaygılardır (Bellak ve Abrams, 1997).

2.15.10. T.A.T

Asıl formu İngilizce olan bu test, 1935 yılında Hennry A. Murray tarafından geliştirilmiş ve Yani Anastasiadis tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Projektif bir kişilik testi olan T.A.T. sözeldir ve bireysel olarak uygulanır. Zaman sınırlaması yoktur. 31 karttan oluşan bu testin bugün 16 kartı kullanılmakta, kadın ve erkekler için farklı serileri bulunmaktadır. Testi alan kişiden her bir karta bakarak, bir hikâye anlatması istenir. İçsel süreçlerin dışa vurumu olarak görülebilecek olan “yansıtma” kavramı T.A.T. için temel oluşturmaktadır. Kişi kendi düşlem kanallarından, arzuları doğrultusunda verilen malzemeye yansıtma yapar, bu sayede içsel olanın dışa vurulmasıyla da, her patolojide farklı yaklaşımlar görülebilir (Tunaboğlu-İkiz, 2007). Shentoub ve Debray, görünür içerik ve gizil içerik açısından malzemenin analiz edilmesini önermiştir. Temel düşünce TAT kartlarının evrensel çatışmalarla ve özellikle de ödipal çatışmayla ilgili durumları temsil ettiğidir. T.A.T kartlarına bakıldığında neredeyse bütün kartlar kuşak ve/veya cinsiyet farkına gönderme yaparlar (Anzieu ve Chabert, 1961).

2.16. İlgili Yayın ve Araştırmalar

Literatürde genellikle çalışan meslek gruplarında araştırmalara rastlanılmaktadır. Öğretmen adaylarında tükenmişlik ile ilgili sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Projektif testlerin kullanımıyla ilgili çalışmalar genellikle çocuklarla yapılmıştır. Yetişkinlere yönelik az sayıda çalışmaya rastlanılmaktadır. Burada öncelikle çalışan öğretmen ve öğretmen adaylarında tükenmişlik, projektif testlerin kullanıldığı çalışmalar ve her iki ölçeğin birlikte kullanıldığı çalışmalar yer almaktadır.

Özgen (1995) araştırmasında, Resim-iş bölümü öğrencilerinin kişilik özellikleri araştırmış ve resim yapımları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın örneklemini, 1994-1995 öğretim yılında Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Resim-iş Eğitimi bölümü öğrencisi 25 kişiden oluşmuştur. Öğrencilerin kişilik özellikleri, Hacettepe Kişilik Envanterinin kişisel uyum alt ölçeklerinden oluşturan, kendini gerçekleştirme (KG),

duygusal kararlılık (DK), psikotik belirtiler (PB) ve nevrotik eğilimler (NE) ile ölçülmüştür. Öğrencilerin resim yapmaları arasındaki ilişki ise, Koch'un ağaç çiz testi uygulanarak, yorumlanmasıyla ölçülmüştür. Kişilik testinden ortaya çıkan, normal puanlı bireyler, düşük puanlı bireyler, yüksek puanlı bireyler ayrı ayrı değerlendirilerek resimleriyle karşılaştırılmıştır. Sonuçlara göre HKE'den yüksek puan alanlar ağaç çiz testine göre sağlıklı ve uyumlu olarak bulunmuştur. HKE'den normal puan alanların ağaç çiz testine göre uyumlu oldukları saptanmıştır. HKE'den düşük puan alanlar ise ağaç çiz testine göre sağlıklı ve uyumsuz bireyler olarak gözlenmiştir.

Weckwerth ve Flynn (2006), tarafından üniversite öğrencilerinde algılanan destek ve tükenmişlik üzerinde cinsiyet etkisini incelenmiştir. Northem Ontario Üniversitesi'nden 214 öğrenci ile çalışılmış, Maslach Tükenmişlik Ölçeği İnsan Hizmetleri Anketi (MBI-HSS) uygulanmıştır. Elde edilen bulgularda cinsiyet açısından algılanan destekte, tükenmişliğin duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt boyutlarında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Bayanların algıladıkları destek puanı erkeklerden önemli ölçüde yüksek çıkmıştır. Duyarsızlaşmada ve kişisel başarıda erkeklerin bayanlardan daha yüksek puana sahip olduğu görülmüştür.

Ören ve Türkoğlu (2006) 'nun yapmış olduğu çalışmada eğitim fakültesi öğrencilerinin tükenmişlikleri tutumlarına etki eden çeşitli değişkenler açısından incelenmişlerdir. Örneklem bu fakültelerin 4. sınıflarında öğrenim gören 268 kişiden oluşmaktadır. Cinsiyetlere göre, kişisel başarı ve duyarsızlaşma boyutunda erkeklerin tükenmişlik düzeyleri yüksek, duygusal tükenme de kızların tükenmişlikleri yüksek çıkmıştır. Bölümlere göre Elektronik ve Bilgisayar bölümlerinin tükenmişlik düzeyleri yüksek, Okul öncesi Öğretmenliğinin düşük çıkmıştır. Yaşa göre de 23 yaş ve üzerindeki öğrencilerin tükenmişlikleri yüksek çıkmıştır. Sosyoekonomik düzey yönünden anlamlı farklılaşma bulunmamıştır.

Gündüz (2005) öğretmenlerde tükenmişliğin; 'mezun olunan okul' ve 'sosyal destek kaynağı' değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemiştir. Çalışma Mersin ilindeki devlet ve özel ilköğretim okullarında görev yapan 633 öğretmen katılmıştır. Öğretmenlerin mesleki değişkenleri ile Maslach Tükenmişlik Envanteri alt

ölçek puanları incelendiğinde; duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt ölçek puanlarının, mezun olunan okul ve sosyal destek kaynağına göre farklılaştığı görülmüştür. Eğitim fakültesi mezunlarının öğretmen okulu veya eğitim enstitüsü ve diğer fakülte mezunlarına göre duygusal tükenme ve duyarsızlaşmayı daha fazla yaşadıkları öte yandan kendilerini daha başarısız buldukları görülmüştür. Sosyal destek alan öğretmenlerin daha az tükendikleri kişisel başarılarının daha fazla olduğu, sosyal destek kaynağı açısından okul psikolojik danışmanından destek alan öğretmenlerin daha az tükenen grup olduğu görülmüştür.

Çavuşoğlu (2009) Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi sınıf öğretmenliği son sınıf öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeyleri ve tükenmişlik düzeylerinin cinsiyet, algıladıkları ekonomik düzey, mezun oldukları lise türü, yerleştirildikleri bölüm tercih sırası, genel not ortalamaları ve öğrenimini devam ettirirken barınma yerine göre aralarında anlamlı bir farklılık olup olmadığını incelemiştir. Ayrıca öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeylerine etkileyen durumlara ilişkin görüşleri de belirlenmiştir. 137'si kız, 96'sı erkek olmak üzere toplam 233 son sınıf öğretmeni adayı ile yürütülmüştür. Tükenmişlik düzeylerini belirlemek için Tükenmişlik Ölçeği Kısa Versiyonu (BMS) kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda öğretmen adayının %28,3'ünün tükenmişlik düzeylerinin çok düşük olduğu, %42,5'inin tükenmişlik tehlikesi yaşadığı, %20,6'sının tükenmişlik yaşadığı ve %8,6'sının ciddi düzeyde tükenmişlik yaşadığı belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının tükenmişlikleri sosyo ekonomik düzeye göre farklılık gösterirken, cinsiyet, mezun oldukları lise türü, öğrenim gördükleri tercih sırası, genel not ortalaması ve barınma yerine göre farklılaşmamıştır. Nitel verilerin analizleri sonucunda ise düşük tükenmişlik yaşayan öğretmen adayları yüksek tükenmişlik yaşayanlardan farklı olarak okudukları bölümden beklentilerinin karşılandığı ve gelecekte umutlu olduklarını ifade etmişlerdir.

Fives, Hamman ve Olivarez (2007) tarafından yapılan araştırmada 49 öğretmen adayına ulaşılmış, veriler öğretmenlik deneyimlerinin ortasında ve sonunda olmak üzere iki kez toplanmıştır. Bu veriler öğretmen işbirliğini destekleme, öğrenme atmosferi, öğretmen tükenmişliği ve öğretmen etkisi açılarından değerlendirilmiş öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeylerine okullarda kendilerine yardımcı olan öğretmenlerin

etkisinin olduğu saptanmıştır. Öğretmenlik deneyiminin sonunda ise tükenmişliğin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Friesen, Prokop ve Sarros (1980) öğretmenlerin neden tükendiklerini araştırdıkları çalışmada 1211 öğretmen yer almıştır. İş stresi, iş doyumunu, özellikleri ile demografik değişkenler arasındaki ilişkinin araştırıldığı bu araştırma sonucunda, tükenmeyi yordayan en önemli değişkenlerin Maslach Tükenmişlik Ölçeği'nin alt boyutlarına göre sırasıyla duygusal tükenmede, iş stresi, iş doyumunu ile statü ve kabul görme, iş doyumunu ile iş yükü, iş değiştirme, iş doyumunu ile ücret ve sağlanan faydadır. Duyarsızlaşmada, iş doyumunu ile statü ve kabul görme, iş değiştirme, iş doyumunu ile güvenlik, iş doyumunu ile terfi, iş doyumunu ile insanlar arası ilişkiler olduğu görölmüştür.

Yıldırım ve İçerli (2010) alışanların tükenmişlik düzeyini ölçen ve literatürde kullanılan Maslach Tükenmişlik Ölçeği (Maslach Burnout Inventory) ve Maslach Tükenmişlik Ölçeği'nin eksikliklerini eleştiren bir bakış açısı sunan Kopenhag Tükenmişlik Ölçeğini (Copenhagen Burnout Inventory) karşılaştırmalı olarak incelemişlerdir. Çalışmanın amacı doğrultusunda, her iki ölçeğin de geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Çalışmada MBI ve CBI nin geçerlilik ve güvenilirliğini yapmak amacıyla 166 sağlık personeli üzerinde MBI, CBI ve İşten Ayrılma Niyeti arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Çalışmada Maslach Tükenmişlik Ölçeği; duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır. Kopenhag Tükenmişlik Ölçeği ise kişisel tükenme-işle ilgili tükenme ile müşteri (iş ortamında karşılaşılan diğer kişiler) ile ilgili tükenme olmak üzere iki boyutta incelenmiştir. Ölçeklerin yapı geçerliliğini test etmek için çalışmada MBI ve CBI ile İşten Ayrılma Niyeti (İAN) arasındaki ilişkiler de incelenmiştir. Korelasyon değerleri incelendiğinde boyutlar arası ve İAN arasında orta düzey ilişkiler olduğunu belirtmişlerdir.

Frank ve McKenzie (1993), 41 özel eğitim öğretmenini, üniversiteden mezun olmalarını takip eden beş yıl süresince izlemişler, zamanla duygusal tükenmelerinin yavaş ancak, istikrarlı bir biçimde arttığını tespit etmişlerdir. Yaşça daha büyük olan ve

davranış bozukluğu olan çocuklarla çalışan öğretmenlerde duygusal tükenmenin daha fazla olduğunu belirlemişlerdir (Frank ve McKenzie, 1993).

Sucuoğlu ve Kuloğlu-Aksaz (1996), yetersizliği olan çocuklarla çalışan öğretmenlerde tükenmişliğin değerlendirilmesi konulu çalışmalarında; özel eğitim öğretmenleri ile ilkokul öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri arasında fark olup olmadığını ve öğretmenlerdeki tükenmişliğe etki eden etmenleri araştırmışlardır. Bu çalışmayı 199 özel eğitim öğretmeni ve 112 ilkokul öğretmeni üzerinde gerçekleştirmişlerdir. Sonuçta duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt ölçeklerinde iki grup arasında fark olmadığı; ancak iki grubun kişisel başarı puanlarının anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür. İlkokul öğretmenlerinin kişisel başarı alt ölçek puanları, özel eğitim öğretmenlerinden yüksek bulunmuştur. Çalışma sürelerine göre tükenmişlik düzeyleri incelendiğinde, 5 yıldan fazla çalışan öğretmenlerin kişisel başarı puanları ortalaması, 5 yıldan az çalışanlardan yüksek bulunmuştur. Öğretmenlerde tükenmişlik yaş değişkenine göre incelendiğinde, duygusal tükenme ve duyarsızlaşma puanlarının yaşa göre değişmediği, kişisel başarı puanlarında ise yaşı 41'den fazla olanların, yaşı 30'dan az olanların ortalamasından farklılaştığı, kişisel başarılarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlikleri, aldıkları eğitime göre incelendiğinde, gruplar arasında anlamlı farklılığa rastlanmamış; çalışılan çocukların özelliklerine göre incelendiğinde ise, normal çocuklarla çalışan öğretmenlerin kişisel başarı puanları ortalamalarının işitme, zihinsel ve görme engelli çocuklarla çalışan öğretmenlerin puanlarından yüksek olduğu, otistik ve ortopedik engelli çocuklarla çalışanlardan ise farklılaşmadığı görülmüştür.

Akçamete vd. (1998) tarafından özel eğitim öğretmenleri ile normal okul öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerini karşılaştıran diğer çalışmada; normal okul öğretmenleri ile özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik ve iş doyumu düzeyleri arasında fark olup olmadığı, tükenmişlik ve iş doyumunun yaş, cinsiyet, medeni durum, görev türü ve süresine göre farklılaşıp farklılaşmadığı, öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri ile iş doyumu düzeyleri arasında ilişkisi olup olmadığı ve iş doyumunun her iki grup içinde tükenmişliği yordayıcı bir değişken olup olmadığı araştırılmıştır. Çalışmaya 259 normal okul öğretmeni ile 152 özel eğitim öğretmeni katılmıştır.

Çalışmada tükenmişliğin belirlenmesi için Maslach Tükenmişlik Envanteri ve iş doyumunu düzeylerinin belirlenmesi için ise İş Doyumu Anketi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, normal okul öğretmenlerinin Maslach Tükenmişlik Envanteri'nin duyarsızlaşma ve duygusal tükenme alt ölçek puanları ile tükenmişlik toplam puanlarının, özel eğitim öğretmenlerinin puan ortalamalarından anlamlı derecede yüksek olduğunu, iş doyumunu düzeyleri açısından ise iki grup arasında anlamlı farklılıklar olmadığını göstermiştir. Araştırmada cinsiyetin tükenmişlik ölçeğinin duygusal tükenme, iş doyumunu ölçeğinin ise kendini gerçekleştirme boyutlarında temel etkisi olduğu saptanmıştır. Yaş ve cinsiyet değişkenleri, tükenmişlik ölçeğinin duyarsızlaşma, iş doyumunu ölçeğinin ise toplam puanlarında anlamlı etkileşim etkisine sahiptirler. Tükenmişlik ölçeğinin duygusal tükenme alt ölçeğinde, cinsiyet ve medeni durumun etkileşim etkileri olduğu; görev türünün ise, iş doyumunu ölçeğinin kendini gerçekleştirme, kişiler arası ilişkiler ve toplam puanlarda temel etkisi olduğu gözlenmiştir. Görev süresi değişkeninin, iş doyumunu ölçeğinin kişiler arası ilişkiler alt ölçeğinde temel etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Tükenmişlik toplam puanlarının en önemli yordayıcısı, her iki grup içinde kendini gerçekleştirme; duygusal tükenmede normal okul öğretmenleri için kendini gerçekleştirme; kişisel başarı alt ölçeğinde ise özel eğitim öğretmenleri için kişiler arası ilişkiler en önemli yordayıcılar olarak tespit edilmiştir.

Çokluk (1999) tarafından yapılan zihinsel ve işitme engelliler okullarında görev yapan yönetici ve öğretmenlerde tükenmişliğin kestirilmesine yönelik çalışmada, öğretmenlerin toplam tükenmişlik puanlarının en önemli yordayıcıları olarak; emekli oluncaya dek özel eğitim okulunda çalışmak isteyip istememe, duygusal tükenme alt ölçeğinde; emekli oluncaya dek özel eğitim okulunda ya da normal çocuklarla çalışmak isteyip istememe, bulundukları okuldaki toplam çalışma süresi, çalışılan okul türü ve yaş, duyarsızlaşma alt ölçeğinde; engellilere yönelik tutumlar, kişisel başarı alt ölçeğinde ise; emekli oluncaya dek normal çocuklarla çalışmak isteyip istememe olarak belirlenmiştir.

Tümkiye'nin (1996) öğretmenlerle yaptığı tükenmişlik araştırmasında, cinsiyet değişkenine ilişkin bulgulara görülen idari destek ve iş doyumunu yönünden kadınlar

lehine, öğrencilere yönelik tutumlar yönünden ise erkekler lehine önemli farklılıklar görülmektedir. Ülkemizde kadınların taşıdığı sorumluluklar göz önüne alındığında sonucun tam tersi çıkması şaşırtıcı bulunmuştur. Araştırmaya göre erkek öğretmenlerde tükenmişlik, kadın öğretmenlere göre fazla çıkmıştır. Bu araştırmadan çıkan diğer bir sonuca göre ise yaş arttıkça iş doyumu ve öğrencilere yönelik tutumlardaki tükenmişlik azalmaktadır.

Özer (2009) yaptığı araştırmada amaç, Türk örnekleminde Bir Adam Çiz testinde puanlanan Duygusal Göstergelerin sıklığına bakmak cinsiyet ve farklı okul türlerinden gelmiş olmanın bu değerlendirmeler üzerindeki etkisi gözlenmiştir. 471 çocuğa Bir Adam Çiz testi bireysel olarak uygulanmıştır. Bu çocukların 233'ü erkek, 238'i kız olup, 240'ı özel bir okula devam etmekte, 231 çocuk yarım gün bir devlet okuluna devam etmekte ve ekonomik olarak gelişmemiş bir çevreden gelmektedir. Çizimler hem gelişimsel olarak hem de duygusal göstergeler açısından Koppitz sistemi uygulanarak puanlanmıştır. Duygusal Göstergelerin rastlanma sıklığına bakıldığı zaman, 5, 6, 7, 8 ve 11 yaş için Koppitz tarafından önerilmiş olan bazı duygusal göstergelerin bu örnekleme %15 den fazla sıklıkla rastlandığı gözlenmiştir. Grupların duygusal göstergeler üzerinde karşılaştırmaları yapıldığı zaman, cinsiyetin ve okul türünün anlamlı etkisi görülmüştür.

Zabcı (2011) araştırmasında latent dönemindeki çocukların (6-10 yas) dürtüsel işleyiş özelliklerini projektif testlerle değerlendirmiştir. Bu çalışmada hedeflenen, Türkiye'de çocukların bu dönemi nasıl yaşadıklarını ve dürtüsellik seviyelerini incelemektir. Bu gelişimi inceleme amacıyla, bu dönemin iki evresi, 6-7 yaş çocuklarının oluşturduğu ilk evre ile dürtüsel denetimin iyice yerleşmesinin beklendiği 9-10 yaş çocuklarının oluşturduğu ikinci evre, dürtüsel gelişim açısından karşılaştırılmıştır. Psikiyatrik tanı almamış ve kliniğe başvurusu olmayan 120 çocuk üzerinde yapılan bu araştırmanın sonuçları, latent döneminin geçmişe göre farklı yaşandığını ve dürtüsellüğün denetiminin daha zor olduğuna işaret etmektedir. Kız ve erkek çocukları arasında farklılar tespit edilmiştir. Buna göre, kız çocuklarını dürtüsel denetimlerinin ve üst benlik gelişimlerinin erkek çocuklara göre daha üst seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Şahin (2006) Bir Aile Çiz ve Bir Ağaç Çiz testlerini kullandığı araştırma 13- 14 yaş arasındaki 20 kişilik öğrenci grubu ile çalışmıştır. Çalışmada öğrencilerin kişilik özellikleri bu testler aracılığı ile değerlendirilmiştir ve resim-iş öğretmenlerine tavsiyelerde bulunulmuştur. Tavsiyelerde resim-iş öğretmenleri, öğrencileri eğitirken onların gizil güçlerini ortaya çıkarması, iyi bir gözlemci olması, öğrenciye kendini ifade edebileceği geliştirici bir ortam sağlaması konuları bulunmaktadır.

İskenderoğlu (2006) araştırmasında çocuk resimlerinde görme biçimlerini, imge ve imge köklerini, sanat eğitiminde öğrenme, yaratıcılık ve sanat eleştirisi konularını incelenmiştir. Ayrıca çocuk resmi ve çocuk resmine yaklaşım türleri ve çocuğun çizgisel gelişim basamakları yaş gruplarına göre incelenmiştir. Buna ek olarak çizilen çocuk resimleri ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirme sonucunda çocukların görme biçimlerinin gelişim süreci içerisinde nelerden etkilendiği, nasıl oluştuğu konusunda önemli sonuçlara varılmıştır. Çalışma sonunda çocuk resmini oluşturan, görme biçimleri konusunda önemli bilgiler sunan imgelerin çevresel ve duygusal köklerinin tüm yaşamsal veriler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Teker (2009) araştırmasında 9-12 yaş çocukları ile çalışmıştır. Resimlerde, yöresel özelliklerin yansımaları değerlendirmiştir. Araştırmanın örneklemini dört ilköğretim okulundan 9-12 yaş grubu toplam 120 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada öğrencilere 6 soruluk birer ön anket uygulanmış ve konular görsel sanatlar müfredatlarından seçilmiştir. Araştırma sonucunda, yöresel özelliklerin, çocuk resimlerine anlatım çeşitliliği kazandırdığı ve bu resimlerin renk, şema, mekan ve anlatımsallığa değişik şekillerde yansıdığı gözlemlenmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunun, çizgisel gelişim basamağının gerisinde yer aldığı belirlenmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin yöresel özelliklere karşı iyi bir tutum içerisinde oldukları, bunun resimlerindeki anlatımsallığa ve uygulanan ön anketlere verilen cevaplara yansıdığı gözlemlenmiştir.

Mizuta vd. (2002) araştırmalarında anoreksiya ve bulumiası olan ve hastalık tanısı almamış 15-30 yaş arasındaki 126 katılımcının sosyal uyum düzeylerini Bir Ağaç Çiz testi, Cümle Tamamlama Testi ve Sosyal Uyum ölçeği ile incelemiştir.

Araştırma sonuçlarına göre hasta grup normal gruba göre üç ölçekte de daha olumsuz profiller vermişlerdir. Ayrıca hasta gruptakiler resimlerini daha küçük çizmişler, ağaçlarını daha zayıf çizmişlerdir. Buna ek olarak hasta gruptakilerin resimlerini kağıdın sol tarafına çizmişler ve cümle tamamlama testine daha az pozitif ve daha çok negatif cevaplar vermişlerdir.

BÖLÜM III

3. Yöntem

Bu bölümde, araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizine dair açıklamalar verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma betimsel bir araştırmadır. Betimsel araştırmada bireylerin, grupların yetenekler, tercihler, davranışlar gibi özellikleri belirlenir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010). Araştırmada katılımcıların çizdiği resimler Koch Bir Ağaç Çiz Testi ile değerlendirilmiş, tükenmişlik düzeyleri çizilen resimle incelenmiştir. Katılımcıların Tükenmişlik düzeyleri cinsiyetlerine, yaşlarına, akademik başarılarına göre incelenmiştir. Araştırma bu nedenle ilişkisel tarama modeli özelliğindedir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü Zihinsel Engelliler Öğretmenliği son sınıf birinci öğretim ve ikinci öğretim de okuyan toplam 120 öğrenciden oluşmaktadır.

Araştırmada kullanılan örnekleme çeşidi, oransız eleman örnekleme, evrendeki tüm elemanların birbirine eşit seçilme şansına sahip oldukları örnekleme türüdür. Buna, basit örnekleme, yalın örnekleme, yansız örnekleme gibi adlar da verilmektedir. Oransız

eleman örneklemede, evrendeki eleman türlerinden her birinin örnekleme girenlerin sayısı, tümü ile şansa bırakılmıştır (Karasar, 2005).

Örneklem seçiminde; Abant İzzet Baysal Üniversitesi Zihinsel Engelliler öğretmenliği birinci ve ikinci öğretim son sınıf öğrencilerinden, araştırmaya katılmayı kabul eden ve ulaşılabilen, toplam 111 öğrenciye ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının demografik değişkenlere göre dağılımı Tablo 3-1.'de verilmiştir

Tablo 3-1. Öğretmen adaylarının demografik değişkenlere göre dağılımları

		N	%
Cinsiyet	Kadın	76	68,5
	Erkek	35	31,,05
Yaş	18-25	87	76,3
	26-30	24	23,7
Akademik Başarı	Düşük	4	3,6
	Orta	66	59,5
	Yüksek	41	36,9
Tükenmişlik Düzeyi	Düşük	12	10,8
	Orta	83	74,8
	Yüksek	16	14,4
Toplam		111	100

Tablo 1'de görüldüğü gibi araştırma katılımcılarının % 68,5'ini kadınların, % 31,5'ini erkeklerin oluşturduğu; %76,3'ünün 18-25 yaş arasında, %23,7'sinin 26-30 yaş arasında olduğu görülmektedir. Akademik başarı düzeyine göre katılımcıların %3,6'sı akademik başarısını düşük, %59,5 orta, %36,9'u yüksek olarak algılamaktadır. Tükenmişlik düzeyi düşük olan katılımcılar grubun %10,8'ini, orta olanlar %74,8'ini, yüksek olanlar ise %14,4'ünü oluşturmaktadır.

3.3. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından literatür taranarak

geliştirilen, üç sorudan oluşan kişisel bilgi formu, Maslach Tükenmişlik Ölçeği ve Koch Bir Ağaç Çiz Testi kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel bilgi formu

Kişisel bilgi formu, öğrencilerin özelliklerini tanımlamaya yönelik üç soru bulunmaktadır. Araştırmaya katılan özel eğitim öğrencilerinin, cinsiyet, yaş, akademik başarıları ile ilgili sorular yer almaktadır.

3.3.2. Maslach tükenmişlik ölçeği

Maslach Tükenmişlik Ölçeği, Maslach ve Jackson (1981) tarafından geliştirilmiş Ergin (1992) tarafından uyarlaması yapılmıştır. MTÖ toplam 22 maddeden oluşmakta ve tükenmişliği, Duygusal Tükenme (DT), Duyarsızlaşma (D) ve Kişisel Başarı (KB) olmak üzere üç boyutta değerlendirmektedir. Bu alt boyutlardan duygusal tükenme 9 maddeden oluşmakta, bireyin mesleği yoluyla duygusal açıdan tükenmesini kapsamaktadır. Duyarsızlaşma boyutu, 5 maddeden oluşmakta, öğrencilerin duygudan yoksun ve uzak davranışlarını içermektedir. Kişisel başarısızlık boyutu ise 8 maddeden oluşmakta, bireyde mesleki başarısızlığı ve yetersizliği belirlemektedir. Her alt ölçekle ilgili duyguların sıklığı Likert tipi ölçekleme yöntemi ile belirlenmektedir (Ergin,1992).

Ölçekte her bir madde, hiçbir zaman, çok nadir, bazen, çoğu zaman, her zaman şeklinde beşli bir dereceleme ile yanıtlandırılmaktadır. Her alt ölçeğin değerlendirilmesi ayrı ayrı yapılmaktadır. Böylece, tüm alt ölçeklerden alınan puan yükseldikçe tükenmişliğin arttığı kabul edilmektedir. Tükenmişlik düzeyini belirlemek için dağılımın ilk üçte birinde yer alan tükenmişlik puanları düşük, orta üçte birinde yer alan tükenmişlik puanları normal, son üçte birinde yer alan tükenmişlik puanları yüksek olarak değerlendirilmiştir (Işıksan, 2004). Tükenmişliğin bu üç alt boyutu arasındaki ilişkiye bakıldığında, her alt ölçeğin puanı ayrı ayrı değerlendirilir ve tek bir puanla birleştirilmez (Çam,1992).

Bu alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde tükenmişliğin düşük, orta ve yüksek düzeylerde yaşanan, duygu düzeyine bağlı sürekli bir değişken olarak ele alındığı görülmektedir. Literatürde, tükenmişlik alt boyutları puanlarının toplanarak tek bir tükenmişlik puanını elde edilebileceğini savunanların yanı sıra çoğunlukla tükenmişlik var olan ya da var olmayan diye iki gruba ayrılan bir değişken olarak kavramlaşmamıştır. Bu araştırma da benzer şekilde her birey için üç ayrı puan hesaplanmıştır. Tükenmişliğin orta düzeyi her üç alt ölçekte de orta düzeyi yansıtır. Düşük düzeyi Duygusal Tükenme ve Duyarsızlaşma alt ölçeklerinde düşük, Kişisel Başarı alt ölçeğinde ise yüksek puanı yansıtır.

Ölçeğin güvenirlik ve geçerlik çalışmaları Ergin (1992), tarafından yapılmıştır. 552 doktor ve hemşireden elde edilen verilerin üç alt boyuta ilişkin Cronbach alfa kat sayıları Duygusal Tükenme 0.83, Duyarsızlaşma 0.65, Kişisel Başarı 0.72'dir. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin tekrar test ile denek grubundan 99 deneye tekrar ulaşılarak elde edilen verilere göre güvenirlik kat sayıları tekrar güvenirlik kat sayıları ise Duygusal Tükenme 0.83, Duyarsızlaşma 0.72, Kişisel Başarı 0.67'dir.

MTE'de yapılan puanlama sonucunda toplam puan ve alt ölçek puanları elde edilmektedir. MTE'ni oluşturan üç alt ölçeğin puanları her madde için 0-4 puan arasında değerlendirilir, her alt ölçek için ayrı ayrı toplanarak kişinin alt ölçeklerden aldığı puanlar hesaplanır. Duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt boyutları olumlu, kişisel başarı alt boyutu ise olumsuz ifadeler içermektedir. Olumsuz ifadelerin ters yönde puanlanmaları gerekmektedir. Bu nedenle duygusal tükenme (DT) ve duyarsızlaşma (D) alt ölçeklerinden yüksek puanlar, kişisel başarı (KB) alt ölçeğinden düşük puanlar almak tükenmişliği ifade etmektedir. Buna göre DT ve D alt ölçeklerini oluşturan maddeler “ hiçbir zaman = 0, çok nadir =1, bazen=2, çoğu zaman=3, her zaman= 4” şeklinde, KB alt ölçeğini oluşturan maddeler ise ters puanlama ile “ her zaman=0, çoğu zaman =1 bazen =2, çok nadir=3, hiçbir zaman=4” şeklinde puanlanır. Bu şekilde alt ölçek puanları hesaplanır. Bu alt ölçekle Duygusal Tükenme ve Duyarsızlaşma da puanlar arttıkça tükenmişlik artmakta, Kişisel Başarı alt ölçeğinde ise puan düştükçe tükenmişlik artmaktadır. Aşağıdaki tabloda tükenmişlik alt puanlarının düşük, orta ve yüksek düzeyde alınan puan sınırları verilmiştir.

Tablo 3-2. Maslach tükenmişlik ölçeği'nin düşük, orta, yüksek düzeyde sınırları

	Yüksek	Orta	Düşük
Duygusal Tükenme:	18 ve Üzeri	12 – 17	0 – 11
Duyarsızlaşma:	10 ve Üzeri	6 – 9	0 – 5
Kişisel Başarı:	0-21	22 – 25	26 ve üzeri

Ergin (1992).

3.3.3. Koch ağaç çiz testi

Ağaç çiz testi, deneğin yapılandığı bir resmi, psikanalitik semboller aracılığıyla yorumlamayı amaçlayan projektif bir tekniktir. Emile Junker tarafından ilk kez ileri sürülmüş ve İsviçre'de Lucerne Deneysel Psikoloji Enstitüsü'nde, K. Koch tarafından geliştirilerek standart temellere oturtulmuştur. Testin malzemesi, normal büyüklükte (A4 boyut) bir kâğıt ve bir kurşun kalemden ibarettir. Test uygulanacak çocuğa "Bir ağaç resmi çiz, ama bu bir çam ağacı olmasın" denir. Çam ağacı, birbiriyle simetrik düşen kenarlarla temsil edildiğinden, psikanalitik yoruma olanak tanımaz. Resim yapıp bitirildikten sonra, resimdeki ağacın gövdesine, dallarına, yapraklarına, meyvelerine, resmin sayfadaki yerine bakılarak belirli kurallar çerçevesi içinde değerlendirme yapılır (MEB, 2013, <http://mebk12.meb.gov.tr> adresinden 13 Ağustos 2013 tarihinde erişildi).

Testin yorumlanmasında bireyin kendisi için önemli olan üç alanı çizeceği varsayılır. Bu üç alan kök, gövde ve taçtır. Gövde ve taç kısmı kendi öz kişiliğini keşfetmesi ve kendi eğitimi ile ilgili özgürleşmesini ifade eder. Bireyin çizdiği resimlerde ağacın genişliği, kapladığı alan, kağıttaki konumu ve ağacın bütün olarak uyumuna odaklanılır. Bireyler dikkatleri ilgilerini çeken öğelere verebilirler. Ağaçta örümcek, kuş yuvası, salıncak, meyve, sepet gibi herhangi bir aksesuar çizebilirler. Ayrıca kök, gövde ve taçtaki sapmalar ayrı fenomenlere göre yorumlanır. Koch ağaç üzerindeki yaraları bireyin bedenine aldığı hasarla açıklar ve bunu psikolojik travma ile destekler. Testin uygulanışında bireyler çeşitli şekillerde performans sergileyebilirler. Asilik, güvende hissetme duygusunu saklayabilir, bireyin çiziminde belirleyici etkiler taşır (Vanniekerk, 2001).

Çizimdeki öğelerin her biri bir kişilik özelliği ile açıklanmıştır. Ağacın kağıt konumu incelenmiş ve ağacın doğada dikey olarak bulunmasından çoğu bireyin kağıt dik olarak kullandığı gözlenmiştir, kağıt yatay olarak kullanılmışsa, zıtlık ve isyankarlık anlamına gelir. Gerçekliğe ve doğruluğu kabul edilmiş değerlere ve düzene karşı çıkma belirtisi olarak kabul edilir. Birey yeni durumlara karşı kendi kalıpları ile karşı çıkma eğilimleri olarak düşünülür. Birey kağıdı yatay kullanarak aykırılığını, düzene karşı başkaldırdığını göstermektedir. Çocuklar, genellikle ağacı kağıdın alt tarafına çizme eğilimindeyken, yetişkin bireyler kağıdın ortasına çizmeyi seçerler. Çocukların kağıdın alt tarafını kullanması olaylara somut olarak yaklaştığını kağıdın aşağı kısmının zemin olarak kullandığını gösterir. Ayrıca karakter olarak olgunlaşmadığından hala korunma ve güvende olma ihtiyacının olduğunu anlamaktadır. Yetişkin bireylerin, çizimi kağıdın ortasına yerleştirmesi bireyin kendi dünyasının merkezinde olduğunu gösterir. Kağıdın solunda çizilmiş resim ise yanlış konumlandırılmıştır. Bu durum bireyin geçmişi ve geçmişteki ilişki problemlerini temsil eder ve anne ile ilişkileri anlatır. Soldaki çizimler özgürleşme açısından bireyin kendini yetersiz hissettiğini ve diğer kişiler ile eşit ilişkilere giremediğini, geçmişe özlem, anneye bağlılığını işaret eder. Soldaki büyük ağaçlar gün içerisinde ortaya koyamadığı kendine ait güçlü duyguları ifade eder. Bu pasifliği katılımcı olmak yerine, gözlemci olmayı gösterir. Köşelere sıkıştırılmış resimler de dikkat çekicidir; çünkü çocuklar cezalarını herhangi bir köşede çekmektedir. Bunu da resimlerinde görmek mümkündür. Sol üst köşedeki ağaç gelişmedeki imkânsızlığı, geleceği keşfetmedeki gönülsüzlüğü ve yetersizlik duygusunun temelini anlatır. Sol alt köşe genellikle ürkek, çekingen ve kişilerarası ilişkiler kurmaya gönülsüzlük olarak algılanır ve kişinin kendini yeterli derecede tanımadığını gösterir. Kağıdın sağındaki ağaçlar, diğer insanlara yakın olma çabasını otorite figürü olan babaya yatkınlığı ve ilerleme isteğini anlatır. Aşırı sağa yığılmış ağaçlar, bireyin, başkalarının onun dünyasına girmesine izin vermeyeceği anlamına gelir. Sağda ve solda yer alan ağaçlar ise kişinin kendi içersinde bölündüğünü gösterir (Vanniekerk, 2001).

Ağaçların büyüklüğünde, çocukların çoğunun kağıdın tamamını kullanma eğiliminde olduğu görülür. Çocukların küçük kas gelişimini tamamlayamadığından, kalemi kontrol etme gücünün zayıflığından kaynaklanmaktadır. İstatistikler çocukların 5 ila 9 ve 4 ila 7 inç büyüklükte resimler çizdiklerini gösterir. Büyük olan ağaçlar 9-7

inçten büyük, küçük olan ağaçlar 5-4 inçten küçük olan ağaçlardır. Geniş ağaçlar olgunluk, önem, bağımsızlık ve güçlülüğü ifade ederken; küçük ağaçlar önemsizlik, zayıflık ve yetersizliği, içe döünlüğü ifade eder. Küçük ağaç çizen kişinin boyunun uzun olduğunda belirtebilir. Diğer değişkenlerle birlikte çizimin boyutunun yorumu değişebilir. Örnek olarak birey başkaları ile kıyaslanıyorsa, yarışmacı bir tutum içerisindeyse büyük ağaç çizimi yetersizlik olarak algılanır. Bu tür çizimlerde çocuk baskın ve ilişkilerin merkezinde olmak isterken, bunu kişilerarası ilişkilerde başaramaz. Büyük ağaç her zaman büyük duyguları ve mükemmelliği yansıtmaz; aynı zamanda böbürlenmeyi de yansıtabilir. Ayrıca büyük ağaç çizimleri yönlülüğü ve cinsiyetin kız olduğunda belirtmektedir. Küçük ağaç lider olmaktan ziyade utangaçlığı ve alçakgönüllülüğü yansıtabilir. Diğerlerinin ondan daha iyi olduğu yönünde bir yetersizliği ifade edebilir. Birey yeni durumlara kolayca ayak uyduramayabilir ve ne yapması gerektiğinin söylenmesini isteyebilir. Yeni deneyimlere karşı isteksizliği olabilir. Adaptasyon problemi, bireyin sorumluluklarından kaçtığını ve kendi yetersizliğini göstermek istemediğini anlatabilir. Bununla birlikte küçük ağaç çizen birey suçluluk içerisinde olabilir ve bu duygularını agresif ve depresif yollarla ifade edebilir. Genel olarak küçük resim çizen bireyler sessiz ve içe kapanık olarak görülür. Bu duygusal ihmale ve güvenlik arayışı duygusuna işaret eder. Bireyler her zaman ağaçları aynı boyutta çizmezler. Eğer küçük ağaç çizmeye başlayıp, giderek çizimi büyütürse bu alışılmayan durumlardaki çaresizliği anlatır (Vanniekerk, 2001).

Bireylerin çizimlerindeki alt bölümler bireyin kendine özgü özelliklerini anlatır. Bu bilgiler çizimin özel yönünü oluşturur. Koch alt bölümleri çizen bireyleri izole edilmiş görmez. Kökler ise kural olarak çizimlerde görülmez; fakat çizimde varsa karasızlığı, bağımlılığı ve destek ihtiyacını anlatır. Kök çizimleri hayata sıkı tutunma isteğinin yanı sıra bireyin bazı duygularını gizlediğini belirtmektedir. Kök çizimleri ilkokul çağlarında daha fazla görülür. Gövde çizimlerinde kişi kendi bedenini anlatır. Sağlam ve kalıcı bilgiler sunar. Taca göre daha az değiştirilebilir öge içerir. Bir ağaç gövdesiz çizilemez. Koch'a göre gövde merkez olarak görülür ve bireyin kendisi ile olan ilişkisini, kendi bedenine olan algısını anlatır. Düz paralel ve bölünmüş gövdeler düşük özgüveni ve güvensizlik duygularını anlatır. Gövdenin düz çizilmesi küçükken besleme görevini iyi yapmayan anneyi anlatmaktadır. T biçiminde gövde ikili duyguları anlatır.

Gövdede budakların gösterilmesi, eğriliklerin olması, boşluklar ve gövdenin doldurulması ise fiziksel eksikliği anlatır. Gövde üzerindeki yamaçlar gibi farklı varyasyonlar ise gerginlik ve agresyonu anlatır. Boş gövde çizimi motor becerilerin kısıtlılığını ve bireyin düşünmeden hareket ettiğini gösterir. Kalın gövde çizimleri kişinin karakterini sağlam olduğunu göstermektedir. Taç ise ideallerin ve hedeflerin göstergesidir. Koch'a göre taç kişiler arası ilişkileri ve gerçekliği temsil eder. Geniş taç geniş gövde ile uyumludur; fakat sık sık da ağaç kağıda tam sığmayacak şekilde geniş çizilebilir. Bu tarz çizimler bireyin kağıdın sınırlılığını reddettiğini, gerçeklik arayışı içerisinde olduğunu ve gelecek ideallerini anlatır. Bazen bu eğilim onaylanma isteğini ve çekingenliğini de anlatabilir. Bazen yersizce büyütülmüş taç ve küçük taç yanlış formüle edilmiş idealleri ve zayıf gelecek planlarını anlatır. Tacın gövdeden büyük çizilmesi kişinin hayal kurma ve spiritüel özellikler taşıdığını anlatır. Taç içerisindeki dalların çeşitliliği fikirlerin ve hedeflerin çokluğunu ve düşünceler arasında karasızlığını anlatır. Dalların iyi bir şekilde detaylandırıldığında mükemmeliyetçiliğe işaret eder. Dalların yukarıya doğru birden bire azalması, umutsuzluk ve hayal gücünün gelişmediğini anlatır (Şahin, 2006). Çizimdeki yapı eksikliği istek problemlerine, kendini tanımlamada yetersizliğe, dini anlamda kendine yaklaşmakta zorluğu ifade eder. Sola yığılmış gövde çizimi içe kapanıklılığı, sağa yığılmış gövde çizimleri dışa dönüklük, dostça kişiliği ve daha fazla dine yatkınlığı anlatır. Taç yukarı doğru ise olumlu gelecek yönelimini, bir ideale doğru yöneldiğini, düz ve aşağı doğru ise gerçeklere karşı duygusal yaklaşımını anlatır. Eğer birey gövde ve taçtaki uyuma dikkat etmezse bir problemin varlığından şüphe edilir. Eğer bireyin motor problemleri yoksa bu uyuma dikkat edeceği varsayılır. Uyumsuz çizimler geniş dalların gövdeden ayrıldığı, dallarda bölünmüşlüklerin olması kişinin dikkat eksikliğini, zayıflığını, gerçekçi olmayan düşüncelerini anlatır. Budanmış ağaçlar kişinin dışarıdan zarar gördüğünü, destek beklediğini, kısıtlandığını ve geçmişe yönelik psikolojik travmalarının olduğunu ve öğrenilmiş çaresizliğini gösterir. Aksesuarların fazla çeşitliliği bireyin içsel dünyasında bir şeyleri formüle edip başarıya ulaşabileceğini, sorumluluk sahibi, hayatı süsleyen değerlere önem verdiğini anlatır ve tesadüf olarak kabul edilmez (Çankırılı, 2012; Vanniekerk, 2001).

Çizimlerin sentezinde ise çatallanmış dallar bireyin duygusal olarak küntlüğünü

ve konsantrasyon eksikliğini; yukarı doğru uzanan gövde diğerlerinin kendisi hakkındaki fikirlere hassasça yaklaştığını; koyu gölgelendirilmiş çizgiler sinirlilik, kaygı ve güvensizliği; çizimin önden görünüşü aksilik, inatçılık, uyum problemlerini; noktalandırılmış dallar, eleştiriciliği seven, hassas ve agresif kişileri; düşmüş yapraklar depresif eğilim, kararsızlık, duygularını kaybetme, öğrenme güçlüğü, sınırlanmış düşünceler, duygusal oynaklığı, utangaç, eğitim hayatı sınırlanmış kişileri anlatır. Yuvarlak şekilli taçlar gerçekliğe karşı anksiyete, görünüşe odaklanma, gerçekleşmeyecek hayallerin peşinden koşma, enerji ve konsantrasyon eksiliği ve sağlığa işaret eder. Yetişkin bireylerde tacın düz yuvarlak olması, yaratıcılıktan yoksunluk, şematizm, boşluk, enerji eksikliği, gerçekler karşısında anksiyete ve konsantrasyon eksikliğini anlatır. Boru şeklinde dallar ise ilişki kuramama, kurallara uymama, erteleme eğilimi, amaçsızlık, belirsizlik, duygusal olarak batıl inançlılık, dağınıklık ve aklın karışıklığını anlatır. Dalların ikizli yani paralel çizilmesi iki düşünce arasında bocaladığını anlatır. Aşağıdan açılmış gövde tereddütlü, kararsız, isyankar, dürtüsel insanları tanımlar. Ayrıca algılamada güçlük, içe dönük olduğunu anlatır. Karışık hatlı dallar duygusal dürtüsellik, amaçsızlık, kafa karışıklığı, dayanıksızlık, fiziksel olarak kendi kapasitesini bilmeme, dikkat problemleri olduğunu gösterir. Solda ve aşağıda olan ağaç çizimleri vazgeçme eğilimi, pasiflik, yalnızlık ve yetersizlik hissetmeyi anlatır. Ağacın üzerinde gösterilen merdiven, ev ve küçük odacıklar kendi durumundan rahatsızlık, otantik duygular arayışında olan, duygusal olarak zarar görmüş insanlarca çizilir. Bu tarz çizimler okuldan ayrılma isteğini, çizilen merdiven kaçış rotası aradığını, hayal dünyasına çekilmeleri gösterir. Çizilmiş lambalar aileye olan kırgınlığı gösterir. Çok fazla dal ve kol çizimi hızlı şekilde karşılanması istenen güven ihtiyacını ve birçok düşünceleri olduğunu anlatır. Gövdedeki yan dallar daha fazla pratik zeka, t şeklinde çizilmiş kalın gövde, çam şeklinde çizilmiş taç iyi yetenek ve üç boyutlu çizim ve düşük gerçeklik içerir. Genel olarak keskin biçimlendirilmiş hatlar, t şeklinde bölünmüş gövde, kalın, dar, büyük ve tabana açılan gövde, kırılmış gövde, uzuvlar, karmaşık hatlar, merkezden uzaklaşma, aşağıya doğru çizilmiş taç düşük zeka seviyesini gösterir (Vanniekerk, 2001).

İdiyotik duygular içeren bireylerde, duygular arasında kararsızlık, dürtüsellik, keskin biçimlendirilmiş hat, çiçek, siyah ve koyu gölgelendirilmeler görülür. Ayrıca

ağaç kağıdın sol üst köşesinde, taban kısmı açık, kesik hatlar, zayıf ve daralan düz gövde, taç kısmına bakıldığında karışık, bölünmüş hatlar ve aşağı düşmüş, birbirini kesen dallar görülür. İdiyotik duygularda istikrarlı olan bireylerin çizimlerinde, zayıf biçimli hatlar, gövde düz, 12 yaşından sonra üçgen, dalgalı şekil, kaba, eğri, yuvarlak ve yan şeklinde çizilir. Bilişsel bozukluğu olan bireylere bakıldığında, genel olarak gövde baskın, 13 yaşından sonra dallar sola doğru eğilir, karışık çizgiler, konsantrasyon eksikliği ve görsel düşünememe, geniş ve t şeklinde gövde, taç kısmı ise küresel çizilir. Objektif karaktere sahip bireylerin çizimlerinde, kökler ve gövde birlikte çizilir, ayrıca gövde tabandan açık, kesilmiş hatlar, zayıf, dar ve düz çizilir. Taç kısmı karışık ve solda toplanmış olarak çizilir. Güvensiz tiplerin çizimlerinde kökler hat formunda gölgeli ve titrek çizgiler, gövde, ada ya da tepe üzerinde konumlandırılmış, sağa sola doğru açık, hatlarda keskinlik ve yamaçlı çizimler içerir. Taç kısmı ise, sağa-sola, aşağıya doğru dallar ve silik hafif çizgiler görülür. Kendine güvenli tiplerde üç boyutlu çizimler görülür. Yetersiz biliş ve yaşam deneyimi olanların genel olarak ağaç üç yerde yer alır sağda, yukarıda ve solda görülür. Gövde kağıdın tabanından başlar, sağa sola doğru kavisli çizimler, kesik budanmış dallar ve taç kısmının boş ve düz çizildiği görülür. Etki isteği olan bireylerin çizimlerinde güçlü hatlar, titrek çizgiler, sola doğru eğilimi ağaç geçmişe özlem anneye bağlılığı gösterir. On iki yaşından sonra meyve çizimleri disiplinsizlik, kavgacı, birbirini kesmiş karışık dallar, otoriteden uzak durma, gövde sağa doğru, idealist, babaya bağlılık gösterir. Düzenli kişiliği ve ikili duyguları olan bireylerin ağaç çizimlerinde, keskin hatlar, taç kısmı çam şeklinde ve dallar çapraz olarak çizilir. Gergin ve inatçı olan bireylerin çizimlerine bakıldığında, gövde 12 yaşından sonra yuvarlak dalgalı ve bölünmüş olarak çizilmiş, taç kısmında dallar çok ve küresel şeklinde görülür. Üç boyutlu çizimler, dallar merkeze doğru çizilir. Gövdenin sağ-sol tarafı düz olup gövdenin düz çizilmesi, bireyin pozitif düşünceleri olduğunu yansıtır (Şahin, 2006; Vanniekerk, 2001). Kibirli bireylerin çizimlerinde genellikle üç boyutlu çizim, sağa eğilim, kişinin idealist otoriteden çekinen ve babaya yönelimi gösterir, taç kısmında merkeze doğru kalın çizgiler görülür. Kararlı ve karasız kişilerin çizimlerinde genel olarak, 12 yaşından sonra koyu siyah çizgiler ve geniş hatlar görülür. Gövde ise üst düzeyde yuvarlak bükülmüş, yay şeklinde çizilir. Taç bölümünde merkeze doğru karışık dallar görülür. Zayıf hatlar, bölünmüş gövde, aşağıya doğru

uzanan boru formunda kesilmiş dallar ve bölünmeler kişinin iki düşünce arasında kararsız kaldığını ve psikolojik travmalarını gösterir (Özgen,1995; Vanniekerk, 2001).

Vücut deneyimleri olan bireylerin çizimlerinin geneline bakıldığında hat üzerine çizilmiş kök, gövde kıvrımlı, zayıf çizilir. Düşünce zayıflığı olan bireylerde, gövde sağ ve sola doğru açılır, bölünmüş ve merkeze doğru yığılmış boru şeklinde dallar çizilir. İnsan ilişkileri başarılı olan bireylerde, gövde dalgalı, yuvarlak ve yay şeklinde çizilir. Taç kısmına bakıldığında dalgalı hatlar ve dallar bulut şeklinde gösterilir. Kişiler arası ilişkileri bozuk olanların ağaç çizimleri ise, genel olarak ağaç sol tarafta aşağıda çizilir. Gövde kıvrımlı, taç ise kesik budanmış dallarla gösterilir. Kibar, çekici, diplomatik ve düşünceli olanlarda, taç kısmında bulut şeklinde ve yay görünümünde dallar çizilir. Sempatik kişilerde ise, dallar merkeze ve aşağı ya doğru, sağa vurgulu, kalın veya dalgalı dış hatla çizilir. İçe dönük ve kapalı karaktere sahip olan bireylerde gövde, sol tarafı gölgeli, ince ve zayıf, dallar sola yığılmış ve kabukla kaplanmış, bulut şeklinde çizilir. Şüpheli kişilerde ağaç genel olarak sol ve aşağıya çizilir. Gövde sağa yığılmış, zeminde eğim ve palmye şeklinde dallar görülür. Çabuk sinirlenen ve Sinirli kişilerin çizimine baktığımızda ise, genel olarak koyu sert çizgiler ve kağıdın pozisyonunu değiştirir. Gövde de noktalı hatlar, taç kısmında ise merkezi dikenli, üst tarafı dolduran çizimler görülür. Dikkatli önlem alan bireylerde dallar palmye şeklinde, gururlu kişilerde yukarı ve sola çizim, gövde t şeklinde, ada veya tepe üzerinde gösterilir. Suçluluk hisseden bireylerde taç kısmı dalgalı görülür. Pasif insanların çizimlerinde ise gövde zeminden başlayıp yukarı doğru yükselerek, dallar aşağıya düşük şekilde gösterir. Aktif enerjik ve hevesli olanların ağaç resimleri sağda ve yukarıda çizilir, dallar kıvrıkcık ve yukarısını doldurarak gösterir. Olası travma yaşayanların çizimleri gövde ve taç kısımları zayıf ve daraltılmış şekilde çizilir. Bağımsız kararlı, yenilikçi, çalışkan, başarıya istekli ve kendine güvenenlerde ise merkeze doğru çizilmiş ve sağa yığılmış dallar, üç boyutlu çizimler görülür. Halinden memnun, eğlenceli, muzip kişiliği olanlarda genel olarak aksesuarların olduğu ve taç kısmı merkeze doğru çizilir. Çekingen ve isteksiz olanlara bakıldığında, ağaç sol altta çizilir, gövde tabandan eğilimli, taç kısmı düz ve aşağı düşük gösterir. İstekli olanlarda taç kısmı sağa doğru çizilir (Vanniekerk, 2001).

3.4. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Gerekli resmi izinler alındıktan sonra araştırma ölçeği çoğaltılarak araştırmacı tarafından 2012-2013 bahar dönemi eğitim öğretim yılında örnekleme bulunan Abant İzzet Baysal Üniversitesi Zihin engelliler bölümünde okuyan 111 öğrenciye uygulanmıştır. Anketin uygulanması için üniversitenin etik kurulundan izinler alınmıştır. Ayrıca Maslach Tükenmişlik Ölçeği'nin uygulanması için izin alınmıştır. İzin belgeleri ekler kısmında yer almaktadır. Araştırmacı tarafından anket uygulanmadan önce öğrencilere anket hakkında açıklama yapılmış, anketlere isim yazılmaması istenmiş ve araştırmacı dışında hiç kimsenin cevapları görmeyeceği konusunda güven sağlanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında toplanan veriler SPSS programı ile kodlanarak veri setleri haline getirilmiştir. Verilerin analizinde araştırma grubunun demografik değişkenlerini incelemek, frekans ve yüzdelere ilişkin bilgi almak için Frekans Dağılımı kullanılmıştır. Aday öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için t-testi, yaş değişkeni için Mann-Whitney U-testi, akademik başarılarına ve puan ortalamalarına göre test için Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır. Ağaç çizimlerinin analizinde, ağaç çiz testinin yorumlanma biçimiyle resimler yorumlanmış ve tükenmişlik düzeyleri ile karşılaştırılmıştır. Verilerin istatistiksel analizleri için SPSS 16 paket programı kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

4. Bulgular

Bu bölümde, bahsedilen yöntem ve ölçme araçları kullanılarak, istenen amaçlar doğrultusunda elde edilen bulgular sunulacaktır.

4.1. Aday Öğretmenlerin Çizdiği Resimlerin Koch Bir Ağaç Çiz Testine Göre Analizleri

ÖĞRENCİ 1: Öğrencinin yapmış olduğu resimde, ağacın gövdesinin kalın olması karakterin sağlam olduğunu göstermektedir. Taç kısmının gövdeden büyük çizilmiş olması kişinin hayal kurduğunu, spiritüel düşüncelerin olduğunu göstermektedir. Dalların ikizli veya paralel olması kişinin iki düşünce arasında bocaladığını, kararsız olduğunu göstermektedir. Ağacın yukarı doğru yükselmesi bir ideale yöneldiğini, dalların dışa doğru açık olması agresyon, aktivite ihtiyacı, inisiyatif, adaptasyona eğilim, dışa dönüklük, eğlenceden hoşlanma, realiteyle ilgi kurduğunu işaret etmektedir. Yaprakların az olması duygu bakımından soğukluğu ve anlayışsızlığı göstermektedir. Ağaç, genelinde kesik tereddütlü çizgiler istikrarsızlık, çekingenlik ve güven ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Ağaç büyük ve kağıdın dışına taşmış olarak çizilmesi kişinin çekingenliğini anlatmaktadır.

ÖĞRENCİ 2: Öğrencinin yapmış olduğu resimde, toprağın çizgiyle belirtilmesi bazı güdülerinin bastırıldığını göstermektedir. Gövdenin kalın çizilmesi kişinin sağlam karakterde olduğunu gösterir. Gövdenin taç kısmına hakim olmayışı yorgunluğunu ve daha fazla yükselmek istediği göstermektedir. Taç kısmının dalgalı ve yuvarlak çizilmesi kişinin adaptasyona uygunluğunu, içe dönüklüğünü anlatmaktadır. İnce

çizgiler ince düşünceli olduğunu göstermektedir. Resimde meyveli ağaç çizilmiş olup kişinin başarılı, sorumluluk alabilen, hayatı süsleyen öğelere ve dekorasyona önem veren bir özellik taşıdığını göstermektedir. Yapraklar az gösteriliş olup duygu bakımından soğukluğu ve anlayışsızlığı ifade etmektedir. Dalların çizilmemesi umutsuz, geleceğe yönelik düşünceleri olmayan, hayal gücü gelişmemiş, istikrarsız ve kararsız bir görüntü yansıtır.

ÖĞRENCİ 3: Öğrencinin yapmış olduğu resimde, gövdenin düz çizilmiş olması kişinin pozitif düşünceli olduğunu, sınırlılık ve olgunluk eksikliğini göstermektedir. Gövde üzerindeki oyuk, psikolojik travmalarını ve duygusal sorunlarının olduğunu, çözüm iradesini kullanamadığını anlatmaktadır. Dalların yukarı doğru yükselmesi hayata itimadin, idealist olduğunun göstergesidir. Yaprakların çok olması hayal kurmayı ve cömert olduğu göstermektedir. Yapraklardaki yuvarlak çizgiler iyiliksever olduğunu ifade etmektedir. Ağacın taç kısmının dalgalı olması esnek, adaptasyona uyum sağlayan, sosyal olduğunu gösterir. Dalların paralel veya ikizli oluşu iki düşünce arasında bocaladığını, kararsız olduğunu göstermektedir. Ağacın yanında sincap çizilmiş olup kişinin hayvan sever olduğunu işaret etmektedir. Ağacın boyunun büyük olması cinsiyetin kadın olduğunu göstermektedir; ya da ağacın yönlülüğünü göstermektedir.

ÖĞRENCİ 4: Öğrencinin yapmış olduğu resimde, köklerin çizgilerle belirtilmesi bazı güdülerini sakladığını göstermektedir. Kökler, kişinin tutucu ve güven ihtiyacı duyduğunu da ifade etmektedir. Ağacın gövdesinin girintili çıkıntılı çizilmiş olması, adaptasyonu ve kişinin canlılığını göstermektedir. Gövdenin üst tarafındaki çizgiler duygusal sıkıntıların olduğuna işarettir. Ağacın dallarının sağa ve yukarı doğru olması, idealist, ilerleme isteğinin olduğunu göstermektedir. Kesik budanmış dallar, öğrenilmiş çaresizliği işaret etmektedir. Yaprakların olmaması, duygu bakımından soğukluğu ve anlayışsızlığı göstermektedir. Kesik ve kararsız çizgiler çekingen, istikrarsız bir yapıda olduğunu anlatmaktadır.

ÖĞRENCİ 5: Öğrencinin yapmış olduğu resimde, gövdenin sağa-sola eğilimi, algılamada ve karar vermede güçlük yaşandığını göstermektedir. Gövdenin düz çizilmesi pozitif düşündüğünü anlatmaktadır. Taç kısmının yukarı doğru yükselmesi idealist

olduğunu gösterir ancak bunun yanı sıra sola doğru eğilimi geçmişe özlem, çocuksuluk ve anneye olan bağlılığı gösterir. Taç kısmının dalgalı olması içe dönük, daha esnek, adaptasyona uygun, sosyal olduğunu işaret etmektedir. Ağacın sayfanın solunda olması geçmişe özlem duyulduğunu ve küçük olması çekingen utangaç birisi olduğunu anlatır.

ÖĞRENCİ 6: Öğrencinin yapmış olduğu resimde, toprağın tek çizgiyle belirtilmişliği, kişinin içgüdülere düşkünlüğünü ve bazı güdülerini sakladığını göstermektedir. Gövdenin taç kısmına hakim olamayışı yorgun ve daha fazla yükselmek isteğini gösterir. Taç kısmının dalgalı olması içe dönük, daha esnek, adaptasyona uygun, sosyal olduğunu anlatmaktadır. Dalların çizilmemesi umutsuz, geleceğe yönelik düşünceleri olmayan, hayal gücü gelişmemiş, istikrarsız ve karasız bir görüntü yansıtmaktadır.

ÖĞRENCİ 7: Öğrencinin yapmış olduğu resimde, kökler ve toprak çizgiyle belirtilmiştir. Bu da tutucu ve güven ihtiyacını, bazı güdülerinin sakladığını göstermektedir. Gövdenin üzerindeki kesik çizgiler, çekingen ve utangaç bir yapıya sahip olduğunu, gövdenin düz çizilmesi pozitif düşüncelerinin olduğunu anlatmaktadır. Taç kısmının düz yuvarlak çizilmesi şematizm, yaratıcılıktan yoksunluk, boşluk, çocukluk, enerji eksikliği, gerçekler karşısında anksiyete, imajinal bir yaşam arzu etme, konsantrasyon eksikliğine işaret eder.

ÖĞRENCİ 8: Öğrencinin yapmış olduğu resimde, gövdenin düz çizilmesi pozitif düşüncelerinin olduğunu ancak gövdenin yere sağlam yerleştirilmemesi kişinin sağlam karaktere sahip olamadığına işaret eder. Gövdenin üzerindeki birkaç çizik, yarık ve çıkıntılar psikolojik travmaların, ruhsal sorunların varlığını anlatır. Bunlara karşı çözüm iradesini kullanmadığını gösterir. Ağacın sağa ve yukarı doğru olması, idealistliğini, ilerleme isteğinin olduğunu göstermektedir. Yaprakların olmaması duygu bakımından soğukluğu ve anlayışsızlığı göstermektedir. Dalların çizilmemesi umutsuz, geleceğe yönelik düşünceleri olmayan, hayal gücü gelişmemiş, istikrarsız ve kararsız yapıyı ifade etmektedir.

ÖĞRENCİ 9: Öğrencinin yapmış olduğu resimde, gövdenin kısa ve kesik çizgilerle olması, kişinin duygusal sorunlarının olduğunu, güven eksikliği ve istikrarsızlığını

göstermektedir. Ağacın yukarı doğru olması, idealistliği, ilerleme isteğinin olduğunu anlatmaktadır. Yaprakların olmaması duygu bakımından soğukluğu ve anlayışsızlığı göstermektedir. Dalları kesik ağaç olması öğrenilmiş çaresizliği olanlarda görülmektedir. Kompozisyon olarak ağacın sol tarafa ve küçük çizilmesi geçmişe bağlılık, anneye özlemi belirtmektedir.

ÖĞRENCİ 10: Öğrencinin yapmış olduğu resimde, gövdenin hem sola hem de sağa doğru çizilmesi algılamada ve karar vermede güçlüğü, düşüncelerinde içe dönüklüğü göstermektedir. Sol ve sağ kontör çizgilerinin gölgelendirilmesi aşırı duyarlılık, tereddütlü ve özdeşim yapmaya yatkın bir karakter olduğunu gösterir. Gövde üzerinde birkaç çizik, yarık, çıkıntılar psikolojik travmaları, ruhsal sorunları olma, bunlara karşı çözüm iradesinin kullanamadığını yansıtmaktadır. Ağacın yukarı ve sağa doğru eğilimi olması, idealistliği, ilerleme isteğinin olduğunu göstermektedir. Taç kısmının dalgalı olması esnek, adaptasyona uygun olduğunu anlatmaktadır. Meyvelerin çizilmiş olması başarılı, sorumluluk alabilen, hayatı süsleyen şeylere ve dekorasyona önem verdiğini gösterir. Resim silinip tekrar çizmesi kararsızlık ve istikrarsız yapıya işaret etmektedir.

ÖĞRENCİ 11: Öğrencinin yapmış olduğu resimde, gövdenin kalın olması sağlam karakterli olduğuna, sola doğru çizilmesi, içe kapanık, geçmişe bağlılığı, anneye bağımlılığı gösterir. Taç kısmının dalgalı olması esnek, adaptasyona uygun olduğunu göstermektedir. Meyvelerin çizilmiş olması başarılı, sorumluluk alabilen, hayatı süsleyen şeylere ve dekorasyona önem verdiğini gösterir; ancak meyvelerin bazılarının yere düşmesi enerji eksikliğini, kendinden geçtiğini göstermektedir. Yaprakların çizilmemesi duygusal soğukluğu ve anlayışsızlığı anlatmaktadır. Ağacın büyük olması cinsiyetin kadın olduğunu veya ağacın yönünü göstermektedir.

ÖĞRENCİ 12: Öğrencinin yapmış olduğu resimde, gövdenin kalın çizilmesi kişinin sağlam karakterli olduğunu; ancak sol tarafta oyuk olması psikolojik travmanın, duygusal sorunların olduğunu ve çözüm iradesinin kullanılmadığının göstergesidir. Taç kısmının gövdeden büyük çizilmiş olması kişinin hayal kurduğunu, spiritüel düşüncelerinin olduğunu göstermektedir. Dalların dışa doğru çizilmesi, agresyonu, aktivite ihtiyacını, inisiyatifi, adaptasyona eğilimi, dışa dönüklü, eğlenceden

hoşlanmayı, realiteyle ilgi kurulduğunu anlatmaktadır. Ağaç dallarının yukarı doğru yükselmesi hayata itimat duyan, dinamik ve idealist birisi olduğunu göstermektedir. Yaprakların az olması duygu bakımından soğukluğu anlatırken; yere düşmesi, enerji eksikliğini, kendinden geçmeyi anlatır. Dallar ikizli ise yani birbirine paralel ise karar vermede güçlük bulunur; iki düşünce arasında bocaladığını gösterir. Yaprakta kullanılan çizgilerin yuvarlak olması iyilikseverlik, yavaşlık ve sosyal olduğunu göstermektedir.

RESİM 13: Öğrencinin yapmış olduğu resimde, gövdenin zemine oturtulmamış olmasından dolayı kişinin karakterinin sağlam olduğundan bahsedemeyiz. Gövdenin düz çizilmiş olması, pozitif düşünceli olduğunu göstermektedir. Gövdenin taç kısmına hakim olamayışı yorgunluk ve daha fazla yükselmek isteğini gösterir. Dalların dışa doğru çizilmesi, agresyon, aktivite ihtiyacı, inisiyatif, adaptasyona eğilim, dışa dönüklük, eğlenceden hoşlanma, realiteyle ilgi kurduğunu anlatmaktadır. Ağaç dallarının yukarıya doğru yükseliyor olmasının anlamı, hayata itimat duymak, dinamizm, idealizmdir. Yaprakların az olması duygu bakımından soğukluğu anlatırken; yere düşmesi, enerji eksikliğini, kendinden geçmeyi anlatır. Dallar ikizli ise yani birbirine paralel ise karar vermede güçlük bulunur; iki düşünce arasında bocaladığını gösterir. İnce çizgiler ince görüşlü olduğunu göstermektedir. Dalların yukarıya doğru tükeniyor gözükmesi hayal kuramama ve umutsuzluğu işaret etmektedir.

ÖĞRENCİ 14: Öğrencinin yapmış olduğu resminde, gövdenin sağa ve sola eğilimi algılamada ve karar vermede güçlüğü, düşüncelerinde içe dönüklüğü anlatmaktadır. Taç kısmının gövdeden büyük olması ile hayal kurma ve spritual özellikler taşıdığını söyleyebiliriz. Dalların çizilmemesi umutsuz, geleceğe yönelik düşünceleri olmayan, hayal gücü gelişmemiş, istikrarsız ve karasız bir görüntü yansıtır. Taç kısmının yukarıya doğru oluşu hayata itimat duymak, dinamizm, idealizmdir. Çizgilerin açık oluşu dünyaya ve sosyal hayata açıklığını yansıtmaktadır.

ÖĞRENCİ 15: Öğrencinin yapmış olduğu resminde, gövdenin düz olması kişinin pozitif düşünceli olduğunu gösterirken; sağa ve sola eğilimi algılamada ve karar vermede güçlüğü, düşüncelerinde içe dönüklüğü anlatır. Gövdenin kalın çizilmiş olması, sağlam karakterli olduğunu; ağacın dallarının gövdeden çıkışı birçok düşünce

arasında kararsızlık yaşadığını; yine dalların yukarı yükselişi hayata güven duyduğunu; yaprakların az olması duygu bakımından soğuk olduğunu, dalların ikizli olması ise karar vermede güçlük yaşadığını; iki düşünce arasında bocaladığını gösterir. Yaprakta kullanılan çizgilerin yuvarlak olması iyilikseverlik, yavaşlık ve sosyal olduğunu göstermektedir. Dalların dışa doğru çizilmesi, agresyon, aktivite ihtiyacı, inisiyatif, adaptasyona eğilim, dışa dönüklük, eğlenceden hoşlanma, realiteyle ilgi kurmayı anlatır.

ÖĞRENCİ 16: Ağacın köklerinin belirtilmiş olması, tutuculuğu, güven ihtiyacını, bazı güdülerinin saklandığını gösterir. Gövdenin kalın olması kişinin sağlam karakterli olduğunu, düz çizilmesi pozitif düşündüğünü göstermektedir. Dalların ikizli olması karar vermede güçlük iki düşünce arasında bocalamayı; dalların yukarı yükselişi hayata güven duymayı, idealistliği, dinamik göstermektedir. Taç kısmının dalgalı ve yuvarlak olması esnek, adaptasyona uygun, içe kapanmış, konsantrasyonu eksik, kapalı, özgür, enerjik, dengeli olduğunu göstermektedir. Ağacın uzun olması cinsiyetin kadın olduğunu belirtmektedir.

ÖĞRENCİ 17: Gövdenin zemine oturtulmamış olmasından dolayı kişinin karakterinin sağlam olmadığını gösterir. Gövdenin düz çizilmiş olması pozitif düşünceli ve sınırlı olduğunu göstermektedir. Ağacın büyük ve uzun olması cinsiyetin kadın olduğunu, dalgalı ve yuvarlak olması esnek, adaptasyona uygun olduğunu göstermektedir. Taç kısmının yukarıya doğru olmasının anlamı hayata itimat duymak, dinamizm, idealizmdir. Çizgilerin açık oluşu dünyaya ve sosyal hayata açıklığını yansıtmaktadır. Yaprakların bütün halinde çok çizilmesi kişinin cömert ve hayal gücünün yüksek olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 18: Toprağın tek çizgiyle belirtilmiş olması kişinin bazı güdülerini sakladığını göstermektedir. Ağacın büyük olması cinsiyetin kadın olduğunu belirtmektedir. Gövdenin kalın olması kişinin sağlam karakterli olduğunu gösterir; ancak gövdenin ve dalların üzerinde çiziklerin olması, psikolojik travmaların ve duygusal sorunlarının olduğunu, çözüm iradesini kullanamadığını göstermektedir. Taç kısmının dalgalı ve yuvarlak olması esnek, adaptasyona uygun, içe kapanmış, konsantrasyon eksikliği olan kapalı, özgür, enerjik, dengeli olduğunu göstermektedir.

Yaprakların bütün halinde çizilmesi kişinin cömert ve hayal gücünün yüksek olduğunu anlatmaktadır. Meyvelerin çizilmiş olması başarılı, sorumluluk alabilen, hayatı süsleyen şeylere ve dekorasyona önem verdiğini göstermektedir.

ÖĞRENCİ 19: Ağaç resminde gövdenin zayıflığı kişinin duygu bakımından zayıf, desteğe ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Dalların dışa doğru çizilmesi, agresyonu, aktivite ihtiyacını, inisiyatifi, adaptasyona eğilimi, dışa dönüklüğü, eğlenceden hoşlanmayı, realiteyle ilgi kurmayı göstermektedir. Dalların kesik olması öğrenilmiş çaresizliği ifade etmektedir. Yaprakların az olması duygu bakımından soğukluğu, aşağıya doğru olması enerji eksikliğini, kendinden geçmeyi anlatır. Yaprakların helezon biçiminde çizilmiş olması, tereddütlü ve sabit fikirli olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 20: Toprağın tek çizgiyle belirtilmesi, bazı güdülerin sakladığını göstermektedir. Ağacın büyük olması cinsiyetin kadın olduğunu belirtmektedir. Gövde düz çizilmiştir ve kişinin pozitif düşünceli olduğunu göstermektedir. Ağacın dallarının gövdeden çıkışı birçok düşünce arasında kararsızlık olduğunu yine dalların yukarı yükselişi hayata güven duymayı, yaprakların az olması duygu bakımından soğukluğu, dallar ikizli ise karar vermede güçlüğü, iki düşünce arasında bocalandığını gösterir. Yaprakta kullanılan çizgilerin yuvarlak olması kişinin iyiliksever, yavaş ve sosyal olduğunu göstermektedir. Dalların dışa doğru çizilmesi, agresyonu, aktivite ihtiyacını, inisiyatifi, adaptasyona eğilimi, dışa dönüklüğü, eğlenceden hoşlanmayı, realiteyle ilgi kurmayı anlatır. Çizgilerin açık oluşu dünyaya ve sosyal hayata açıklığını yansıtmaktadır.

ÖĞRENCİ 21: Gövde düz çizilmiştir ve bu da pozitif düşünceli olduğunu göstermektedir. Toprak tek çizgiyle belirtilmiş olup bu da kişinin bazı güdülerin sakladığını göstermektedir. Ağaç resminde karalanmış kesik çizgiler çekingenliği, tereddütlü istikrarsızlığı, kararsızlığı, agresifliği ve tedbirli olmayı; ağacın kesik dalları psikolojik yaralanmaları, dalların ikizli oluşu ise iki düşünce arasında bocalandığını göstermektedir. Taç kısmının dalgalı ve yuvarlak olması kişinin esnek, adaptasyona uygun, içe kapanmış, konsantrasyonu eksik, kapalı, özgür, enerjik ve dengeli olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 22: Ağaç kökünün çizilmesi tutuculuğu, güven ihtiyacını, inhibisyonu, istikrarsızlığı ve iç tepkilerin esiri olmayı anlatır. Toprağın ve köklerin belirgin çizilmiş olması kişinin kendine bağlılığını; gövdenin kalın olması sağlam karakterli olduğunu göstermektedir. Taç kısmının dalgalı ve yuvarlak olması kişinin, esnek, adaptasyona uygun, içe kapanmış, konsantrasyon eksik, kapalı, özgür, enerjik, dengeli olduğunu göstermektedir. Ağacın uzun olması cinsiyetin kadın olduğunu belirtmektedir. Yaprakların az olması duygu bakımından soğukluğu; tereddütlü, kesik, karalanmış, silinmiş çizgi istikrarsızlık, kararsızlık ve tedbirli olmayı göstermektedir.

ÖĞRENCİ 23: Ağaç kökünün çizilmesi tutuculuğu, güven ihtiyacını, inhibisyonu, istikrarsızlığı ve iç tepkilerin esiri olmayı anlatır. Toprağın ve köklerin belirgin çizilmiş olması kişinin kendine bağlılığını anlatır. Gövdenin zayıflığı duygu bakımından zayıflığı ve destek ihtiyacını belirtir. Gövdenin sağa ve sola eğilimi algılamada ve karar vermede güçlüğü, düşüncelerinde içe dönük olduğunu; gövde üzerindeki çizgiler psikolojik travma ve duygusal sorunlarını olduğunu; çözüm iradesini kullanamadığını göstermektedir. Gövdenin taç kısmına hakim olamayışı yorgunluk ve daha fazla yükselme isteğini gösterir. Dalların çizilmemesi umutsuz, geleceğe yönelik düşünceleri olmayan, hayal gücü gelişmemiş, istikrarsız ve kararsız bir görüntüyü yansıtır. Taç kısmının dalgalı ve yuvarlak olması kişinin, esnek, adaptasyona uygun, içe kapanmış, konsantrasyonu eksik, kapalı, özgür, enerjik, dengeli olduğunu anlatmaktadır. Meyvelerin çizilmiş olması başarılı, sorumluluk alabilen, hayatı süsleyen şeylere ve dekorasyona önem verdiğini göstermektedir.

ÖĞRENCİ 24: Toprağın tek çizgiyle belirtilmesi kişinin, bazı güdülerini sakladığını göstermektedir. Ağaç gövdesinin sınırları her iki tarafı girintili çizilmişse, kolay adapte olmayı ve canlılığı göstermektedir. Ağacın dallarının gövdeden çıkışı birçok düşünce arasında kararsızlığı; yine dalların yukarı yükselişi hayata güven duymayı; yaprakların az olması duygu bakımından soğukluğu; dalların ikizli olması karar vermede güçlüğü, iki düşünce arasında bocalandığını gösterir. Yaprakların az ve helezon biçiminde çizilmesi, duygu bakımından soğuk, anlayışsız, tereddütlü, sabit fikirli bir yapıyı işaret etmektedir.

ÖĞRENCİ 25: Ağaç çiziminde gövdenin yere sağlam oturtulmamış olması kişinin sağlam karakterli olmadığını göstermektedir. Taç kısmının dalgalı çizilmesi kişinin daha esnek, adaptasyona uygun ve sosyal olduğunu anlatmaktadır. Taç gövdeden büyük çizilmiştir ve bu da kişinin hayal kurma ve spritual özellikler taşıdığını belirtir. Yaprakların belirsiz ve karmaşıklığı bazı güdülerini saklayan, dışa açılmayan bir kişiliği yansıtmaktadır. Ağacın boyunun büyüklüğü cinsiyetin kadın olduğunu belirtmektedir.

ÖĞRENCİ 26: Ağaç kökünün çizilmesi, tutuculuğu, güven ihtiyacını, inhibisyonu, istikrarsızlığı, iç tepkilerin esiri olduğunu gösterirken ağacın boyunun büyüklüğü cinsiyetin kadın olduğunu yansıtmaktadır. Gövdenin kalın olması kişinin sağlam karakterliliğini anlatmaktadır. Gövde üzerindeki çizikler psikolojik travma ve duygusal sorunları olduğunu, çözüm iradesini kullanamadığını göstermektedir. Taç kısmının dalgalı ve yuvarlak olması esnek, adaptasyona uygun, içe kapanmış, konsantrasyonu eksik, kapalı, özgür, enerjik, dengeli olduğunu anlamaktadır. Kesik karalanmış çizgiler, çekingenliği ve saldırganlığı; yaprakların bütün halinde çizilmesi cömertliği ve hayal gücünün yüksekliğini göstermektedir. Yaprakta kullanılan çizgilerin yuvarlak olması iyiliksever, yavaş ve sosyal olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 27: Toprağın tek çizgiyle belirtilmesi kişinin bazı güdülerini sakladığını; gövdenin kalın olması sağlam karakterliliğini göstermektedir. Çiçeklerin çizilmiş olması başarılı, sorumluluk alabilen, hayatı süsleyen şeylere ve dekorasyona önem verdiğini gösterir. Taç kısmının dalgalı ve yuvarlak olması esnek, adaptasyona uygun, içe kapanmış, konsantrasyonu eksik, kapalı, özgür, enerjik, dengeli olduğunu göstermektedir. Ağacın büyük olması cinsiyetin kadın olduğunu belirtmektedir. Yaprakların az olması kişinin duygu bakımından soğukluğunu ve tereddütlü olduğunu anlatırken, dalların ikizli olması karar vermede güçlüğü, iki düşünce arasında bocalandığını anlatır. Ağacın boyunun sayfadan taşması çekingenliği; tereddütlü, kesik, karalanmış, silinmiş çizgiler istikrarsızlık, kararsızlık ve tedbirli olmayı; gövdenin düz çizimi pozitif düşünceli olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 28: Resim çizilmediğinden projektif olarak değerlendirilmemiştir.

ÖĞRENCİ 29: Gövdenin kalın olması kişinin sağlam karakterliliğini; gövde üzerindeki çizikler psikolojik travma ve duygusal sorunları olduğunu, çözüm iradesini kullanamadığını göstermektedir. Dalların dışa doğru çizilmesi, agresyonu, aktivite ihtiyacını, inisiyatifi, adaptasyona eğilimi, dışa dönüklüğü, eğlenceden hoşlanma, realiteyle ilgi kurma özelliklerini anlatır. Ağacın dalları yukarı doğru yükseliyor ise hayata itimat duyma, dinamizm ve idealistliği; dallarının gövdeden çıkışı birçok düşünce arasında kararsızlığı; yaprakların az olması kişinin duygu bakımından soğukluğunu, anlayışsızlığını göstermektedir. Ağacın büyük olması cinsiyetinin kadın olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 30: Toprağın tek çizgiyle belirtilmesi kişinin, bazı güdülerini sakladığını ve gövdenin kalın olması sağlam karakterliliğini göstermektedir. Ağaç gövdesinin sınırlarının her iki tarafı girintili çizilmiş ise kişinin, kolay adapte olduğunu göstermektedir. Gövde üzerindeki oyuklar, birkaç çizik, yarık, çıkıntılar psikolojik travmalarını, ruhsal sorunlarını ve bunlara karşı çözüm iradesinin kullanamadığını gösterir. Yaprakların çok olması hayal gücünün kuvvetli olduğunu ve cömertliğini ifade etmektedir. Ağacın hafif çizgilerle çizilmesi ve boyunun sayfadan taşması çekingenliği, entelektüel olduğunu gösterir. Ağacın dalına konmuş kuş, kişinin anneden bir beklenti istediğini anlatmaktadır. Yuvaya oturmuş yavru bekleyen bir kuşun çizilmiş olması kişinin ileriye dönük güzel hayallerinin olduğunu göstermektedir. Mantar çizilmesi kişinin cinsel dürtülerini anlatır.

ÖĞRENCİ 31: Gövdenin kalın olması kişinin sağlam karakterliliğini; gövde üzerindeki çizikler psikolojik travma ve duygusal sorunları olduğunu, çözüm iradesini kullanamadığını göstermektedir. Ağacın büyük olması cinsiyetin kadın olduğunu belirtmektedir. Taç kısmının düz yuvarlak çizilmesi; şematizm, yaratıcılıktan yoksunluk, boşluk, çocukluk, enerji eksikliği, gerçekler karşısında anksiyete, imajinal bir yaşam arzu etme, konsantrasyon eksikliğidir. Yaprakların bütün halinde görülmesi cömert ve hayallerinin olduğunu göstermektedir. Ağacın hafif çizgilerle çizilmesi çekingenliği, entelektüel oluşu gösterir.

ÖĞRENCİ 32: Gövdenin düz pürüzsüz çizilmesi, çocukken yeterli koruma ve besleme görevi yapmayan anneyi yansıtmaktadır. Gövdenin kalın çizilmesi kişinin sağlam karaktere sahip olduğunu; ağaç gövdesinin hem sola hem sağa doğru çizilmiş olması algılamada ve karar vermede güçlüğü, düşüncelerinde içe dönüklüğü anlatmaktadır. Gövde üzerindeki birkaç çizik bulunmaktadır. Bunlar kişinin psikolojik travmalar yaşamış olduğunu, ruhsal sorunlarının varlığını ve bunlara karşı çözüm iradesi kullanmadığını yansıtmaktadır. Taç kısmının dalgalı olması kişinin daha esnek, adaptasyona uygun, daha sosyal olduğunu gösterir. Ayrıca yuvarlak çizilmiş taç içe kapanmış, konsantrasyonu düşük, kapalı, özgür, enerjik, dengeli kişiyi anlatmaktadır. Ağacın dalları yukarıya doğru çizilmiş olup, kişinin hayata itimat duyan, dinamik ve enerjik olduğunu belirtmektedir. Dalların birbirine paralel çizilmesi karar vermede güçlüğü, iki düşünce arasında bocalandığını göstermektedir. Ağacın büyük çizilmesi kişinin çekingen ve cinsiyetinin kadın olduğunu göstermektedir. Ağacın üstten görünüşünde çizgiler açıktır ve bu kişinin dünyaya ve sosyal yaşantıya açık olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 33: Gövdenin düz pürüzsüz ve sağa doğru çizilmesi çocukken yeterli koruma ve besleme görevi yapmayan anneyi, otoriteden korktuğunu ve karşı gelme, olaylara reaksiyon gösterme, baba etkisinin ağır bastığını, hür düşünmeyi, idealist bir kişiliğe ve geleceğe yönelme duygusunun olduğunu göstermektedir. Gövdenin üst tarafa hakim olmaması kişinin, yorgun ve daha fazla gelişmek istediğini ifade etmektedir. Taç kısmının dalgalı çizilmesi kişinin, esnek, adaptasyona uygun ve sosyal olduğunu yansıtmaktadır. Taç gövdeden büyük yapılmış ise kişinin, hayalperest ve spritual özellikler taşıdığını anlatmaktadır. Tacın yuvarlak çizilmesi kişinin, içe kapanık, konsantrasyonu yüksek, özgür, enerjik, dengeli olduğunu göstermektedir. Yaprakların çok ve bütün halinde çizilmesi kişinin, hayal gücünün kuvvetli ve cömert olduğunu gösterir. Dalların çizilmemesi kişinin umutsuz, geleceğe yönelik düşünceleri olmayan, istikrarsız ve karasız olduğunu yansıtır.

ÖĞRENCİ 34: Gövdenin kalın olması kişinin sağlam karakterli olduğunu ancak gövdenin hem sola, hem de sağa doğru çizilmesi algılamada ve karar vermede güçlüğü, düşüncelerinde içe dönüklüğü göstermektedir. Gövdenin üzerinde oyukların, birkaç çizik,

yarık, çıkıntılarının olması kişinin, psikolojik travmalarının, ruhsal sorunlarının olduğunu ve bunlara karşı çözüm iradesini kullanamadığını göstermektedir. Taç kısmının çok hafif çizgilerle yuvarlak çizilmiştir. Bu kişinin yaratıcılıktan yoksun, konsantrasyon eksikliği, şematik dönemde ve boşlukta olduğunu, çocuksu, enerji düşüklüğünü, gerçekler karşısında anksiyete ve imajinal bir yaşam arzu etmeğini ve göstermektedir. Yine dalların ve yaprakların yere doğru eğilimi enerji eksikliğini ve kendinden geçtiğini yansıtır. Dalların ikizli çizilmesi karar vermede güçlüğü, iki düşünce arasında bocalandığını göstermektedir. Yaprakların az olması kişinin duygu bakımından soğukluğunu ve anlayışsız olduğunu göstermektedir. Resimde tereddütlü çizgiler görülmekte olup istikrarsız, kararsız ve tedbirli olmayı anlatmaktadır.

ÖĞRENCİ 35: Ağacın kökünün çizilmesi kişinin, tutuculuğunu, güven ihtiyacını, inhibisyonu, istikrarsızlığını, içtepilerinin esiri olduğunu yansıtmaktadır. Toprak çok ve kökler az veya zayıf çizilmiştir, bu kişinin endişeli ve tedbirsiz olduğunu gösterir. Gövde kalın olması kişinin sağlam karakterli olduğunu; ancak gövdenin pürüzsüzlüğü çocukken yeterli koruma ve besleme görevi yapmayan annesinin olduğunu yansıtmaktadır. Taç kısmının dalgalı ve sağ tarafa meyilli çizilmiş olup, daha esnek, adaptasyona uygun, ilerlemek isteyen ve daha sosyal biri olduğunu göstermektedir. Hafif çizgilerle çizilmiş olan resim kişinin, çekingen, entelektüel olduğunu göstermektedir. Çizgiler oval ve ahenklidir. Bu kişiyi alaycı veya tuzak kuran birisi olduğunu; buna rağmen toprağa yerleşmesi, egemen, kendini koruya bilen ve daima savunmada olan kişiyi ifade etmektedir.

ÖĞRENCİ 36: Ağacın toprağa yerleşmemesi kişinin sağlam karaktere sahip olmadığını; ayrıca gövdenin düz pürüzsüz çizilmiş olması, küçükken yeterli koruma ve besleme görevi yapmayan annesinin olduğunu yansıtmaktadır. Ağacın gövdesinin sola doğru çizilmesi içe kapanık, geçmişe bağlı, anneye bağımlı birisi olduğunu göstermektedir. Taç kısmı dalgalı çizilmesi kişinin, daha esnek, adaptasyona uygun ve sosyal olduğunu ifade etmektedir. Taç kısmının yuvarlak çizilmesi kişinin, içe kapanık, konsantrasyonu düşük, kapalı, özgür, enerjik, olduğunu göstermektedir. Taç kısmının yukarı doğru yükseliyor olması hayata itimat duyan, dinamik, idealist birisi olduğunu göstermektedir. Yaprakların az olması duygu bakımından soğukluğu ve anlayışsız olduğunu gösterir.

Dalların çizilmemesi umutsuz, geleceğe yönelik düşünceleri olmayan, hayal gücü gelişmemiş, istikrarsız ve karasız olduğunu yansıtmaktadır.

ÖĞRENCİ 37: Gövdenin düz çizilmiş olması kişinin, pozitif düşünceli olduğu; ancak sınırlılık, olgunluk eksikliğini, gövdenin düz pürüzsüz olması yeterli koruma ve besleme görevi yapmayan anneyi anlatmaktadır. Gövde yere sağlam oturmamış ise kişinin sağlam karakteri olduğundan bahsedemeyiz. Ağacın dalları gövdeden çıkmış olup, kişinin birçok düşünce arasında karasız kaldığını belirtir. Dallar yukarı doğru yükseliyor ise hayata itimat duyan, dinamik, idealist olduğunu göstermektedir. Dalların ikizli oluşu iki düşünce arasında bocalandığını yansıtmaktadır. Dalların dışa doğru çizilmesi agresyon, aktivite ihtiyacı, inisiyatif, adaptasyona eğilim, dışa dönük, eğlenceden hoşlanma, realiteyle ilgi kurmayı; yaprağın çizilmemesi duygu bakımından soğuk ve anlayışsız olduğunu anlatmaktadır.

ÖĞRENCİ 38: Toprak tek bir çizgiyle çizilmiştir. Bu iradenin hükmettiği içgüdülerine düşkünlüğü, güdülerini sakladığını göstermektedir. Gövdenin sağa doğru çizilmesi kişinin otoriteden korktuğunu; karşı gelme, olaylara reaksiyon gösterme, babanın etkisinin ağır bastığını, hür düşündüğünü, idealist bir kişiliği ve geleceğe yönelme duygusunun olduğu bir yapıyı gösterir. Taç kısmının dalgalılığından, daha esnek, adaptasyona uygun, daha sosyal olduğunu söyleyebiliriz. Taç gövdeden büyük yapılmıştır. Kişinin hayal kurma ve spritual özellikler taşıdığını söyleyebiliriz. Yuvarlak çizilen taç kısmı, içe kapanıklılık, konsantrasyon düşüklüğü, kapalılık, özgürlük enerjilik, armoni içerisinde olma özelliklerini anlatır. Sadece meyve çizilmesi kişinin başarılı, sorumluluk alabilen, hayatı süsleyen şeylere ve dekorasyona önem verdiğini göstermektedir.

ÖĞRENCİ 39: Ağaç kökünün çizilmesi kişinin tutucu, güvene ihtiyacı, inhibisyonu, istikrarsızlığı, iç tepkilerinin esiri olduğunu yansıtmaktadır. Gövdenin hem sola hem de sağa doğru çizilmiş olması kişinin, algılamada ve karar vermede güçlük çektiğini, düşüncelerinde içe dönük olduğunu gösterir. Taç kısmının dalgalı olması kişinin, daha esnek, adaptasyona uygun ve sosyal olduğunu ifade etmektedir. Tacın gövdeden büyük çizilmesi kişinin, hayalperest ve spritual özellikler taşıdığını anlatmaktadır. Yuvarlak

çizilen taç kişinin; içe kapanık, konsantrasyonu düşük, kapalı, özgür, enerjik olduğunu göstermektedir. Yaprakların çok ve bütün halinde çizilmiş olması kişinin cömert ve hayal gücünün kuvvetli olduğunu anlatmaktadır. Ağacın büyük çizilmiş olması cinsiyetin kadın olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 40: Ağacın gövdesinin sağa doğru çizilmesi kişinin, otoriteden korktuğunu, karşı gelme, olaylara reaksiyon gösterme, baba etkisinin ağır bastığını, hür düşünen, idealist bir kişiliğe ve geleceğe yönelme duygusunun olduğunu gösterir. Taç kısmı dalgalı, daha esnektir. Böylece bireyin adaptasyona uygun ve sosyal olduğunu söyleyebiliriz. Taç gövdeden büyük yapılmıştır, kişinin hayal kurma ve spritual özellikler taşıdığını söyleyebiliriz. Yuvarlak çizilen taç kişinin, içe kapanık, konsantre, kapalı, özgür, enerjik olduğunu göstermektedir. Ağacın dalları yukarı doğru yükseliyor ise kişinin hayata itimat duyan, dinamik, idealist olduğunu görebiliriz. Meyvelerin çizilmiş olması başarılı, sorumluluk alabilen, hayatı süsleyen şeylere ve dekorasyona önem verdiğini gösterir. Yaprakta çizgilerin yuvarlak kullanılması, iyilik sever, yavaş, sosyal olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 41: Toprağın tek bir çizgiyle çizilmiş olması kişide, iradenin hükmettiği içgüdülerine düşkünlüğünü ve bazı güdülerini sakladığını gösterir. Ağacın gövdesinin sınırları her iki tarafı girintili çizilmiştir. Bu uyumu ve canlılığı göstermektedir. Gövdenin üst tarafa hakim olamaması kişinin, yorgun ve daha fazla gelişmek istemediğini gösterir. Dalların çizilmemesi umutsuz, geleceğe yönelik düşünceleri olmayan, hayal gücü gelişmemiş, istikrarsız ve karasız bir görüntüyü yansıtır. Taç kısmı dalgalıdır, kişinin daha esnek, adaptasyona uygun, daha sosyal olduğunu anlatır. Meyvelerin çizilmiş olması başarılı, sorumluluk alabilen, hayatı süsleyen şeylere ve dekorasyona önem verdiğini göstermektedir.

ÖĞRENCİ 42: Ağaç kökünün çizilmesi, tutuculuk, güven ihtiyacı, inhibisyon, istikrarsızlık, içtepilerin esiri olma, ilkelik anlamlarına gelmektedir. Gövde kalın çizilmiştir, kişinin sağlam karakterde olduğunu gösterir. Gövde üzerindeki kesik dallar psikolojik travmaları, ruhsal sorunları, bunlara karşı çözüm iradesini kullanamadığını yansıtmaktadır. Budanmış dalları kesik ağaç, öğrenilmiş çaresizlik özelliği olanlarda

görülmektedir. Düz pürüzsüz bir gövde kişiye yeterli koruma ve besleme görevi yapmayan annesini ve pozitif düşünceli olduğu yansıtmaktadır. Düz yuvarlak çizilmiş taç kısmı, şematizm, yaratıcılıktan yoksunluk, boşluk, çocukluk, enerji eksikliği, gerçekler karşısında anksiyete, imajinal bir yaşam arzu etme ve konsantrasyon eksikliğini anlatmaktadır. Taç kısmının yuvarlak olması içe kapanık birisi olduğunu göstermektedir. Yapraklar az, duygu bakımından soğukluğu ve anlayışsızlığı göstermektedir.

ÖĞRENCİ 43: Ağacın gövdesinin sola doğru çizilmiş olması kişinin içe kapanık, geçmişe bağlı, çocukluğa ve anneye bağımlılığı göstermektedir. Gövdenin, düz pürüzsüz çizilmesi kişinin, yeterli koruma ve besleme görevi yapmayan annesini ifade etmektedir. Dalların gövdeden çıkması birçok düşünce arasında kararsız kaldığını ve yukarı doğru yükselmesi hayata itimat duyan, dinamik, idealist birisi olduğunu göstermektedir. Dalların dışa doğru çizilmiş olması kişide agresyonu, aktivite ihtiyacını, inisiyatifi, adaptasyona eğilimi, dışa dönüklüğü, eğlenceden hoşlanma ve realiteyle ilgi kurduğunu yansıtmaktadır. Yaprakların çok olması hayal gücünün kuvvetli ve cömert olduğunu, yaprakların helezon biçiminde çizilmesi tereddütlü, sabit fikirli olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 44: Gövde üzerindeki oyuk psikolojik travmaları, ruhsal sorunları, bunlara karşı çözüm iradesini kullanamadığını yansıtır. Budanmış dallar ve kesik ağaç kişinin öğrenilmiş çaresizlik özelliği olduğunu göstermektedir. Dallar ikizli çizilmiş olup kişinin, iki düşünce arasında bocaladığını göstermektedir. Dalların sağa doğru olması kişinin ilerleme ve yükselme arzusu olduğunu göstermektedir. Yaprakların olmaması duygu bakımından yoksunluğu ve anlayışsız olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 45: Resim çizilmediğinden projektif olarak değerlendirilmemiştir.

ÖĞRENCİ 46: Ağaç kökünün varlığı, tutuculuk, güven ihtiyacı, inhibisyon, istikrarsızlık, içtepilerin esiri olma, ilkelik anlamlarına gelmektedir. Gövde kalın çizilmiştir. Kişinin sağlam karakterde olduğunu gösterir. Gövdenin hem sola hem de sağa doğru çizilmesi algılamada ve karar vermede güçlük, düşüncelerinde içe dönük

olduğunu göstermektedir. Ağacın gövdesinin sol ve sağ kontör çizgileri gölgelendirilmiş ise aşırı duyarlı, özdeşim yapmaya yatkın, tereddütlü bir kişi olduğunu ifade etmektedir. Gövdenin üst tarafa hakim olamaması kişinin, yorgun ve daha fazla gelişmek istemediğini gösterir. Dalların çizilmemesi umutsuz, geleceğe yönelik düşünceleri olmayan, hayal gücü gelişmemiş, istikrarsız ve kararsız bir görüntüyü yansıtır. Taç kısmının dalgalılığı, kişinin daha esnek, adaptasyona uygun, daha sosyal olduğunu anlatır. Meyvelerin çizilmiş olması başarılı, sorumluluk alabilen, hayatı süsleyen şeylere ve dekorasyona önem verdiğini göstermektedir. Çizgiler oval ve ahenkli yapılmış olup kişinin, alaycı veya tuzak kuran bir yapıda olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 47: Gövde hem sola hem sağa doğru çizilmiştir. Kişide algılama ve karar vermede güçlük, düşüncelerinde içe dönüklük olduğunu göstermektedir. Gövde zayıf çizilmiştir. Kişinin duygu bakımından zayıflığını ve desteğe ihtiyacını göstermektedir. Taç kısmının dalgalı olması kişinin daha esnek, adaptasyona uygun, sosyal olduğunu gösterir. Dalların çizilmemesi umutsuz, geleceğe yönelik düşünceleri olmayan, hayal gücü gelişmemiş, istikrarsız ve kararsız bir bireyi anlatır. Ağacın boyunun uzun ve büyük olması cinsiyetin kadın olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 48: Gövdenin kalın çizilmesi kişinin sağlam karakterli olduğunu gösterir. Gövdenin pürüzsüz çizilmesi çocukluk döneminde yeterli beslenme ve koruma yapmayan anneyi yansıtmaktadır. Dalların ikizli çizilmiş olması kişinin, iki düşünce arasında bocaladığını göstermektedir. Dalların sağa ve yukarı doğru olması kişinin ilerleme ve yükselme arzusunun olduğunu ifade etmektedir. Yaprakların çizilmemesi kişinin, duygu bakımından yoksunluğu ve anlayışsız olduğunu göstermektedir. Dalların kesik ve özensiz çizilmesi kişinin yorgun, isteksiz olduğunu, taç kısmının yuvarlak çizilmesi içe kapanıklığı göstermektedir.

ÖĞRENCİ 49: Toprağın çok ve köklerin az çizilmiş olması kişinin, istikrarsız, endişeli, tedbirsiz olduğunu gösterir. Toprağın iki çizgiyle çizilmesi bireyin, uzlaşılır olmaktan korktuğunu yansıtmaktadır. Gövdenin zayıflığı kişinin duygu yönünden zayıf ve desteğe ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Taç gövdeden büyük yapılmıştır. Kişinin

hayal kurma ve spritual özellikler taşıdığını gösterir. Taç kısmı dalgalıdır. Kişinin daha esnek, adaptasyona uygun, daha sosyal olduğunu; tacın yuvarlak olması içe dönük olduğunu göstermektedir. Dalların çizilmemesi umutsuz, geleceğe yönelik düşünceleri olmayan, hayal gücü gelişmemiş, istikrarsız ve karasız bir görüntüyü yansıtır. Taç kısmının savruk çizgilerle karalanmışlığı kişinin isteksizliğini ve agresif olduğunu göstermektedir. Taç kısmındaki çizgilerin oval ve ahenkli olması kişinin alaycı veya tuzak kuran bir yapıda olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 50: Ağaç gövdesinin sınırları her iki tarafı girintili çizilmiştir. Kişinin, adaptasyona uygunluğunu ve canlılığını gösterir. Gövde üzerindeki oyuk psikolojik travmaları, ruhsal sorunları olduğunu ve bunlara karşı çözüm iradesi kullanamadığını yansıtmaktadır. Taç kısmının dalgalı çizilmesi kişinin, daha esnek, adaptasyona uygun, daha sosyal olduğunu işaret eder. Taç gövdeden büyük yapılmıştır. Kişinin hayal kurma ve spritual özellikler taşıdığını anlatır. İkizli dallar iki düşünce arasında bocaladığını göstermektedir. Yaprakların yönünün yere doğru olması, enerji eksikliğini, kendinden geçtiğini; ağacın boyunun büyük olması cinsiyetin kadın olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 51: Gövdenin kalın çizilmesi, kişinin sağlam karaktere sahip olduğunu gösterir. Hem sola hem de sağa doğru çizilmesi algılamada ve karar vermede güçlük, düşüncelerinde içe dönük olduğunu göstermektedir. Ağaç gövdesinin sınırlarının her iki tarafı da girintilidir. Çizen kişideki, adaptasyonu ve canlılığı gösterir. Gövdenin üzerindeki birkaç çizik, çıkıntılar psikolojik travmaları, ruhsal sorunları olduğunu, bunlara karşı çözüm iradesini kullanamadığını yansıtmaktadır. Dallar dışa doğru çizilmiştir. Agresif, aktivite ihtiyacı olan, inisiyatifli, adaptasyona eğilimli ve dışa dönük, eğlenceden hoşlanan, realiteye ilgi duyan bir kişiliği olduğunu göstermektedir. Yapraklar helezon biçiminde çizilmiştir. Tereddütlü ve sabit fikirli olduğunu gösterir. Yaprakların az olması duygu bakımından soğuk ve anlayışsız olduğunu göstermektedir. Dalların yukarı ve sağa doğru çizilmiş olması kişinin ilerleme ve yükselme arzusunun olduğunu göstermektedir. Paralel dallar iki düşünce arasında bocaladığını göstermektedir.

ÖĞRENCİ 52: Gövdenin kalın çizilmiş olması kişinin sağlam karakterinin olduğunu; ancak gövde üzerindeki çizgiler kişinin psikolojik travmalarını, duygusal sıkıntılarını ve bunlara karşı çözüm iradesini kullanamadığını yansıtmaktadır. Dalların gövdeden çıkmış olması bir çok düşünce arasında kaldığını ve karar vermede güçlük yaşadığını göstermektedir. Dalların yukarı doğru yükseliyor olması hayata itimat duyan, dinamik, idealist yapıyı; yaprakların çok olması hayal gücünün kuvvetli, cömert olduğunu göstermektedir. Dalların dışa doğru çizilmiş olması agresyon, aktivite ihtiyacı, inisiyatif, adaptasyona eğilim, dışa dönük, eğlenceden hoşlanan, realiteyle ilgi kuran bireyi anlatmaktadır. Yaprakta kullanılan yuvarlak çizgiler kişinin iyilik sever, yavaş, sosyal olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 53: Ağaç kökünün varlığı, tutuculuk, güven ihtiyacı, inhibisyon, istikrarsızlık, iç tepkilerin esiri olma ve ilkelik özelliklerini yansıtmaktadır. Toprak çok ve kökler az ve zayıf çizilmiş, istikrarsız, endişeli, tedbirsiz göstermektedir. Gövde zayıf çizilmiş olup, duygu bakımından zayıf ve desteğe ihtiyacı olduğunu anlatır. Düz pürüzsüz bir gövde, yeterli koruma ve besleme görevi yapmayan anneyi yansıtmaktadır. Dallar yukarıya doğru birden tükenmiş gibi gözüküyor ise kişinin hayal kuramayan, umutsuz olduğunu söyleyebiliriz. Dalların ikizli olması iki düşünce arasında çelişki yaşadığını göstermektedir. Yaprakların az olması duygu bakımından soğuk olduğunu göstermektedir. Taç kısmı dalgalıdır. Kişinin, daha esnek, adaptasyona uygun, daha sosyal olduğunu göstermektedir. Ağacın boyunun uzun büyük olması cinsiyetin kız olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 54: Köklerin belirginliği kişinin kendine olan bağlılığı göstermektedir. Ağacın gövdesinin kalın çizilmiş olması kişinin sağlam karakterde olduğunu; ancak gövdeden çıkan budanmış dallar kişinin öğrenilmiş çaresizliğini ifade etmektedir. Çizgilerin açık olması kişinin dünyaya ve hayata açıklığını yansıtır. Ağacın boyunun uzun ve büyük olması cinsiyetin kız olduğunu göstermektedir. Taç kısmı dalgalı kişinin, daha esnek, adaptasyona uygun, daha sosyal ve meyvelerin çizilmiş olması başarılı, sorumluluk alabilen, hayatı süsleyen şeylere, dekorasyona önem verdiğini göstermektedir.

ÖĞRENCİ 55: Köklerin belirginliği kişinin kendine olan bağlılığı; kesik belirsiz çizgiler çekingenliği ve ürkekliğini göstermektedir. Gövdenin kalın çizilmesi kişinin karakterinin sağlam olduğunu; ancak gövde üzerindeki oyuklar, birkaç çizik, yarık, çıkıntılar psikolojik travmaları, ruhsal sorunları ve bunlara karşı çözüm iradesini kullanamadığını yansıtır. Taç kısmının düz yuvarlak olması kişide şematizm, yaratıcılıktan yoksunluk, boşluk, çocukluk, enerji eksikliği, gerçekler karşısında anksiyete, imajinal bir yaşam arzu etme, konsantrasyon eksikliğini göstermektedir. Yaprakların az oluşu duygusal zayıflığı ve anlayışsızlığı; aşağıya doğru olması enerji eksikliğini ve kendinden geçmeyi yansıtmaktadır. Ağacın dalları arasında kuş yuvası bulunmaktadır. Ağacın gövdesinde oyuk çizilmiş olup, kişinin korunmaya, sevgiye ihtiyacı olduğunu yansıtmaktadır. Ağaçta tereddütlü çizgilerin hakim olması istikrarsızlık, kararsızlık ve tedbirli olmayı göstermektedir. Kuşun yalnız ve sol taraftaki dalda olması çocukluğa, geçmişe ve anneye özlemi yansıtmaktadır.

ÖĞRENCİ 56: Köklerin az ve zayıf çizilmiş olması kişinin, istikrarsız, endişeli ve tedbirsizliğini yansıtmaktadır. Gövdenin zayıf çizilmesi karakterin sağlam olmadığını gösterir. Ağacın gövdesinin sağa doğru eğilimi otoriteden korkma, karşı gelme, olaylara reaksiyon gösterme, baba etkisinin baskın, hür düşünme ve idealist bir kişiliğe sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca geleceğe yönelme, yükselme duygusunun olduğu bir yapıyı göstermektedir. Gövdenin üst tarafa hakim çizilmemesi, kişinin yorgun ve daha fazla gelişmeyi istemediğini ve enerji noksanlığını yansıtır. Taç kısmının dalgalı olması, kişinin daha esnek, adaptasyona uygun, sosyal olduğunu göstermektedir. Dallların gövdeden çıkması birçok düşünce arasında kararsız kaldığını, meyvelerin çizilmiş olması başarılı, sorumluluk alabilen, hayatı süsleyen şeylere ve dekorasyona önem verdiğini göstermektedir.

ÖĞRENCİ 57: Gövdenin yere sağlam çizilmemiştir. Kişinin sınırlandırıldığını, gövdenin düz çizilmiş olması bireyin davranışlarının olgunlaşmadığını gösterir. Gövdenin çizilerin olması psikolojik travmalarını, ruhsal sorunlarını, bunlara karşı çözüm iradesini kullanamadığını ifade etmektedir. Taç gövdeden büyük yapılmıştır. Bu da kişinin hayalperest ve spritual özellikler taşıdığını anlatmaktadır. Dallların dışa doğru çizilmesi, agresiflik, aktivite ihtiyacını, inisiyatifi, adaptasyona eğilimi, dışa dönüklüğü,

eğlenceden hoşlandığını ve realiteyle ilgi kurduğunu göstermektedir. Ağacın boyunun küçük çizilmesi resmin uzun boylu bir kişiye ait olduğunu yansıtmaktadır. Yaprakların çok olması cömertliği ve hayal gücünün kuvvetli olduğunu göstermektedir. Dalların yukarıya doğru çizilmesi yükselme isteğinin olduğunu işaret etmektedir. Yapraklar helezon biçiminde çizilmiştir. Kişinin tereddütlü ve sabit fikirli olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 58: Toprak tek bir çizgiyle çizilmiştir. Kişinin içgüdülerine düşkünlüğü ve bazı güdülerinin baskılandığını yansıtır. Gövdenin düz çizilmiş olması, sınırlılık, olgunluk eksikliğini gösterir. Gövdenin sol ve sağ kontör çizgilerinin gölgelendirilmiş olması, aşırı duyarlılık, özdeşim yapma yatkınlık ve tereddütlü bir karaktere sahip olduğunu yansıtmaktadır. Tacın gövdeden büyük yapılmış olması, bireyin hayalperest ve spritual özellikler taşıdığını ifade etmektedir. Dalların dışa doğru çizilmesi, agresiflik, aktivite ihtiyacını, inisiyatifi, adaptasyona eğilimi, dışa dönüklüğü, eğlenceden hoşlandığını ve realiteyle ilgi kurduğunu göstermektedir. Yukarı doğru çizilen dallar, yükselme arzusunun olduğunu anlatır. Çizgilerin ahenkli olması, alaycı veya tuzak kuran birisi olduğunu yansıtmaktadır.

ÖĞRENCİ 59: Toprağın tek çizgiyle belirlenmiş olması, kişinin bazı güdülerini baskıladığını, içgüdülerine düşkünlüğünü göstermektedir. Gövdenin sağa doğru çizilmesi kişinin otoriteden korktuğunu; karşı gelme, olaylara reaksiyon gösterme, babanın etkisinin ağır bastığını, hür düşündüğünü, idealist bir kişiliği ve geleceğe yönelme duygusunun olduğu bir yapıyı gösterir. Gövdenin kalın olması kişiliğinin sağlam olduğunu ifade etmektedir. Ağacın dallarının gövdeden çıkması ve paralel çizilmesi, kişinin düşünceleri arasında kararsız olduğunu gösterir. Dallar yere doğru çizilmiştir. Bu da kişinin enerji eksikliğini, kendinden geçtiğini anlatmaktadır. Yaprakların az olması bireyin duygu bakımından soğukluğunu ve anlayışsızlığını göstermektedir.

ÖĞRENCİ 60: Toprağın tek çizgiyle belirmiştir. Kişinin bazı güdülerini baskıladığını, göstermektedir. Gövdenin tek çizgiyle çizilmiş olması, kişinin sağlam karaktere sahip olmadığını yansıtır. Gövdenin üzerinde ve taç kısmında budanmış dalların olması

öğrenilmiş çaresizliği göstermektedir. Yaprakların çizilmemiş olması kişinin, duygu bakımından soğukluğunu, anlayışsızlığını yansıtmaktadır.

ÖĞRENCİ 61: Toprağın çok köklerin az ve zayıf çizilmiş olması kişinin, istikrarsız, endişeli ve tedbirsizliğini yansıtmaktadır. Gövde kalın çizilmiştir. Bu da kişinin sağlam karaktere sahip olduğunu gösterir. Gövdenin üzerindeki çizgiler, bireyin psikolojik travmalarını, ruhsal sorunlarının olduğunu ve bunlara karşı çözüm iradesini kullanamadığını gösterir. Gövdenin hem sola hem de sağa doğru çizilmesi algılamada ve karar vermede güçlüğü, düşüncelerinde içe dönük olduğunu göstermektedir. Gövde yere sağlam yerleştirilmemiştir. Bu da kişinin denge ve uyum sorunlarının olduğunu göstermektedir. Dalların dışa doğru çizilmesi, agresifliği, aktivite ihtiyacını, inisiyatifi, adaptasyona eğilimi, dışa dönüklüğü, eğlenceden hoşlandığını ve realiteyle ilgi kurduğunu göstermektedir. Budanmış dalların çizilmesi, kişinin öğrenilmiş çaresizliğini yansıtmaktadır. Yaprakların az olması kişinin duygu bakımından soğukluğunu, anlayışsızlığını göstermektedir. Yaprak çizgilerinin yuvarlak olması kişinin iyiliksever ve yavaş olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 62: Toprak tek bir çizgiyle çizilmiş iradenin hükmettiği içgüdülerine düşkünlüğü gösterir. Gövdenin sağa doğru çizilmesi otoriteden korkma, karşı gelme, olaylara reaksiyon gösterme, baba etkisinin ağır bastığını, hür düşünmeyi, idealist bir kişiliğe ve geleceğe yönelme duygusunun olduğu bir yapıyı gösterir. Gövde üzerinde oyuk olması psikolojik travma, ruhsal sorunları olduğu, bunlara karşı çözüm iradesinin kullanamadığını yansıtır. Ağacın dalları yukarı doğru yükseliyor, hayata itimat duyan, dinamik, idealist birisi olduğunu, dalların ikizli yani paralel olması iki düşünce arasında bocaladığını göstermektedir. Yaprakların az olması duygusal bakımdan soğukluk ve anlayışsızlığı, meyvelerin olması başarılı, sorumluluk alabilen, hayatı süsleyen şeylere ve dekorasyona önem verdiğini göstermektedir.

ÖĞRENCİ 63: Gövdenin düz olması kişinin pozitif düşündüğünü, duygu yönünden zayıf ve desteğe ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Ağacın üstten görünüşünde çizgiler açıktır. Dünya ya ve sosyal yaşantıya açık olduğunu göstermektedir. Taç gövdeden büyük yapılmıştır. Kişinin hayal kurma ve spritual özellikler taşıdığını söyleyebiliriz.

Sol ve sağ kontör çizgilerinin gölgelendirilmesi aşırı duyarlılığı özdeşim yapmaya yatkınlığı, tereddütlü bir karakterinin olduğunu anlatır. Gövde üst tarafa hakim çizilmemiştir. Kişinin yorgun ve daha fazla gelişmek istediğini yansıtır. Ağacın taç kısmı düz yuvarlak çizilmiştir. Şematizm, yaratıcılıktan yoksunluk, boşluk, çocukluk, enerji eksikliği, gerçekler karşısında anksiyete, imajinal bir yaşam arzu eden, konsantrasyon eksikliği olan bir kişiliği yansıtmaktadır. Dalların çizilmemesi kişinin umutsuz, geleceğe yönelik düşünceleri olmayan, hayal gücü gelişmemiş, istikrarsız ve kararsız biri olduğu anlatır. Meyvelerin çizilmiş olması kişinin başarılı, sorumluluk alabilen, hayatı süsleyen şeylere ve dekorasyona önem verdiğini göstermektedir. Ağacın hafif çizgilerle çizilmesi çekingenliği, entelektüelliği göstermektedir.

ÖĞRENCİ 64: Gövdenin düz çizilmesi, sınırlılık, olgunluk eksikliğini anlatmaktadır. Dalların dışa doğru çizilmesi, agresyonu, aktivite ihtiyacını, inisiyatifi, adaptasyona eğilimi, dışa dönüklüğü, eğlenceden hoşlanmayı, realiteyle ilgi kurmayı anlatır. Paralel çizgiler iki düşünce arasında bocaladığını, yaprakların olmaması duygu bakımından soğukluğu, anlayışsız olduğunu belirtmektedir. Ağacın çok büyük boylu olması çekingenliği ve ağacın yönlülüğünü yansıtmaktadır.

ÖĞRENCİ 65: Düz pürüzsüz bir gövde, yeterli koruma ve besleme görevi yapmayan anneyi ve pozitif düşünmeyi yansıtmaktadır. Dalların çizilmemesi kişinin umutsuz, geleceğe yönelik düşünceleri olmayan, hayal gücü gelişmemiş, istikrarsız ve kararsız olduğu belirtir. Taç sağa doğru çizilmiştir. Kişinin yükselme arzusunun olduğunu anlatır. Taç kısmının kapalı olması içe dönüklüğü göstermektedir. Ağacın küçük çizilmiş olması, çizen kişinin boyunun uzun olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 66: Gövdenin düz çizilmesi kişideki sınırlılığı ve olgunluk eksikliğini anlatmaktadır. Düz pürüzsüz bir gövde olması yeterli koruma ve besleme görevi yapmayan anneyi temsil etmekte; ayrıca kişinin pozitif düşünceli olduğu göstermektedir. Gövde üzerinde kesik dal kişinin öğrenilmiş çaresizlik içerisinde olduğunu göstermektedir. Gövdenin taç kısmına hakim olmaması enerji düşüklüğünü, daha fazla yükselme arzusunun olduğunu göstermektedir. Ağacın dalları yukarı doğru yükselmiştir. Hayata itimat duyan, dinamik, idealist kişiliği; dalların paralel olması iki

düşünce arasında bocaladığını yansıtmaktadır. Dalların dışa doğru çizilmiş olması, agresyon, aktivite ihtiyacı, inisiyatif, adaptasyona eğilim, dışa dönüklük, eğlenceden hoşlanma, realiteyle ilgi kurmayı anlatır. Yaprak çizilmemiş duygu bakımından soğuk ve anlayışsız olduğunu göstermektedir. Ağacın sayfanın dışına çıkması çekingenliği ve boyunun büyük olması cinsiyetin kadın olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 67: Gövdenin sağa ve sola doğru çizilmesi algılamada ve karar vermede güçlüğü, düşüncelerinde içe dönüklüğü, üzerindeki budanmış dal biçare olduğunu göstermektedir. Ağacın taç kısmı düz yuvarlak çizilmiştir. Şematizm, yaratıcılıktan yoksunluk, boşluk, çocukluk, enerji eksikliği, gerçekler karşısında anksiyete, imajinal bir yaşam tarzı arzu etme, konsantrasyon eksikliği özelliklerini yansıtmaktadır. Dalların çizilmemiş olması kişinin umutsuz, geleceğe yönelik düşünceleri olmayan, hayal gücü gelişmemiş, istikrarsız ve kararsız olduğunu yansıtır. Taç kısmının sağa doğru yönelmiş olması ilerleme ve yükselme arzusunun olduğunu göstermektedir. Bastırılmış bir çizgi, enerjik, kararlı veya zihinsel yavaşlık özelliklerini yansıtmaktadır. Ağacın boyu küçük çizilmiştir. Resmin uzun boylu bir kişiye ait olduğu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 68: Gövdenin kalın çizilmiş olması, kişinin sağlam karaktere sahip olduğunu gösterir. Gövde üzerindeki çizgiler psikolojik travmaları, ruhsal sorunları, bunlara karşı çözüm iradesini kullanamamayı yansıtır. Gövdenin hem sola hem sağa doğru çizilmesi algılamada ve karar vermede güçlük, düşüncelerinde içe dönüklüğü göstermektedir. Taç gövdeden büyük yapılmıştır. Kişinin hayal kurma ve spritual özellikler taşıdığını; teredütlü karalanmış, silik çizgiler kişinin istikrarsız, kararsız ve tedbirli birisi olduğunu yansıtmaktadır. Yaprakların çok olması hayal gücünün kuvvetli, cömert birisi olduğunu göstermektedir. Ağacın büyük olması çekingenliği ve cinsiyetin kadın olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 69: Gövdenin sağa ve sola doğru çizilmesi algılamada ve karar vermede güçlük, düşüncelerinde içe dönük olduğunu yansıtmaktadır. Gövde kalın çizilmiştir. Kişinin sağlam karaktere sahip olduğunu; ancak düz çizilmesi sınırlılık, olgunluk eksikliğini göstermektedir. Gövdenin taç kısmına hakim olmaması enerji düşüklüğünü, daha fazla yükselme arzusunun olduğunu belirtmektedir. Dalların dışa doğru çizilmesi,

agresyonu, aktivite ihtiyacını, inisiyatifi, adaptasyona eğilimi, dışa dönüklüğü, eğlenceden hoşlanmayı, realiteyle ilgi kurmayı anlatır. Dalların yukarıya doğru olması, kişinin hayata güven duyduğunu, dinamik bazen de idealist olduğunu göstermektedir. Yaprakların olmaması duygu bakımından soğuk olduğunu ve anlayışsızlığını göstermektedir.

ÖĞRENCİ 70: Ağaç kökünün çizilmesi kişinin, tutuculuğunu, güven ihtiyacını, inhibisyonunu, istikrarsızlığını, iç tepkilerinin esiri olduğunu yansıtmaktadır. Torağın tek çizgiyle çizilmiştir. Bu da bazı güdülerinin sakladığını göstermektedir. Gövde çizilmemiştir. Kişinin kendini güçsüz hissettiğini ve kararsız olduğunu belirtmektedir. Dalların ve yaprakların karışık çizilmesi kişinin psikolojik çıkmazlar yaşadığını ve içindeki karmaşayı göstermektedir. Çizgiler ahenkli çizilmiştir. Bu da kişinin alaycı ve tuzak kuran bir yapısı olduğunu ifade etmektedir. Ağacın boyu küçük çizilmiştir. Çizen kişinin uzun boylu olduğu yansıtmaktadır.

ÖĞRENCİ 71: Toprağın silik kesik çizgilerle çizilmesi kişinin, istikrarsız, endişeli, tedbirsiz olduğunu göstermektedir. Gövdenin sola ve sağa doğru çizilmesi bireyin, algılamada, karar vermede güçlüğü, düşüncelerinde içe dönük olduğunu yansıtmaktadır. Gövdenin sol ve sağ kontör çizgileri gölgelendirilmiş olup aşırı duyarlılık, özdeşim yapmaya yatkın ve tereddütlü birisi olduğunu göstermektedir. Gövdenin üzerindeki oyuklar, çizikler psikolojik travmanın, ruhsal sorunların ve bunlara karşı çözüm iradesinin kullanılamadığının yansıtmaktadır. Taç kısmı dalgalı çizilmiştir. Bu da bireyin esnekliğini, adaptasyona uygunluğunu, sosyal olduğunu belirtmektedir. Ayrıca taç kısmının yuvarlak çizilmesi, konsantrasyonu yüksek, özgür, enerjik, dengeli birisi olduğunu göstermektedir. Taç gövdeden büyük yapılmıştır. Kişinin hayal kuran, spiritual özellikler taşıdığını söyleyebiliriz. Yaprakların çok olması hayal gücünün kuvvetli ve cömert olduğunu göstermektedir. Bastırılmış çizgiler kişinin enerjik, kararlı veya zihinsel yavaşlığı olduğunu ifade etmektedir. Ağacın büyük çizilmesi cinsiyetinin kadın olduğunu gösterir.

ÖĞRENCİ 72: Gövdenin kalın olması kişinin karakterinin sağlam olduğunu, gövdeyi oluşturan çizgilerin sol ve sağ tarafının gölgelenmesi aşırı duyarlılık, özdeşim yapmaya

yatkınlık, tereddütlü bir karakter olduğunu göstermektedir. gövde üzerindeki çizgiler psikolojik sorunlarının olduğunu, bunlar için çözüm iradesini kullanamadığını göstermektedir. Ağacın sayfadan taşması kişinin, kesik karalanmış çizgilerin kullanılması çekingen, istikrarsız karasız, saldırgan bir yapıda olduğunu göstermektedir. Yaprakların çok olması hayal gücünün kuvvetliliğini ve cömertliği yansıtmaktadır. Bazı kesik kırık dallar geçmişte yaşamış olduğu psikolojik travmaları göstermektedir.

ÖĞRENCİ 73: Toprak çizgisinin iki çizgiyle çizilmiş uzlaşılır olmaktan korktuğu, gövdenin kalın olması sağlam karakterli olduğunu, gövde üzerindeki çizgilerin kesik silik çizgiler olması istikrarsızlığı, kararsız olduğunu ve tedbirliliği göstermektedir. Gövdenin taç kısmına hakim olamaması kişinin umutsuz, yükselmek istediğini göstermektedir. Dalların yukarı doğru çizilmesi ilerleme, yükselme arzusunun olduğunu, yaprakların çizilmemesi duygu bakımından soğukluğu ve anlayışsızlığı göstermektedir. İkizli paralel dallar iki düşünce arasında kararsızlığı göstermektedir. Hafif çizgiler kişinin çekingen, kendi kendini sildiğini yansıtmaktadır.

ÖĞRENCİ 74: Kökler yaygın ve abartılı bir şekilde çizmiştir. Kişinin ruhsal açıdan rahatsızlığını ve yoğun psikolojik sorunları olduğunu belirtmektedir. Gövdenin ince çizilmesi, kişinin duygu bakımından zayıflığını ve desteğe ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Gövdenin sağ ve sol çizgilerinde gölgelendirmelerin olması, aşırı duyarlılık, özdeşim yapmaya yatkınlık ve tereddütlü bir karakter olduğunu yansıtmaktadır. Taç gövdeden büyük yapılmıştır. Bu da kişinin hayal kurduğunu ve spiritual özellikler taşıdığını gösterir. Dalların dışa doğru çizilmiş olması, agresyonu, aktivite ihtiyacını, inisiyatifi, adaptasyona eğilimi, dışa dönüklüğü, eğlenceden hoşlanmayı ve realiteyle ilgi kurmayı anlatır. Yaprakların çizilmemesi kişinin, duygu bakımından soğukluğunu ve anlayışsızlığını, dalların sağa doğru yönelmesi yükselme arzusunun olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 75: Gövdenin sağa ve sola doğru çizilmesi algılamada, karar vermede güçlüğü, düşüncelerinde içe dönüklüğü belirtir. Dalların çizilmemesi kişinin umutsuz, geleceğe yönelik düşünceleri olmadığını, hayal gücünün gelişmediğini, istikrarsız ve karasız olduğunu yansıtır. Gövde üst tarafa hakim değildir. Kişinin yorgun ve daha fazla

gelişmeyi istediğini ayrıca enerji noksanlığını yansıtır. Taç kısmı dalgalı çizilmiştir. Bireyin daha esnek, adaptasyona uygun, sosyal olduğunu göstermektedir. Yaprakların olmaması kişinin, duygu bakımından soğukluğunu ve anlayışsızlığını, çizgilerin açık olması dünyaya ve hayata açık olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 76: Ağacın köklerinin çizilmesi tutuculuk, güven ihtiyacını, inhibisyonu, istikrarsızlığı, iç tepkilerin esiri olduğunu yansıtmaktadır. Gövde kısmının kalın olması sağlam karakterde olduğunu, üzerindeki çizgilerin olması psikolojik travmalarını ve sorunlarının olduğunu göstermektedir. Bunlara karşı çözüm iradesini kullanamadığını yansıtır. Kesik dalların olması biçareliği, dalların dışa doğru olması agresyonu, aktivite ihtiyacını, inisiyatifi, adaptasyona eğilimi dışa dönüklüğü, eğlenceden hoşlanmayı, realiteyle ilgi kurduğunu ifade etmektedir. Yaprakların çizilmemesi duygu bakımından soğukluğunu ve anlayışsızlığı göstermektedir. Ağaç büyük ve sayfadan taşmıştır. Kişinin çekingen olduğunu belirtmektedir. Kesik tereddütlü çizgiler, istikrarsızlığını, kararsızlığını ve tedbirli olmayı anlatmaktadır.

ÖĞRENCİ 77: Ağacın gövdesinin sola doğru çizilmesi, içe kapanıklığı, geçmişe bağlılığı, çocukluğu, anneye bağımlılığı gösterir. Gövdenin üst tarafa hakim olmaması kişinin, yorgun ve daha fazla gelişme istediğini, ayrıca enerji noksanlığını göstermektedir. Taç kısmı dalgalı çizilmiştir. Kişinin, daha esnek, adaptasyona uygun ve sosyal olduğunu yansıtır. Kesik budanmış dallar biçareliği, yaprakların aşağıya doğru çizilmesi, enerji eksikliğini, belirtmektedir. Dalların ikizli çizilmesi karar vermede güçlüğü, iki düşünce arasında bocaladığını gösterir. Yaprakta kullanılan çizgilerin yuvarlak olması, kişinin iyiliksever, yavaş, sosyal yeteneğinin olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 78: Ağacın gövdesinin kalın olması sağlam karakterli olduğunu, sola doğru çizilmesi, içe kapanık, geçmişe bağlı, anneye bağımlılığı yansıtmaktadır. Gövde üst tarafa hakim değildir. Kişinin, yorgun ve daha fazla gelişme istediğini; ayrıca enerji noksanlığını gösterir. Dallar dışa doğru çizilmiştir. Agresyonu, aktivite ihtiyacını, inisiyatifi, adaptasyona eğilimi, dışa dönüklüğü, eğlenceden hoşlanmayı, realiteyle ilgi kurmayı yansıtmaktadır. Yaprakların az çizilmesi duygu bakımından soğukluğunu ve anlayışsızlığı göstermektedir.

ÖĞRENCİ 79: Ağacın gövdesinin kalın olması kişinin, sağlam karakterli olduğunu yansıtır. Gövde üzerindeki oyuk, psikolojik travmalarını ve duygusal sorunlarını belirtir. Buna dayanarak çözüm iradesini kullanamadığını söyleyebiliriz. Kesik budanmış dalların olması öğrenilmiş çaresizliği yansıtmaktadır. İkizli dalların çizilmesi düşünceler arasında karasız kaldığını, dalların sayfadan taşması, kişinin çekingen olduğunu göstermektedir. Yaprakların olmaması duygu bakımından soğukluğunu, anlayışsızlığını yansıtır. Dalların dışa doğru olması agresyonu, aktivite ihtiyacını, inisiyatifi, adaptasyona eğilimi, dışa dönüklülüğünü, eğlenceden hoşlanmayı, realiteyle ilgi kurduğunu göstermektedir. Gövde üzerindeki oyukta kuş yuvası çizilmiştir. Bu da kişinin yalnızlığını ifade etmektedir. Ayrıca kişinin ileriye yönelik güzel hayallerinin olduğunu göstermektedir. Çizgilerin bastırılmış olması kararlılığı ve baskın kişiliği olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 80: Toprağın tek çizgiyle belirtilmesi içgüdülerine düşkünlüğü, bazı güdülerini saklandığını göstermektedir. Gövdenin düz çizilmesi kişinin pozitif düşünceleri olduğunu, sınırlılığını, olgunluk eksikliğini anlatmaktadır. Gövde üzerindeki çizgiler psikolojik sorunları olduğunu göstermektedir. Gövde üst tarafa hakim değildir. Kişinin, yorgun ve daha fazla gelişmeyi istediğini, ayrıca enerji noksanlığını yansıtır. Taç kısmının dalgalılığı kişinin, daha esnek, adaptasyona uygun, daha sosyal olduğunu belirtmektedir. Dalların kesik çizilmesi, öğrenilmiş çaresizliği, sosyallliğini gösterir. Ağacın büyük olması sayfadan taşmış olması çekingen olduğunu cinsiyetin kadın olduğunu göstermektedir. Yaprakların çok olması hayal gücü kuvvetli, cömert birisi olduğunu yansıtır.

ÖĞRENCİ 81: Gövdenin düz çizilmesi sınırlılığını, olgunluk eksikliğini anlatır. Gövde üzerindeki çiziklerin olması psikolojik travmaları, ruhsal sorunları; bunlara karşı çözüm iradesini kullanamadığını yansıtır. Taç kısmı çizilmemiştir. Gövde üzerindeki dalların yere doğru olması enerji eksikliği, kendinden geçme özelliklerini; dalların ikizliliği karar vermede güçlük, iki düşünce arasında bocalama özelliklerini gösterir. Yaprak çizgilerinin yuvarlak olması iyiliksever, yavaş; çizgilerin açık olması dünyaya ve hayata karşı açık olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 82: Toprağın tek çizgiyle belirtilmesi içgüdülerine düşkünlüğü, bazı güdülerini saklandığını; gövdenin sağa doğru çizilmesi otoriteden korkma, karşı gelme, olaylara reaksiyon gösterme, baba etkisinin ağırlığını, hür düşünmeyi, idealistlik ve geleceğe yönelme duygusunun varlığı gibi özellikleri gösterir. Gövde kısmının kalın olması sağlam karakterde olduğunu, üzerindeki çizgilerin olması psikolojik travmaları ve sorunlarının olduğunu; bunlara karşı çözüm iradesini kullanamadığını göstermektedir. Gövde üst tarafa hakim değilse bu kişinin, yorgun ve daha fazla gelişmeyi istediğini, enerji noksanlığını yansıtır. Taç kısmı dalgalıdır. Kişinin, daha esnek, adaptasyona uygun, daha sosyal olduğunu göstermektedir. Kesik karalanmış çizgiler çekingenliği ve saldırganlığı göstermektedir. Ağacın üzerinde çiçek ve kelebek çizilmiş olması başarılı, sorumluluk alabilen, hayatı süsleyen şeylere ve dekorasyona önem veren kişiliğini gösterir. Ağacın büyük çizilmesi cinsiyetin kadın olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 83: Gövde hem sola hem de sağa doğru çizilmiştir. Algılamada ve karar vermede güçlüğü, düşüncelerinde içe dönük olduğunu anlatır. Sağ tarafı gölgelendirilmiştir. İlişki kurma olanaklarına sahip olma, adaptasyon gücünün kuvvetli olduğunu göstermektedir. Gövde üzerinde birkaç çizik, yarık psikolojik travmalar, ruhsal sorunları olduğunu, bunlara karşı çözüm iradesini kullanamadığını yansıtır. Yaprakların olmaması duygu bakımından soğukluğu, anlayışsızlığı; dalların dışa doğru olması agresyon, aktivite ihtiyacı, inisiyatif, adaptasyona eğilim, dışa dönüklük, eğlenceden hoşlanma, realiteyle ilgi kurma özelliklerini anlatmaktadır. Dallar ikizlidir. Karar vermede güçlük, iki düşünce arasında bocaladığını gösterir. Ağacın büyük olması yönlülüğünü ve çekingenliği yansıtmaktadır.

ÖĞRENCİ 84: Toprak iki çizgiyle çizilmiştir. Kişinin uzlaşılır olmaktan korktuğu söylenilebilir. Kesik tereddütlü karalanmış hafif çizgiler çekingenliği, istikrarsızlığı, karasızlığı ve tedbirli olmayı anlatmaktadır. Taç kısmının sağa doğru olması yükselme arzusunun olduğunu ve yaprakların çok bütün halinde belirtilmesi cömertliği ve hayal gücünün kuvvetliliğini göstermektedir. Ağacın dalında sağ tarafta bulunan kuş, hayvan sevgisini, kişinin kendini yalnız hissetmesini yansıtmaktadır. Hafif çizgiler çekingen, entelektüel oluşu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 85: Toprağın tek çizgiyle çizilmesi içgüdülerine düşkünlüğü ve bazı güdülerini saklandığını göstermektedir. Ağacın gövdesinin kalın olması sağlam karakterli olduğunu ancak gövde üzerindeki oyuklar, birkaç çizik, psikolojik travmaları, ruhsal sorunları, bunlara karşı çözüm iradesini kullanamadığını yansıtır. Taç kısmı dalgalı, daha esnek çizilmiştir. Adaptasyona uygun, daha sosyal olduğunu gösterir. Yuvarlak çizilen taç, içe kapanmış, konsantrasyonu eksik, kapalı, özgür, enerjik, armonik (denge) olduğunu gösterir. Dalların yukarı doğru olması yükselme, bir ideale yönelme arzusunun olduğunu ve yaprakların çok ve bütün halinde belirtilmesi cömertliği, hayal gücünün kuvvetliliğini göstermektedir. Kelebek ve kuş çizilmesi kişinin hayvan severliğini, kuşun sol tarafa doğru yönelmesi geçmişe, anneye özlemi göstermektedir. Çiçekler veya kuşların çizilmesi, hayatı süsleyen şeylerin görünüşü ve dekoru sevmeyi; çizgilerin bastırılması enerjiyi, kararlı olmayı veya zihinsel bir yavaşlığı ifade etmektedir. Yaprakta kullanılan çizgilerin yuvarlaklığı, kişinin iyiliksever, yavaş olduğunu belirtmektedir.

ÖĞRENCİ 86: Toprağın tek çizgiyle belirtilmesi bazı güdülerin bastırıldığını, gövdenin zayıf olması duygu bakımından zayıf ve destek ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Taç gövdeden büyük yapılmıştır. Kişinin hayal kurma ve spiritual özellikler taşıdığını yansıtmaktadır. İkizli dallar iki düşünce arasında kararsız kaldığını, dalların sayfadan taşması kişinin çekingen olduğunu göstermektedir. Yaprakların olmaması duygu bakımından soğukluğu, anlayışsızlığı, dalların dışa doğru olması agresyonu, aktivite ihtiyacını, inisiyatifi, adaptasyona eğilimi, dışa dönüklülüğü, eğlenceden hoşlanmayı, realiteyle ilgi kurmayı anlatmaktadır. Yaprakta kullanılan çizgiler yuvarlak kişinin iyiliksever ve yavaş olduğunu; ağacın bütün olarak etrafının çevrelenmesi ve büyük olması içe dönüklüğü, çekingenliği, cinsiyetin kadın olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 87: Toprağın tek çizgiyle belirtilmesi bazı güdülerin bastırıldığını, kalın olması sağlam karaktere sahip olduğunu, gövdenin sola ve sağa doğru çizilmesi algılamada ve karar vermede güçlülüğü, düşüncelerinde içe dönük olduğunu gösterir. Taç gövdeden büyük yapılmıştır. Kişinin hayal kurma ve spiritual özellikler taşıdığını, Taç kısmının düz yuvarlak olması, şematizm, yaratıcılıktan yoksunluk, boşluk, çocukluk, enerji eksikliği, gerçekler karşısında anksiyete, imajinal bir yaşam arzu etme,

konsantrasyon eksikliği özelliklerini göstermektedir. Dalların çizilmemesi kişinin umutsuz, geleceğe yönelik düşünceleri olmayan, hayal gücü gelişmemiş, istikrarsız ve karasız olduğunu yansıtır.

ÖĞRENCİ 88: Gövde kısmının kalın olması sağlam karakterde olduğunu, üzerindeki kesik çizgilerin olması psikolojik travma ve duygusal sorunlarının olduğunu; bunlara karşı çözüm iradesini kullanamadığını göstermektedir. Taç kısmı dalgalı kişinin, daha esnek, adaptasyona uygun, daha sosyal olduğunu göstermektedir. Dalların birden bire tükeniyor gözükmesi hayal kuramama ve umutsuzluğu ifade etmektedir. Yaprakların çizilmemesi duygu bakımından soğukluğu anlayışsızlığı; ağacın üzerindeki kalp şekilleri sevgisini dışa fazla yansıtamadığını göstermektedir. Ağacın büyük olması cinsiyetin kadın olduğunu, çizgilerin açık olması dünyaya ve hayata açık olduğunu yansıtır.

ÖĞRENCİ 89: Toprağın iki çizgiyle çizilmiş olması, uzlaşılır olmaktan korktuğunu; gövdenin sola ve sağa doğru çizilmesi algılamada ve karar vermede güçlüğü, düşüncelerinde içe dönük olduğunu göstermektedir. Gövde üst tarafa hakim değildir. Kişinin, yorgun ve daha fazla gelişmeyi istediğini; ayrıca enerji noksanlığını yansıtır. Gövdenin düz çizilmesi sınırlılık, olgunluk eksikliği anlamı taşımaktadır. Taç kısmı dalgalıdır. Daha esnek, adaptasyona uygun, daha sosyal olduğunu belirtir. Yuvarlak çizilen taç, içe kapanmış, konsantrasyonu eksik, kapalı, özgür, enerjik, armonik kişiyi belirtir. Yaprakların bütün halinde belirtilmesi cömertliği, hayal gücünün kuvvetliliğini göstermektedir.

ÖĞRENCİ 90: Gövdenin sağa ve sola doğru çizilmesi algılamada ve karar vermede güçlülüğü, düşüncelerinde içe dönüklüğü yansıtmaktadır. Gövde kalın çizilmiştir. Kişinin sağlam karakterde olduğunu; ancak düz çizilmiş olması sınırlılığı, olgunluk eksikliğini göstermektedir. Yaprakların çok çizilmesi hayal gücünün kuvvetli, cömert olduğunu belirtir. Yaprakların helezon biçiminde çizilmesi, tereddütlü, sabit fikirli olduğunu ifade eder. Dalların dışa doğru çizilmesi, agresyonu, aktivite ihtiyacını, inisiyatifi, adaptasyona eğilimi, dışa dönüklüğü, eğlenceden hoşlanmayı, realiteyle ilgi

kurduğunu yansıtmaktadır. Bastırılmış çizgiler, enerjik, kararlı veya zihinsel bir yavaşlığını ifade etmektedir.

ÖĞRENCİ 91: Gövdenin kalın olması sağlam karakterliliği, sağa ve sola doğru çizilmesi algılamada ve karar vermede güçlüğü, düşüncelerinde içe dönüklüğünü yansıtmaktadır. Gövde üst tarafa hakim değildir. Kişinin, yorgun ve daha fazla gelişmeyi istediğini; ayrıca enerji noksanlığını yansıtır. Taç kısmı dalgalı çizilmiştir. Kişinin, daha esnek, adaptasyona uygun, sosyal olduğunu, sağa doğru eğimi, yükselme isteğini göstermektedir. Dalların çizilmemesi, kişinin umutsuz, geleceğe yönelik düşünceleri olmayan, hayal gücü gelişmemiş, istikrarsız ve karasız olduğunu yansıtır. Meyvelerin çizilmiş olması başarılı, sorumluluk alabilen, hayatı süsleyen şeylere ve dekorasyona önem verdiğini gösterir. Çizgilerin açık olması, kişinin dünyaya ve hayata açık olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 92: Toprak çok ve kökler çizilmemiştir. Kişinin istikrarsızlığını, endişeli ve tedbirsizliğini gösterir. Gövde kalın çizilmiştir. Kişinin karakterinin sağlam olduğunu belirtir. Gövde üzerindeki çizgilerin olması psikolojik travmalarını ve duygusal sorunları olduğunu, bunun için çözüm iradesini kullanamadığını yansıtmaktadır. Taç kısmı yukarı ve sağa doğru çizilmiştir. Bu da kişinin yükselme ve ilerleme arzusunun olduğunu göstermektedir. Dalların çizilmemesi umutsuzluğu, geleceğe yönelik düşüncelerinin olmadığını, hayal gücünün gelişmemiş, istikrarsız ve karasızlığını anlatır. Kesik karalanmış çizgiler, çekingenliği ve saldırganlığı göstermektedir.

ÖĞRENCİ 93: Gövdenin düz çizilmesi kişinin, sınırlılığını, olgun davranmadığını gösterir. Gövde üzerindeki çiziklerin olması psikolojik travmalarını, ruhsal sorunları olduğunu ve bunlara karşı çözüm iradesini kullanamadığını yansıtır. Taç gövdeden büyük yapılmıştır. Kişinin hayal kurma ve spiritual özellikler taşıdığını yansıtmaktadır. Kesik ve güdük dalların çizilmesi geçmişteki psikolojik yaralanmayı göstermektedir. İkizli dalların olması, iki düşünce arasında karasız kaldığını, dalların yukarı ve sağa doğru eğimi, yükselme ve ilerleme isteğini göstermektedir. Yaprakların olmaması duygu bakımından soğukluğunu, anlayışsızlığını belirtir. Dalların dışa doğru olması

agresyonu, aktivite ihtiyacını, inisiyatifi, adaptasyona eğilimi, dışa dönüklüğü, eğlenceden hoşlanmayı ve realiteyle ilgi kurduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 94: Gövdenin sağa doğru çizilmesi otoriteden korkma, karşı gelme, olaylara reaksiyon gösterdiğini, baba etkisinin ağır bastığını, hür düşünmeyi, idealistliği ve geleceğe yönelme isteğinin olduğunu söyleyebiliriz. Dalların dışa doğru çizilmesi, agresyonu, aktivite ihtiyacını, inisiyatifi, adaptasyona eğilimi, dışa dönüklüğü, eğlenceden hoşlanmayı, realiteyle ilgi kurmayı yansıtmaktadır. Yaprakların olmaması duygu bakımından soğukluğunu, anlayışsızlığını göstermektedir.

ÖĞRENCİ 95: Gövdenin kalın olması sağlam karakterliliğini, sağa ve sola doğru çizilmesi algılamada ve karar vermede güçlüğü, düşüncelerinde içe dönüklüğü yansıtmaktadır. Gövde üzerinde kesik dalların olması, psikolojik yaralanmalarının olduğunu göstermektedir. Dalların dışa doğru çizilmesi, agresyonu, aktivite ihtiyacını, inisiyatifi, adaptasyona eğilimi, dışa dönüklüğü, eğlenceden hoşlanmayı, realiteyle ilgi kurmayı yansıtmaktadır. Yaprakların olmaması duygu bakımından soğukluğunu, anlayışsızlığını göstermektedir. Çizgiler ahenkli çizilmiştir. Bu da kişinin, alaycı ve tuzak kuran bir yapıda olduğunu göstermektedir. Ağacın büyük olması yönlülüğünü göstermektedir.

ÖĞRENCİ 96: Gövde kalın çizilmiştir. Kişinin sağlam karaktere sahip olduğunu yansıtır. Gövde üzerindeki kesik çizgiler geçmişte yaşamış olduğu psikolojik travmayı ve duygusal sorunlarının olduğunu, bunlara karşı çözüm iradesinin kullanamadığını göstermektedir. Dalların gövdeden çıkması, kişinin bir çok düşünce arasında kararsız kaldığını söyleye biliriz. Dalların dışa doğru çizilmesi, agresyonu, aktivite ihtiyacını, inisiyatifi, adaptasyona eğilimi, dışa dönüklüğünü, eğlenceden hoşlanmayı, realiteyle ilgi kurduğunu gösterir. Ağacın boyunun büyük ve yukarı doğru çizilmesi, kişinin bir ideale yöneldiğinin, hayata güven duyduğunun belirtisidir. Yaprakların az olması duygu bakımından soğukluğunu, anlayışsızlığını, çiçeklerin çizilmiş olması başarılı, sorumluluk alabilen, hayatı süsleyen şeylere ve dekorasyona önemi yansıtır. Ağacın büyük çizilmesi cinsiyetinin kadın olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 97: Gövdenin düz çizilmesi sınırlılık, olgunluk eksikliğini anlatır. Gövde düz pürüzsüz çizilmiştir. Yeterli koruma ve besleme görevi yapmayan anneyi anlatmaktadır. Gövdenin kalın olması kişinin sağlam karakterinin olduğunu, sağa doğru çizilmesi otoriteden korktuğunu, olaylara reaksiyon gösterdiğini, karşı geldiğini, baba etkisinin ağır bastığını, hür düşünmeyi, idealist kişiliğini ve geleceğe yönelme duygusunun olduğunu gösterir. Dalların dışa doğru çizilmesi, agresyonu, aktivite ihtiyacını, inisiyatifi, adaptasyona eğilimi, dışa dönüklüğünü, eğlenceden hoşlanmayı, realiteyle ilgi kurduğunu yansıtmaktadır. Ağacın büyük ve dalların yukarı doğru olması hayata güven duyduğunu, idealist olduğunu göstermektedir. Yaprakların olmaması duygu bakımından soğukluğunu, anlayışsızlığını, çizgilerin yuvarlak çizilmesi, kişinin iyilikseverliğini, yavaş, sosyal olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 98: Gövdenin kalın olması sağlam karakterliliğini, sağa ve sola doğru çizilmesi algılamada ve karar vermede güçlüğü ve düşüncelerinde içe dönüklüğünü yansıtmaktadır. Gövde üst tarafa hakim değildir. Kişinin, yorgun ve daha fazla gelişmeyi istediğini, enerji noksanlığını yansıtır. Taç yuvarlak çizilmiştir. Bu da kişinin içe kapanıklığını, konsantrasyon eksikliği, özgür, enerjik, uyumlu olduğunu söyleyebiliriz. Taç kısmının yukarı doğru olması bir ideale yöneldiğini göstermektedir. Bastırılmış çizgiler kişinin saldırganlığını, kararlılığını veya zihinsel bir yavaşlığını yansıtmaktadır

ÖĞRENCİ 99: Toprağın tek çizgiyle çizilmesi bazı güdülerinin saklandığını, köklerin derinlerde ve etrafa dağılmış olması sağlam ve sağlıklı olduğunu gösterir. Ağaç gövdesinin sınırlarının girintili çizilmiş olması, kişinin adaptasyonunun yüksek ve canlılığını yansıtır. Gövdenin kalın olması sağlam karakterliliğini ancak gövde üzerinde oyuk olması, psikolojik travmalarının, ruhsal sorunlarının olduğunu; ancak bunlara karşı çözüm iradesini kullanamadığını belirtmektedir. Yaprakların çok ve bütün olarak çizilmesi hayal gücünün kuvvetli ve cömert olduğunu yansıtır. Ağacın boyunun büyük olması ve sayfadan taşması kişinin, çekingen ve cinsiyetin kadın olduğunu göstermektedir. Tereddütlü, kesik, karalanmış, silik çizgilerin olması, istikrarsızlığı, kararsızlığı ve tedbirli olmayı ifade eder. Dalda yönü sola doğru kuş çizilmiştir. Bu da kişinin ailesini özlediğini, anneye bağlılığı göstermektedir.

ÖĞRENCİ 100: Gövdenin sağa ve sola doğru çizilmesi algılamada ve karar vermede güçlük yaşadığını, düşüncelerinde içe dönük olduğunu anlatır. Sol ve sağ kontör çizgileri gölgelendirilmiştir ve bu aşırı duyarlılık, özdeşim yapmaya yatkınlık, tereddütlü bir yapıyı gösterir. Taç kısmının düz yuvarlak olması, şematizm, yaratıcılıktan yoksunluk, boşluk, çocukluk, enerji eksikliği, gerçekler karşısında anksiyete, imajinal bir yaşam arzu etme, konsantrasyon eksikliği özelliklerini anlatmaktadır. Dalların çizilmemesi kişinin umutsuz, geleceğe yönelik düşünceleri olmayan, hayal gücü gelişmemiş, istikrarsız ve kararsız olduğunu yansıtır. Meyvelerin çizilmiş olması başarılı, sorumluluk alabilen, hayatı süsleyen şeylere ve dekorasyona önemseyen kişiyi göstermektedir. Yaprakların az olması duygu bakımından soğukluğu, anlayışsızlığı anlatır. Çizgilerin yuvarlak olması iyiliksever ve yavaşlığı göstermektedir. Kesik karalanmış çizgiler çekingenliği ve saldırganlığı yansıtır.

ÖĞRENCİ 101: Toprak tek bir çizgiyle çizilmiştir. İçgüdülerine düşkünlüğü, bazı güdülerin saklandığını göstermektedir. Taç gövdeden büyük yapılmıştır. Kişinin hayal kurma ve spiritual özellikler taşıdığı söylenebilir. Dallar dışa doğru çizilmiştir. Agresyon, aktivite ihtiyacı, inisiyatif, adaptasyona eğilim, dışa dönüklük, eğlenceden hoşlanma, realiteyle ilgi kurma özelliklerine işaret eder. Yaprakların az olması duygu bakımından soğukluğu ve anlayışsızlığı belirtir. Kesik kırık dallar psikolojik yaralanmayı göstermektedir. Dalların yukarı ve aşağı çizilmesi kişinin kararsız olduğunu; yere doğru olması ise, enerji eksikliği, kendinden geçmeyi anlatmaktadır. Tereddütlü, kesik, karalanmış silik çizgiler, istikrarsızlık, kararsızlık ve tedbirli olmayı yansıtır.

ÖĞRENCİ 102: Toprağın tek çizgiyle belirtilmesi bazı güdülerin bastırıldığını anlatır. Kökler az ve zayıf çizilmiştir ve istikrarsızlık, endişe, tedbirsizliği göstermektedir. Gövde üzerindeki oyuk psikolojik travmaları, ruhsal sorunların varlığını, bunlara karşı çözüm iradesinin kullanılmadığını gösterir. Gövdenin kalın olması sağlam karakterliliği yansıtır. Öğrencinin çizmiş olduğu ağaç resminde, ağacın yukarı doğru yükselişi, bir ideale yönelme güdüsünü; ağacın kapalı ve sınırlandırılmış olması, dışa kapalı olmasını; tereddütlü çizgiler çekingenliği ve saldırganlığı anlatır. Yaprak ve dalların olmaması

duygu bakımından soğukluk, hiçbir hayal kuramayan ve geleceğe karşı umutsuz bir kişiliği, ayrıca anlayışsızlığı ifade etmektedir.

ÖĞRENCİ 103: Gövdenin kalın olması sağlam karakterliliği; sınırları girintili çizilmiş olması, adaptasyon ve canlılığı göstermektedir. Taç gövdeden büyük yapılmıştır. Kişinin hayal kurma ve spiritual özellikler taşıdığını gösterir. Dallar dışa doğru çizilmiştir. Agresyon, aktivite ihtiyacı, inisiyatif, adaptasyona eğilim, dışa dönüklük, eğlenceden hoşlanma, realiteyle ilgi kurma özelliklerinin varlığını anlatır. Yaprakların az olması duygu bakımından soğukluğu ve anlayışsızlığı; yaprakların yere doğru düşmüş şekilde çizilmesi ise enerji eksikliğini, kendinden geçmeyi anlatır. Çizgilerin açık oluşu dünyaya ve sosyal hayata açıklığını göstermektedir. İkizli dallar, iki düşünce arasında kararsız kaldığını; ağacın büyük olması cinsiyetin kadın olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 104: Toprak çizgisinin tek çizgiyle belirtilmesi bazı güdülerin saklandığını; üç gövdenin çizilmesi destek ihtiyacını, bir takım ikilemler yaşadığını anlatır. Gövdenin sol ve sağ kontör çizgileri gölgelendirilmiştir. Aşırı duyarlılık, özdeşim yapmaya yatkınlık, tereddütlü bir kişiliği gösterir. Gövdedeki oyuklar psikolojik travmaları, ruhsal sorunların varlığını ve bunlara karşı çözüm iradesini kullanamadığını yansıtır. Ağacın gövdesinin sola doğru çizilmesi, içe kapanıklığı, geçmişe bağlılığı, anneye bağımlılığı gösterir. Ağacın kapalı oluşu çekingenlik ve sosyal kopukluğu; dalgalı olması kişinin, daha esnek, adaptasyona uygun olduğunu göstermektedir. Yaprığın bütün halinde çizilmesi kişinin hayal gücünün kuvvetli, cömert olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 105: Gövdenin düz çizilmesi, sınırlılık, olgunluk eksikliği anlamı taşımaktadır. Öğrencinin çizmiş olduğu ağaç resminde, ağacın yukarı doğru yükselişi bir ideale yönelme güdüsünü; bastırılmış çizgiler enerjik ve kararlı olmayı, aynı zamanda şiddete meyilli oluşu anlatmaktadır. Gövdedeki karalamalar duygusal yaralanmaları; ağacın kapalı oluşu çekingenlik ve sosyal kopukluğu göstermektedir. Taç gövdeden büyük yapılmıştır. Kişinin hayal kurma ve spiritual özellikler taşıdığını

belirtir. Yaprak kullanılmaması, duygu bakımından soğukluk ve anlayışsızlığı ifade edebilir.

ÖĞRENCİ 106: Gövdenin zayıflığı duygu bakımından zayıflığı ve destek ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Dallar dışa doğru çizilmiştir. Agresyon, aktivite ihtiyacı, inisiyatif, adaptasyona eğilim, dışa dönüklük, eğlenceden hoşlanma, realiteyle ilgi kurma özelliklerini anlatır. Dalların yukarı olması bir ideale yönelme arzusunun olduğunu göstermektedir. Yaprakların çok olması hayal gücünün kuvvetli ve cömert kişiliğe sahip olduğunu; yaprak çizgilerinin yuvarlak olması, iyiliksever, yavaş, sosyal olduğunu ifade eder. Çizgilerin açık oluşu dünyaya ve hayata açık olduğunu göstermektedir.

ÖĞRENCİ 107: Toprak çizgisinin tek çizgiyle çizilmesi içgüdülerine düşkünlüğü, bazı güdülerini sakladığını göstermektedir. Gövdenin kalın olması sağlam karakterli olduğunu; ancak gövde üzerinde oyuklar, psikolojik travmaları, ruhsal sorunları; bunlara karşı çözüm iradesini kullanamadığını yansıtır. Kesik, güdük dallar geçmişteki psikolojik travmaları ve çaresizliği göstermektedir. Taç kısmı dalgalıdır. Daha esnek, adaptasyona uygun, daha sosyal olduğunu anlatır. Yuvarlak çizilen taç, içe kapanmış, konsantrasyonu eksik, kapalı, özgür, enerjik, armonik (denge) olduğunu gösterir. Tereddütlü, kesik, karalanmış, silik çizgiler istikrarsızlık, kararsızlık ve tereddütlü olmayı göstermektedir.

ÖĞRENCİ 108: Gövdenin kalın olması sağlam karakterliliği, sağa ve sola doğru çizilmesi algılamada ve karar vermede güçlüğü, düşüncelerinde içe dönüklüğü yansıtmaktadır. Gövde üzerindeki kesik güdük dal, geçmişteki psikolojik yaralanmaları göstermektedir. Yapraklar çok hayal gücünün kuvvetli, cömert olduğunu belirtmektedir. Helezon biçiminde çizilmesi tereddütlü, sabit fikirli olduğunu göstermektedir. Dalların dışa doğru çizilmesi, agresyon, aktivite ihtiyacı, inisiyatif, adaptasyona eğilim, dışa dönüklük, eğlenceden hoşlanma, realiteyle ilgi kurma özelliklerini yansıtmaktadır. Ağacın dalına konmuş kuş, kişinin anneden bir beklentisi ve isteği olduğunu gösterir.

ÖĞRENCİ 109: Gövdenin kalın olması sağlam karaktere sahip olduğunu gösterir. Gövde üzerindeki kesik çizgilerin olması psikolojik travmanın ve duygusal sorunlarının olduğunu, bunlara karşı çözüm iradesini kullanamadığını göstermektedir. Taç kısmı dalgalı çizilmiştir. Kişinin, esnek, adaptasyona uygun, sosyal olduğunu göstermektedir. Taç gövdeden büyük yapılmıştır. Bu da kişinin hayalperest ve spiritual özellikler taşıdığını ancak dalların birden bire tükeniyor gözükmesi umutsuz olduğunu etmektedir. Yaprakların çizilmemesi duygu bakımından soğukluğunu, anlayışsızlığını gösterir. Sol tarafa eğimi geçmişe bağlılığını ve anneye bağlılığını ifade eder. Ağacın üstten görünüşündeki açıklık, kişinin dünyaya ve sosyal yaşantıya açık olduğunu gösterir. Gövdenin üst tarafa hakim olmaması, yorgun ve daha fazla gelişme isteğinin olduğunu belirtir.

ÖĞRENCİ 110: Gövdenin düz çizilmesi sınırlılığı, olgunluk eksikliğini gösterir. Gövde üzerindeki oyuk ve çizikler psikolojik travmalarını, ruhsal sorunlarını, bunlara karşı çözüm iradesinin kullanamadığını yansıtır. Gövdenin sol ve sağ kontör çizgilerinin gölgelendirilmiş olması aşırı duyarlılığı, özdeşim yapmaya yatkınlığını, tereddütlü bir karakter olduğunu gösterir. Dalların kesik çizilmesi öğrenilmiş çaresizliğini göstermektedir. Ağacın büyük sayfadan taşmış olması, kişinin çekingen olduğunu, cinsiyetinin kadın olduğunu göstermektedir. Yaprak kullanılmaması duygu bakımından soğukluğunu ve anlayışsızlığını ifade edebilir. Taç kısmına gömülü resmedilen insan yüzü, gözler ve dudaklar kişinin bazı güdülerini bastırdığını ve saklamaya çalıştığını göstermektedir. Çizgilerin ahenkli oluşu, alaycı ve tuzak kuran bir yapıda olduğunu söyleyebiliriz.

ÖĞRENCİ 111: Gövdenin kalın olması, kişinin sağlam karakterli olduğunu, sağa ve sola doğru çizilmesi algılamada ve karar vermede güçlüğü, düşüncelerinde içe dönüklüğünü yansıtmaktadır. Gövde üst tarafa hakim değildir. Kişinin, yorgun ve daha fazla gelişmeyi istediğini, enerji noksanlığını gösterir. Taç yuvarlak çizilmiştir. Bu da kişinin içe kapanık, konsantrasyonu düşük, özgür, enerjik, uyumlu olduğunu gösterir. Taç kısmının yukarı doğru olması bir ideale yöneldiğini göstermektedir. Taç gövdeden büyük yapılmıştır. Kişinin hayal kurduğunu ve spiritual özellikler taşıdığını söyleyebiliriz. Dalların birden bire tükeniyor olması, umutsuzluğunu ifade etmektedir.

Yaprakların çizilmemesi duygu bakımından soğukluğunu, anlayışsızlığını yansıtır. Bastırılmış çizgiler agresif, kararlı veya zihinsel bir yavaşlığını ifade eder. Resimde kullanılan kesik karalanmış çizgiler çekingenliği ve saldırganlığı göstermektedir.

Öğrencilerin ağaç resimleri ile kişilik özelliklikleri arasındaki dağılıma yönelik ilişkiye bakıldığında, 48 öğrenci kök ve toprak çizmiştir. 46 öğrenci gövdeyi kalın, Dokuz öğrenci gövdeyi ince çizmiştir. Bir öğrenci gövde çizmemiştir. 30 öğrenci gövdeyi düz çizmiştir. 10 öğrenci gövdenin her iki tarafını, üç öğrenci sağ tarafını, bir öğrenci sol tarafını gölgelendirmiştir. 17 öğrencinin çizimlerinde gövde üst tarafa hakim çizilmemiştir. Dokuz öğrenci gövdeyi girintili çizmiştir. 46 öğrencinin çizimlerinde gövde üzerinde oyuk, çizik ve budanmış dallar bulunmaktadır. 22 öğrenci gövdeyi aşağıya doğru açık çizmiştir. Dokuz öğrenci gövdeyi sağa doğru eğik, dört öğrenci gövdeyi sola doğru eğik çizmiştir.

Altı öğrenci helezon şeklinde, 10 öğrenci yuvarlak biçimde yaprak çizmiştir. 20 öğrenci paralel, 10 öğrenci çok, Bir öğrenci az dallar çizmiştir. 18 öğrenci dalları çizmemiştir. Bir öğrenci taç kısmını çizmemiştir. 24 öğrenci taç kısmını gövdeden daha büyük çizmiştir. 38 öğrenci taç kısmının dalgalı, 29 kişi tacı açık, sekiz öğrencide taç kısmını düz yuvarlak çizmiştir. 13 öğrenci yaprak çizmemiştir. 30 öğrenci yaprakları az, 18 öğrenci yaprakları çok çizmiştir.

Dört öğrencinin resimlerinde dallar yukarıya doğru azalmıştır. 27 öğrencinin çizimlerinde dallar yukarı doğru çizilmiştir. 22 öğrenci meyve, çiçek gibi aksesuarlar çizmiştir. 10 öğrencinin ağaç resminde dallar kesik çizilmiştir. Üç öğrencinin ağaçları küçük, 25 öğrencinin ağaçları büyük çizildiği görülmüştür. Altı öğrencinin ağaçları kağıdın dışına taşmıştır. Beş öğrencinin ağacı sol tarafa doğru, yedi öğrencinin ağacında sağ tarafa doğru çizilmiştir. Beş öğrencinin resimlerinde dallar, yapraklar, meyveler aşağıya ve yere düşmüş şekilde çizilmiştir. 24 öğrencinin resimleri kesik ve silik, 12 öğrencinin resimleri bastırılmış çizgilerle çizilmiştir. Dört öğrencinin ağaç çizimlerinde ince çizgiler kullanmıştır.

4.2. Öğretmen Adaylarının Kişilik Özellikleri İle Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Tablo 4-1. Öğretmen adaylarının tükenmişlik ölçeği alt boyutlarına göre frekans ve yüzdeleri

Alt Boyut	Düzy	n	%
Duygusal Tükenme	Düşük	5	4,5
	Orta	64	57,7
	Yüksek	42	37,8
Duyarsızlaşma	Düşük	4	3,6
	Orta	38	34,2
	Yüksek	69	62,2
Kişisel Başarı	Düşük	2	1,8
	Orta	28	25,2
	Yüksek	81	73
Toplam		111	100

Tablo 4-1 incelendiğinde öğretmen adaylarının tükenmişlik ölçeği alt boyutları olan duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarıya göre; duygusal tükenmişlik düzeyi düşük 5 (%4,5), orta 64 (%57,7), yüksek 42 (%37,8); duyarsızlaşma tükenmişlik boyutunda düşük 4 (%3,6), orta 38 (%34,2), yüksek 69 (%62,2); kişisel başarı tükenmişlik boyutunda düşük 2 (%1,8), orta 28 (%25,2), yüksek 81 (%73) kişi olduğu görülmektedir.

Öğrenci 1'de kişinin duygusal tükenme boyutunda elde edilen puanı düşük, duyarsızlaşma düşük, kişisel başarısı orta düzeyde bulunmuştur. Koch bir ağaç çiz testinde elde edilen bilgiler doğrultusunda kişide görülen agresyon, anlayışsızlık, düşünceler arasında bocalama duygu bakımından soğukluk, çekingenlik duygusal tükenmişliği ve duyarsızlaşmayı; bir ideale yönelmesi kişisel başarısını göstermektedir. Duygusal tükenme ve duyarsızlaşmanın toplamının kişisel başarıdan düşük olması kişinin tükenmiş olmadığını göstermektedir. Elde edilen sonuçlara bakılarak kişilik özelliklerini incelemek için yapılan ağaç resmi ile tükenmişlik boyutunu ölçmek için kullanılan Maslach tükenmişlik envanteri verileri arasında uyumlu bir ilişki olduğunu görülmektedir.

Öğrenci 2 ve 33'te kişinin duygusal tükenme boyutunda elde edilen puanı düşük, duyarsızlaşma orta, kişisel başarısı orta düzeyde bulunmuştur. Koch bir ağaç çiz testinde elde edilen bilgiler doğrultusunda kişide görülen umutsuzluk, enerji eksikliği, yorgunluk belirtileri duygu bakımından soğukluk, çekingenlik duygusal tükenmişliği ve duyarsızlaşmayı, hür, hayalci, bir ideale yönelmesi sorumluluk alabilen, başarılı özelliklerin yansıtılması kişisel başarısını göstermektedir. Duygusal tükenme ve duyarsızlaşmanın toplamının kişisel başarıdan düşük olmaması kişinin tükenmiş olmadığını göstermektedir. Elde edilen sonuçlara bakılarak kişilik özelliklerini incelemek için yapılan ağaç resmi ile tükenmişlik boyutunu ölçmek için kullanılan Maslach tükenmişlik envanteri verileri arasında uyumlu bir ilişki olduğu görülmektedir.

Öğrenci 3,6,16,17,32,45,50,96,98 'de kişinin duygusal tükenme boyutunda elde edilen puanı orta, duyarsızlaşma yüksek, kişisel başarısı orta düzeyde bulunmuştur. Koch bir ağaç çiz testinde elde edilen bilgiler doğrultusunda kişide görülen psikolojik travmalar, duygusal sorunlar, umutsuzluk, yorgunluk, kararsızlık belirtileri duygusal tükenmişliği ve duyarsızlaşmayı; adaptasyon, ideale yönelmesi kişisel başarısını göstermektedir. Duygusal tükenme ve duyarsızlaşmanın toplamının kişisel başarıdan yüksek olması ve eşit olması tükenmişliğe yatkın olduğunu göstermektedir. Elde edilen sonuçlara bakılarak kişilik özelliklerini incelemek için yapılan ağaç resmi ile tükenmişlik boyutunu ölçmek için kullanılan Maslach tükenmişlik envanteri verileri arasında uyumlu bir ilişki olduğu görülmektedir.

Öğrenci 4-44'te kişinin duygusal tükenme boyutunda elde edilen puanı yüksek, duyarsızlaşma orta, kişisel başarısı orta düzeyde bulunmuştur. Koch bir ağaç çiz testinde elde edilen bilgiler doğrultusunda kişide görülen psikolojik travmalar, duygusal sorunlar, öğrenilmiş çaresizlik, duyguların baskılanması, kararsızlık belirtileri duygusal tükenmişliği ve duyarsızlaşmayı; yükselme arzusu, ideale yönelmesi kişisel başarısını göstermektedir. Duygusal tükenme ve duyarsızlaşmanın toplamının kişisel başarıdan yüksek olması kişilerin tükenmiş olduğunu göstermektedir. Elde edilen sonuçlara bakılarak, kişilik özelliklerini incelemek için yapılan ağaç resmi ile tükenmişlik boyutunu ölçmek için kullanılan Maslach tükenmişlik envanteri verileri arasında uyumlu bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Öğrenci 5,8,18,22,26,29,31,42,47,48,58,61,62,66,69,73,74,76,82,84,88,90,95, 101,103,104,105'te kişinin duygusal tükenme boyutunda elde edilen puanı orta, duyarsızlaşma yüksek, kişisel başarısı düşük düzeyde bulunmuştur. Koch bir ağaç çiz testinde elde edilen bilgiler doğrultusunda kişide görülen psikolojik travmalar, duygusal sorunlar, öğrenilmiş çaresizlik, duyguların baskılanması, kararsızlık, umutsuzluk, enerji düşüklüğü, yalnızlık, umursamama, belirtileri duygusal tükenmişliği ve duyarsızlaşmayı; yükselme arzusu, ideale yönelmesi kişisel başarısını göstermektedir. Duygusal tükenme ve duyarsızlaşmanın toplamının kişisel başarıdan yüksek olması kişilerin tükenmiş olduğunu göstermektedir. Elde edilen sonuçlara bakılarak, kişilik özelliklerini incelemek için yapılan ağaç resmi ile tükenmişlik boyutunu ölçmek için kullanılan Maslach tükenmişlik envanteri verileri arasında uyumlu bir ilişki olduğu görülmektedir.

Öğrenci 7,8,11'de kişinin duygusal tükenme boyutunda elde edilen puanı yüksek, duyarsızlaşma yüksek, kişisel başarısı düşük düzeyde bulunmuştur. Koch bir ağaç çiz testinde elde edilen bilgiler doğrultusunda kişide görülen enerji düşüklüğü, psikolojik travmalar, duygusal sorunlar, öğrenilmiş çaresizlik, duyguların baskılanması, kararsızlık, umutsuzluk, umursamama, konsantrasyon eksikliği, kararsızlık, tutuculuk, anksiyete, belirtileri duygusal tükenmişliği ve duyarsızlaşmayı; ilerleme, hedefinin olması kişisel başarısını göstermektedir. Duygusal tükenme ve duyarsızlaşmanın toplamının kişisel başarıdan yüksek olması kişilerin tükenmiş olduğunu göstermektedir. Elde edilen sonuçlara bakılarak, kişilik özelliklerini incelemek için yapılan ağaç resmi ile tükenmişlik boyutunu ölçmek için kullanılan Maslach tükenmişlik envanteri verileri arasında uyumlu bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

Öğrenci 9,10,11,12,14,19,21,27,28,34,37,51,55,57,59,60,64,65,67,77,80,83,86, 87,89,92,100,107,110 'da kişinin duygusal tükenme boyutunda elde edilen veriler frekans değeri yüksek, duyarsızlaşma yüksek, kişisel başarısı düşük düzeyde bulunmuştur. Koch bir ağaç çiz testinde elde edilen bilgiler doğrultusunda kişide görülen enerji düşüklüğü, psikolojik travmalar, duygusal sorunlar, öğrenilmiş çaresizlik, duyguların baskılanması, kararsızlık, umutsuzluk, umursamama, konsantrasyon eksikliği, kararsızlık, tutuculuk, anksiyete, belirtileri duygusal tükenmişliği ve

duyarsızlaşmayı; ilerleme, hedefinin olması kişisel başarısını göstermektedir. Duygusal tükenme ve duyarsızlaşmanın toplamının kişisel başarıdan yüksek olması kişilerin tükenmiş olduğunu göstermektedir. Elde edilen sonuçlara bakılarak, kişilik özelliklerini incelemek için yapılan ağaç resmi ile tükenmişlik boyutunu ölçmek için kullanılan Maslach tükenmişlik envanteri verileri arasında uyumlu bir ilişki olduğu görülmektedir.

Öğrenci 13,20,39,63,71,78,93'te kişinin duygusal tükenme boyutunda elde edilen puanı yüksek, duyarsızlaşma orta, kişisel başarısı düşük düzeyde bulunmuştur. Koch bir ağaç çiz testinde elde edilen bilgiler doğrultusunda kişide görülen psikolojik travmalar, duygusal sorunlar, kararsızlık, umutsuzluk, konsantrasyon eksikliği, algılamada güçlük, anksiyete, belirtileri duygusal tükenmişliği ve duyarsızlaşmayı; ilerleme, yükselme arzusu kişisel başarısını göstermektedir. Duygusal tükenme ve duyarsızlaşmanın toplamının kişisel başarıdan yüksek olması kişilerin tükenmiş olduğunu göstermektedir. Elde edilen sonuçlara bakılarak, kişilik özelliklerini incelemek için yapılan ağaç resmi ile tükenmişlik boyutunu ölçmek için kullanılan Maslach tükenmişlik envanteri verileri arasında uyumlu bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrenci 15,24,25,30,36,38,43,49,52,56,70,75,79,91,108,109'da kişinin duygusal tükenme boyutunda elde edilen puanı orta, duyarsızlaşma orta, kişisel başarısı düşük düzeyde bulunmuştur. Koch bir ağaç çiz testinde elde edilen bilgiler doğrultusunda kişide görülen duygu bakımından soğuk, anlayışsızlık, kararsızlık, isteksizlik, umutsuzluk, umursamazlık, anksiyete, belirtileri duygusal tükenmişliği ve duyarsızlaşmayı; ilerleme, sorumluluk, duygusu kişisel başarısını göstermektedir. Duygusal tükenme ve duyarsızlaşmanın toplamının kişisel başarıdan yüksek olması kişilerin tükenmiş olduğunu göstermektedir. Elde edilen sonuçlara bakılarak, kişilik özelliklerini incelemek için yapılan ağaç resmi ile tükenmişlik boyutunu ölçmek için kullanılan Maslach tükenmişlik envanteri verileri arasında uyumlu bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

Öğrenci 23'te kişinin duygusal tükenme boyutunda elde edilen puanı orta, duyarsızlaşma düşük, kişisel başarısı düşük düzeyde bulunmuştur. Koch bir ağaç çiz

testinde elde edilen bilgiler doğrultusunda kişide duygu bakımından zayıflık, destek ihtiyacı, psikolojik travmalar, duygusal sorunlar, çözüm bulamama, kararsızlık, umutsuzluk, yorgunluk duygusal tükenmişliği ve duyarsızlaşmayı; ilerleme, hedefinin olması kişisel başarısını göstermektedir. Duygusal tükenme ve duyarsızlaşmanın toplamının kişisel başarıdan yüksek olması kişilerin tükenmemiş olduğunu göstermektedir. Elde edilen sonuçlara bakılarak, kişilik özelliklerini incelemek için yapılan ağaç resmi ile tükenmişlik boyutunu ölçmek için kullanılan Maslach tükenmişlik envanteri verileri arasında uyumlu bir ilişki olduğu görülmektedir.

Öğrenci 35,40,53,54,102,106'da kişinin duygusal tükenme boyutunda elde edilen puanı orta, duyarsızlaşma orta, kişisel başarısı orta düzeyde bulunmuştur. Koch bir ağaç çiz testinde hayal gücü gelişmiş, özgür, enerjik, sorumluluk sahibi, dünyaya ve hayata açık olması duygusal tükenmişliği ve duyarsızlaşmayı; ilerleme, hedefinin olması kişisel başarısını göstermektedir. Duygusal tükenme ve duyarsızlaşmanın toplamının kişisel başarıdan düşük olması kişilerin tükenmemiş olduğunu göstermektedir. Elde edilen sonuçlara bakılarak, kişilik özelliklerini incelemek için yapılan ağaç resmi ile tükenmişlik boyutunu ölçmek için kullanılan Maslach tükenmişlik envanteri verileri arasında uyumlu bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrenci 41,46'da kişinin duygusal tükenme boyutunda elde edilen puanı orta, duyarsızlaşma yüksek, kişisel başarısı düşük düzeyde bulunmuştur. Koch bir ağaç çiz testinde elde edilen bilgiler doğrultusunda kişide görülen psikolojik travmalar, duygusal sorunlar, öğrenilmiş çaresizlik, duyguların baskılanması, umutsuzluk, enerji düşüklüğü, canlılık, umursamama, duygu bakımından soğukluk belirtileri duygusal tükenmişliği ve duyarsızlaşmayı; yükselme arzusu, ideale yönelmesi ilerlemek istemesi, başarılı olması kişisel başarısını göstermektedir. Duygusal tükenme ve duyarsızlaşmanın toplamının kişisel başarıdan düşük olması kişilerin tükenmemiş olduğunu göstermektedir. Elde edilen sonuçlara bakılarak, kişilik özelliklerini incelemek için yapılan ağaç resmi ile tükenmişlik boyutunu ölçmek için kullanılan Maslach tükenmişlik envanteri verileri arasında uyumlu bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

Öğrenci 53, 102'de kişinin duygusal tükenme boyutunda elde edilen puanı orta, duyarsızlaşma yüksek, kişisel başarısı düşük düzeyde bulunmuştur. Koch bir ağaç çiz testinde elde edilen bilgiler doğrultusunda kişide görülen psikolojik travmalar, duygusal sorunlar, öğrenilmiş çaresizlik, duyguların baskılanması, umutsuzluk, enerji düşüklüğü, canlılık, umursamama, duygu bakımından soğukluk belirtileri duygusal tükenmişliği ve duyarsızlaşmayı; yükselme arzusu, ideale yönelmesi ilerlemek istemesi, başarılı kişisel başarısını göstermektedir. Duygusal tükenme ve duyarsızlaşmanın toplamının kişisel başarıdan düşük olması kişilerin tükenmemiş olduğunu göstermektedir. Elde edilen sonuçlara bakılarak, kişilik özelliklerini incelemek için yapılan ağaç resmi ile tükenmişlik boyutunu ölçmek için kullanılan Maslach tükenmişlik envanteri verileri arasında uyumlu bir ilişki olduğu görülmektedir.

4.3. Öğretmen Adaylarının Tükenmişlik Düzeylerinin Cinsiyetlerine Göre İncelenmesi

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “Aday öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır? ” sorusunu incelemek üzere yapılan t-testi analizi sonuçları Tablo 4-2’de verilmiştir.

Tablo 4-2. Öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeylerinin cinsiyetlerine göre t-testi sonuçları

Cinsiyet	n	X	S	sd	t	p
Kadın	76	46,07	4,03	109	0.77	.44
Erkek	35	45,42	4,13			

Tablo 4-2’e göre kadın öğretmen adaylarının tükenmişlik puan ortalamaları 46,07, erkek öğretmen adaylarının tükenmişlik puan ortalamaları 45,42’dir. Tükenmişlik puanları ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı test edildiğinde aralarındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olmadığı bulunmuştur ($t_{109} = .77$ $p > .05$).

4.4. Öğretmen Adaylarının Tükenmişlik Düzeylerinin Yaşlarına Göre İncelenmesi

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan “Aday öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri yaşlarına göre farklılaşmakta mıdır?” sorusunu incelemek üzere yapılan Mann-Whitney U-Testi sonuçları Tablo 4-3’de verilmiştir.

Tablo 4-3. Öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeylerinin yaşlarına göre Mann-Whitney U-Testi sonuçları

Yaş	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
18-25	87	58,68	5105	811	.094
26-30	24	46,29	1111		

Tablo 4-3 incelendiğinde 18-25 yaş arasında olan öğretmen adaylarının (Sıra ort.=58,68) ile 26-30 yaş arasında öğretmenlerini tükenmişlik düzeyleri (Sıra ort.=46,29) arasında farklılık bulunmamaktadır (U=811; $p>.05$).

4.5. Adaylarının Tükenmişlik Düzeylerinin Akademik Başarılarına Göre İncelenmesi

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Aday öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri akademik başarılarına göre farklılaşmakta mıdır?” sorusunu incelemek üzere yapılan Kruskal-Wallis analizi sonuçları Tablo 4-4’de verilmiştir.

Tablo 4-4. Öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeylerinin akademik başarılarına göre Kruskal-Wallis sonuçları

Akademik Başarı	N	Sıra Ort.	Sd	X ²	p	Anlamlı Fark
Düşük	4	71,38	2	3,71	.156	-
Orta	66	51,37				
Yüksek	41	61,94				

Tablo 4-4 incelendiğinde akademik başarıları düşük (sıra ort=71,38), orta (sıra ort=51,37) ve yüksek (sıra ort=61,94) olan öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeyi

farklılaşmamaktadır ($\chi^2=3.71$, $p>.05$).

4.6. Aday Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Puan Ortalamalarına Göre İncelenmesi

Araştırmanın yedinci alt problemi olan “Aday öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri puan ortalamalarına göre farklılaşmakta mıdır?” sorusunu incelemek üzere yapılan Kruskal-Wallis analizi sonuçları Tablo 4-5’te verilmiştir.

Tablo 4-5. Öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeylerinin puan ortalamalarına göre Kruskal-Wallis analizi sonuçları

Tükenmişlik Düzeyi	n	Sıra Ort.	x	p	Anlamlı Fark
Düşük	12	6,5			Düşük-Orta
Orta	83	54	64,16	.00	Orta-Yüksek
Yüksek	16	103,5			Düşük-Yüksek

Tablo 4-5 incelendiğinde tükenmişlik düzeyi düşük (sıra ort=6,5), orta (sıra ort=54) ve yüksek (sıra ort=103,5) öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeyi farklılaşmaktadır ($\chi^2=64,16$, $p<.05$). Gruplar arası farklara bakıldığında, tükenmişlik düzeyi düşük olanların puan ortalamaları orta ve yüksek olanlardan anlamlı olarak düşük, orta olanların puan ortalamaları yüksek olanlardan anlamlı olarak düşük bulunmuştur.

BÖLÜM V

5. Tartışma ve Yorum

Bu bölümde, araştırmada incelenen değişkenlerle ilgili olarak elde edilen bulguların tartışma ve yorumuna yer verilmiştir. Araştırmada ele alınan alt problemlere göre, öncelikle çizilen ağaç resmi ile kişilik özellikleri ilişkisi ele alınmıştır. Çizilen resimlerdeki kişilik özellikleriyle öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeyi arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Son olarak öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeylerinin cinsiyetlerine, yaşlarına, akademik başarılarına, tükenmişlik ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarına göre değişip değişmediği yorumlanmıştır.

5.1. "Aday öğretmenlerin Koch " Bir Ağaç Çiz Testi " uygulamasıyla yaptıkları resim çalışması ile kişilik özellikleri nasıl bir dağılım göstermektedir?" Alt Problemine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Kişilik özelliklerine göre öğrencilerin yapmış olduğu ağaç resimleri tek tek incelenmiştir. İncelemeler sonucunda, ağaç çizimlerinin cinsiyetle ilişkisine baktığımızda, kız öğrencilerin resimlerinde ayrıntıların daha fazla olduğu, ağaç boyunun büyük, meyvelerin, çiçeklerin, kuşların, çizilmiştir. Erkek öğrencilerin resimleri daha az ayrıntılı ve küçük çizilmiştir.

Literatür incelendiğinde Özgen (1995) yapmış olduğu araştırmada, Resim-iş bölümü öğrencilerinin kişilik özellikleri araştırılmıştır. Çalışmada kız öğrencilerin yapmış olduğu ağaç resimlerinin büyük olduğu görülmüştür. Bu çalışmada, çalışmamızla benzer bulgular olduğu görülmektedir. Çalışmamıza paralel olarak Çankırılı (2011) yapmış olduğu araştırmasında, çocuk resimlerinde ayrıntıların, kişinin

dikkat ve motivasyon sürelerinin uzun olduğundan bahsetmektedir. Cox, Koyasu, Hiranuma ve Perara (2001)'ya göre kızlar resimlerinde erkeklere göre daha az duygusal gösterge ortaya koyarlar. Ayrıca kızların görsel, motor ve çizim becerileri daha gelişkindir. Araştırmamızda bu görüşlere uygun sonuç vermektedir.

Buna göre, teorik derslerin yanı sıra uygulamanın olduğu, sürekli davranış kazanımlarına yönelik kayıt işlemlerinin yapıldığı branşlarda bireylerin motivasyon ve dikkat sürelerinin uzun olması gerektirmektedir. Bu durum ise aday öğretmenlerin güçlü motivasyonlarının olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, öğrencilerin mesleklerinde daha yüksek ve uzun süre motive olacaklarına bir gösterge olabilir.

Bireyin yaşamış olduğu coğrafik bölge ve kültürel özelliklerini resimlerinde görmek mümkündür. Bu çalışmada Akdeniz bölgesinde yaşayan öğrencilerin maki türü ağaç çizdikleri, bazı öğrencilerinde çınar ağacı çizdikleri görülmüştür. Bazı ağaç çizimlerinin gövdesinde kilim motiflerini andıran ayrıntılar görülmektedir. Yavuzer (2010), yaptığı çalışmalar sonucunda çocukların ilkel çizgilerle başlayıp zamanla çizgilerinde özgürlükten uzaklaşıp, içinde yaşadığı toplumun kültür ve bazı zevk ölçülerine uyma eğilimi gösterdiklerini belirtmiştir. Çocuğun çevresi, aile, anne-baba, kardeş ve arkadaş ilişkilerini ortaya koyabileceğini vurgulamaktadır. Literatür araştırmalarında Doğru, Turcan, Arslan, Doğru (2006) Almanya'da ve Türkiye'de yaşayan Türk çocuklarıyla yapmış oldukları çalışmalarında Aile Resmi Çizme Test puanlarının karşılaştırılmasını incelemişlerdir. Türkiye'de yaşayan Türk öğrencilerin, Almanya'da yaşayan Türk öğrencilere daha başarılı aile kavramına sahip olduğu görülmüştür. Türkiye'de yaşayan Türk öğrenciler, resimlerinde aile kavramını daha iyi ifade etmişlerdir. Kırılı (2001), kişilik bozukluğu olan bireylerin resimlerinde, yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini yansıttığını belirtmektedir. Aile resimlerinde, bireylerin giysileri üzerine çizmiş oldukları kilim motifleriyle bu kültürel özellikleri resimlerine aktardıklarını vurgulamıştır. Teker (2009) araştırmasında, 9-12 yaş çocuk resimlerinde, yöresel özelliklerin yansımalarını değerlendirmiştir. Benzer sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özelliklere sahip öğrencilerle yapılan çalışmada yöresel özelliklerin, çocuk resimlerine anlatım çeşitliliği kazandırdığı ve bu resimlerin renk, şema, mekan ve

anlatımsallığa değişik şekillerde yansıdığını gözlemlemiştir. Çalışmalarda elde edilen bulgularla bizim araştırmamızda elde ettiğimiz bulguları desteklemektedir.

Bu çalışmada da aday öğretmenler elma, kayısı, mantar, değişik türdeki çiçekler, sincap, kuş, salyangoz gibi öğeleri çizmişlerdir. Bu ayrıntılar kişilerin kültürel özelliklerini ve gelinen yöreyi yansıtabilir.

Akademik başarı düzeyi yüksek olan öğrencilerin ağaç resimleri yukarı, sağa doğrudur ve meyve, kuş ve çiçek resimlerine rastlanılmaktadır. Çankırlı (2012) araştırmasında meyve ve çiçek çizen kişilerin, hayatı süsleyen öğelere ve dekorasyona önem verdiğini; başarılı, sorumluluk alan bireyler olduğunu belirtmektedir. Araştırmamızın sonuçlarına öğretmen adayların resimlerinde çizdikleri bu ayrıntılar, bireylerin yaşamdan daha fazla doyum alacaklarına ve mesleklerinde daha az tükenmişlik yaşayacaklarına işaret olabilir.

Projektif testlerde sadece çizmek değil, çizim sürecinde öğrencilerin tutumları, konuşmalarını da gözlemek çalışmamızı daha güçlü kılmaktadır. Çalışmamızda süreç kısmına da önem verilmiş olup küçük ağaç çizen öğrencilerin çekingen ve boylarının uzun olduğu görülmektedir. Çankırlı (2012) çalışmasında, bu durumdan bahsetmektedir ve araştırmamızın bulgularını destekler niteliktedir.

Ağaç gövdesinin sol tarafına doğru eğilimli çizimler görülmektedir. Resmin sol tarafı geçmişi, geçmişe özlem duyan, anneye bağlı kişilik özelliğini anlatmaktadır. Özgen (1995) ve Şahin (2006), yapmış oldukları araştırmalarda ağaç çizimlerini sola doğru çizen bireylerin geçmişe özlem duyduğunu, anneye bağlılıkla ilişkili olduğunu belirtmektedirler. Bu durum ailelerinden ayrı olarak uzun süre yurttan veya evde kalan öğrencilerin ailelerine ve sosyal çevrelerine özlem duyabileceği şeklinde yorumlanabilir.

5.2. "Öğretmen adaylarının kişilik özellikleri ile tükenmişlik düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?" Alt Problemine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın " Öğretmen adaylarının kişilik özellikleri ile tükenmişlik düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?" alt problemi incelendiğinde öğretmen adaylarının tükenmişlik ölçeği alt boyutları olan duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarıya göre; duygusal tükenmişlik düzeyi düşük 5 (%4,5), orta 64 (%57,7), yüksek 42 (%37,8); duyarsızlaşma tükenmişlik boyutunda düşük 4 (%3,6), orta 38 (%34,2), yüksek 69 (%62,2); kişisel başarı tükenmişlik boyutunda düşük 2 (%1,8), orta 28 (%25,2), yüksek 81 (%73) kişi olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının ağaç resmi ile tükenmişlik düzeyi alt boyutlarına göre almış oldukları puanlar arasında olumlu ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Literatür incelendiğinde tükenmişlik envanteri ile ağaç çiz testinin birlikte kullanıldığı bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Ancak başka testler ile çizim yönteminin birlikte kullanıldığı araştırmalara rastlanılmaktadır. Özgen (1995), araştırmasında ağaç çiz testi ve Hacettepe Kişilik Envanterini birlikte kullanmıştır. Araştırmada, düşük ve yüksek düzeyde kişilik problemleri olanların ve normal kişilerin çizmiş oldukları resme bu durumu yansıttıkları belirtmektedir. Şahin (2006) araştırmasında, öğrencilerin davranışları, aile yapılarını çizmiş oldukları resimlerde yansıttığı sonucuna ulaşmıştır. Yalçın, Sarılioğlu ve Yücel (2006) araştırmalarında ünlü ressamların iç çatışmalarını, şiddet ve kaygı gibi kişilik özelliklerini resimlerinde renk, biçim ve konu olarak yansıttıklarını belirtmiştir. İskenderoğlu (2006), araştırmasında yuvada kalan çocukların yapmış oldukları resim ile kendi özelliklerini yansıttığı sonucuna varmıştır. Hatipoğlu (2007) araştırmasında, çocukların gelişimsel aşamalarını, figür, renk, perspektif açısından resimlerine yansıttığını belirtmiştir. Çocukların gelişimsel özelliklerini yapmış olduğu resimde görmemizin mümkün olduğunu belirtmiştir. Beyrut, Bolışık, Solak ve Seyfioğlu (2009) resimlerdeki anksiyete bulgusunu, hastanede yatan ve kronik hastalığı olan çocukların %82.4'ünde, hastanede yatan akut hastalığı olan çocukların %92.9'unda, sağlıklı çocukların %69.2'sinde saptamıştır. Gruplar arasında resimlerdeki anksiyete bulgusu açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır. Agresyon bulgusunu incelediklerinde hastanede yatan kronik hastalığı olan çocukların %73.3'ü,

akut hastalığı olanların %76.9'u ve sağlıklı çocukların %77.8'inde agresyon bulgusuna rastlanmamıştır. Gruplar arasında çocukların çizdikleri resimlerdeki agresyon bulgusu açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Depresyon bulgusunda hastanede yatan ve kronik hastalığı olan çocukların %57.1'sinde depresyon bulgusuna rastlanmıştır, hastanede yatan ve akut hastalığı olan ve sağlıklı çocuklarda kronik hasta çocuklara göre resimlerinde daha az oranda depresyon bulgusu saptanmıştır. Gruplar arasında, çocukların çizdikleri resimlerdeki depresyon bulgusu açısından anlamlı fark bulunmamıştır. Özer (2009) Bir Adam Çiz testindeki duygusal göstergelerde yaşın bir etkisinin olmadığını bulmuştur. Bu bulgu ile duygusal göstergelerin bilişsel gelişim göstergeleri gibi yaşla artma veya azalma göstermediğini belirtmiştir. Bir Adam Çiz testinin çocuğun kişilik veya duygusal durumunu yansıtmakla kalmayıp, aynı zamanda geldiği eğitime veya sosyokültürel yapıyı da yansıttığını belirtmiştir. Bernard, Mayer, Fred ve Abraham (1955) araştırmasında ön test ve son test, ev-ağaç- insan çizimlerinde, katılımcıların yaşamış olduğu psikolojik travmaların ilk çizdikleri resimler ve son çizdikleri resimler arasında anlamlı düzeyde fark olduğunu belirtmiştir.

5.3. "Aday öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?" Alt Problemine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın “Aday öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?” alt probleminin bulgularında kızlar ve erkekler arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Yapılan t-testi sonucuna göre kız öğrencilerin tükenmişlik puan ortalamaları ($X=46,07$) ile erkek öğrencilerin tükenmişlik puan ortalamaları ($X=45,42$) arasında anlamlı fark yoktur.

Literatür incelendiğinde, cinsiyet açısından tükenmişlik düzeylerinde farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Koruklu, Kiremit, Fevzioğlu ve Aladağ (2012), Erçen (2007, Sarı, (2004), Örmən (1992), Schaufeli ve Buunk (2003), Tümkaya (2001), erkeklerin DT ve DY boyutunda farklılığın bulunmadığı, KB düzeyinin, kadınlardan daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Ören ve Türkoğlu (2006)'na göre öğretmen adaylarında, duygusal tükenmişlik boyutunda kızlar daha çok tükenmişlik gösterirken,

kişisel başarı ve duyarsızlaşma boyutunda erkekler daha çok tükenmişlik gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır. Schwab (1982), Iwanicki (1983) ve Girgin ve Baysal (2005) erkeklerin duyarsızlaşma düzeyinin kadınlardan yüksek olduğunu, Barut ve Kalkan (2002) duygusal tükenmişlik alt boyutunda, cinsiyetler arasında bir farklılık olmadığı, ancak duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt boyutlarında, kadınların erkeklere göre tükenmişlik düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirtmektedirler. Ergin (1992) ve Izgar (2001) kadınların tükenmişlik düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğunu Girgin (1995), Kırılmaz, Çelen ve Sarp (2003), Şahin (2007), Aslan (2009) ve Tanrıverdi (2008) tükenmişliğin kadın ve erkeklerde farklılaşmadığını araştırmalarında bulmuştur. Tükenmişliğin cinsiyet değişkeni açısından ele alan bir araştırmada, Çavuşoğlu (2009), öğretmen adaylarında tükenmişlik düzeyleri arasında bir farklılık olmadığını bulmuştur.

Literatüre bakıldığında tükenmişlik düzeylerinin bazı araştırmalarda farklılık gösterdikleri bazı araştırmalarda ise farklılık olmadığı görülmüştür. Bu farklılıkların çalışma şartlarından, ailesel veya ekonomik durumlarından, kendi kişisel özelliklerinden, kültürel etkenlerinde toplumsal olarak cinsiyet rolünün algılanış biçiminden kaynaklanmış olabilir. Ele alınan örneklem grubundaki bireylerin benzer konumda olmaları ve hepsinin öğretmen adayı olmaları nedeniyle tükenmişlik düzeyleri arasında cinsiyetlerine göre fark çıkmamış olabilir.

5.4. "Aday öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri yaşlarına göre farklılaşmakta mıdır?"

Alt Problemine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın “Aday öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri yaşlarına göre farklılaşmakta mıdır ?” alt probleminin bulgularına göre aday öğretmenlerinin yaşları ile tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmamaktadır. Yapılan Man-Whitney testine göre 18-25 yaş arasında olan öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeyleri (Sıra ort.=58,68) ile 26-30 yaş arasındaki öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeyleri (Sıra ort.=46,29) arasında anlamlı fark bulunmamaktadır.

Literatür incelendiğinde tükenmişlik ve yaş değişkeni arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Cemaloğlu ve Şahin (2009), yaşın ilerlemesiyle DT ve DY alt boyutlarında tükenmişliğin artmış olduğunu belirtmektedir. Bu durum, öğretmenlerin daha fazla yorulmasına, performans göstermede zorlanmalarına, duygusal anlamda yıpranmalarına ve uzun süredir çalıştıkları için artık duyarsızlaşmaya başlamalarına göre açıklanmıştır. Otacıoğlu (2008) araştırmasında, 26–35 yaş arasında olan öğretmenlerin, 36-45 yaş arasında olan öğretmenlere göre daha fazla tükenmişlik yaşadıklarını bulmuştur. Dolunay (2002), yaş arttıkça DT ve DY azalmakta olduğunu, buna karşın KB duygusunun arttığını belirtmiştir. Tükenmişliğin gençlerde fazla görülmesinin nedenini, gençlerin işle ilgili sorunlarla başa çıkmak için tecrübe kazanmadıkları ile açıklamaktadır. Yaş artışı ile birlikte öğretmenlerin kendilerini daha başarılı gördükleri, mesleki deneyimlerinin artması ve davranışsal olarak olgunlaştıkları düşünüldüğünde, bu durumun beklenen bir sonuç olduğu üzerinde durulmuştur. Şahin ve Şahin (2013), Ardıç ve Polatçı (2008), Budak ve Sürvegil (2005), Gezer, Yenel ve Şahan (2009) tükenmişliğin alt boyutları olan DT ve DY puanlarının yaşa göre değişmediğini, ancak öğretmenin yaşı arttıkça KB'nin daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Koruklu ve arkadaşları (2012), öğretmenlerde tükenmişlik düzeyinin yaşa bağlı olarak DT ve DY puanlarının yüksek, KB düşük olduğunu saptamışlardır.

Bu araştırmanın sonuçlarına paralel olarak, Aydemir (2013), Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerle yapmış olduğu çalışmada yaşın tükenmişlik düzeyi üzerinde etkili olmadığı, Kutsal (2009), Addis (2006), öğrencilerde tükenmişlik düzeylerinin yaşa bağlı olarak farklılık olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Akçamete vd. (2001), yaşın tükenmişlik üzerinde etkili bir değişken olmadığını, Sayıl, Haran, Ölmez, Özgüven (1997), hemşire ve doktorların yaş değişkenine göre tükenmişlik düzeylerinde fark olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Tükenmişlik ile yaş arasındaki ilişki incelendiğinde genç yetişkinlik dönemine kadar artış olduğu ve bu dönemden sonra ise tükenmişliğin oluşumunda kararlılık kazandığı görülmektedir. Bu çalışmada yaş ile tükenmişlik düzeyi arasında fark olmamasında seçilen örneklemin yaş aralığının dar olması etken olarak düşünülmektedir.

5.5. "Aday öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri akademik başarılarına göre farklılaşmakta mıdır ?" Alt Problemine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Aday öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri akademik başarılarına göre farklılaşmakta mıdır?” alt probleminin bulgularına göre akademik başarıları düşük (sıra ort=71,38), orta (sıra ort=51,37) ve yüksek (sıra ort=61,94) olan öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeyi farklılaşmamaktadır ($\chi^2=3.71$, $p>.05$).

Literatür incelendiğinde Kutsal ve Bilge (2012) araştırmalarında, kendilerini orta düzeyde başarılı olarak algılayan öğrencilerin, daha çok duygusal tükenme yaşadıkları ortaya koymuşlardır. Balkıs (2013), araştırmasında akademik performansın tükenmişlik ile negatif yönde ilişkili olduğunu belirtmiştir. Çapulcuoğlu ve Gündüz (2013) araştırmalarında, akademik başarıları düşük olanların duygusal tükenme, duyarsızlaşma puanlarının düşük ve kişisel başarı puanlarının yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çalışmamızda elde ettiğimiz sonuçla tutarlı olarak, Bekir, Şahin ve Şanlı (2012) araştırmasında öğrencilerin not ortalamalarının tükenmişlik alt boyutları üzerinde etkili olmadığı sonucunu bulmuşlardır. Çavuşoğlu (2009) araştırmasında, öğretmen adaylarının tükenmişlik yaşamlarında akademik başarılarının etkili bir faktör olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Yang (2004) üniversite öğrencileri ile yapmış olduğu çalışmada, akademik başarıları yüksek olan üniversite öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin, akademik başarıları düşük olan üniversite öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinden anlamlı olarak düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca kişisel başarının düşmesinin, kişinin kendi başarısını negatif olarak gördüğü, işinde kendini yetersiz hissettiği zaman ortaya çıktığı vurgulanmıştır. Buna ek olarak akademik başarı ile tükenmişlik düzeyi arasında negatif bir ilişki olduğu ortaya çıkarılmıştır. Maslach, Schaufeli ve Leiter (2001) araştırmalarında eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin, düşük olanlardan daha fazla tükenmişlik yaşayabileceklerini belirtmektedirler. Bu durumu iş sorumluluklarının fazla olması ve stresörlerin sayısının artması ile açıklamaktadırlar. Aynı zamanda eğitim düzeyinin artması ile işten beklentilerin yüksek olması yüksek tükenmişlik ile doğru

orantılı görülmüş; bu beklentilerin gerçekleşmemesi ile tükenmişliği ortaya çıkabileceği öngörülmüştür.

Öğrencilere sunulan hizmetlerin, üniversitede sağlanan aktivite sayısının, akademisyenlerle geçirilen fazla zamanın kişisel başarı boyutunun pozitif belirleyicileri oldukları belirtilmektedir (Lackritz, 2004). Ayrıca iyimserlik, görev odaklı çalışmak, işle ilgili yeterli olduğunu düşünmek, engellere karşı dirençli olmak düşük tükenmişle ilişkilidir. Kaçınma, yapılan işe karşı olumsuz yargılara sahip olma ise tükenmişliği getirir. Tükenmişlik ise iş başarısında düşüşe yol açar (Salmela-Ara, Tolvanen ve Nurmi, 2009). Tükenmemiş bireyler ise aktif, kendine güvenen, kendilerine ve yaptıkları işlere karşı olumlu yargıları olan, kendilerine olumlu geri bildirim veren, bazen yorgunluk hisseden ama yaptığı işten doyum sağlayan, iş dışında da aktif olan insanlardır (Schaufeli ve Bakker, 2004).

Öğrencilere sunulan imkanların azlığı, öğretmen olarak atanamama gibi kaygı yaşamaları gibi etkenler tükenmişlik düzeyinde akademik başarının etkisini göstermektedir. Buna ek olarak meslek hayatlarında akademik başarı durumunun bir engel oluşturmamasının, akademik başarıya göre tükenmişlik düzeyinin farklılaşmaması üzerinde etkili olduğunu söyleyebiliriz. Araştırmada, akademik başarısı yüksek olan öğrencilerin tükenmişlik düzeyleri puanları anlamlı olmasa da, akademik başarısı orta olanlardan yüksek bulunmuştur. Başarılı olmak için gereken çaba da bir stresör olarak görülebilir.

5.6. "Aday öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri puan ortalamalarına göre farklılaşmakta mıdır?" Alt Problemine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın “Aday öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri puan ortalamalarına göre farklılaşmakta mıdır?” alt probleminin bulgularına göre, tükenmişlik düzeyi düşük (sıra ort=6,5), orta (sıra ort=54) ve yüksek (sıra ort=103,5) öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeyi farklılaşmaktadır. Gruplar arası farklara bakıldığında, tükenmişlik düzeyi düşük olanların puan ortalamaları orta ve yüksek olanlardan anlamlı olarak

düşük, orta olanların puan ortalamaları yüksek olanlardan anlamlı olarak düşük bulunmuştur.

Literatür incelendiğinde Kepekçioğlu (2009), öğretim elemanlarının tükenmişlik düzeyleri, tükenmişlik alt boyutları ve toplam tükenmişlik bakımından düşük düzeyde olduğu sonucuna ulaşıldığını belirtmektedir. Çavuşoğlu (2009) araştırmasında son sınıf öğretmen adaylarında %28.3 tükenmişlik puanlarının çok düşük olduğu, %42.5 tükenmişlik tehlikesi yaşadığı, %20.6 tükenmişlik yaşadığı, %8.6 ciddi düzeyde tükenmişlik yaşadığı sonucunu belirtmiştir. Soares, Grossi ve Sundin (2007), 3591 kişi ile yaptıkları araştırmalarında, katılımcıların %21'inin tükenmiş olduğunu ve tükenmiş olanların daha genç, iş sahibi olmayan, mali zorlukları olan, daha fazla sigara kullanan, işten beklentisi yüksek olan ve iş ortamında daha düşük kontrol beklentisi olan kişiler olduklarını belirtmişlerdir.

BÖLÜM VI

6. Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde tartışılıp yorumlanan bulgulara ait araştırma sonuçları verilmiş ve bu sonuçlardan yola çıkılarak hem konuya taraf olabilecek uygulamacılara hem de yapılması olası yeni araştırmalara ilişkin öneriler sunulmuştur.

Aday öğretmenlerin kişilik özellikleri ve ağaç resimleri arasında ilişki olduğu gözlenmiştir.

1. Aday öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin cinsiyet değişkeni açısından farklılaşmadığı gözlenmiştir.
2. Aday öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin yaş değişkeni açısından farklılaşmadığı gözlenmiştir.
3. Akademik başarı düzeyi yüksek ve orta olan aday öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin, akademik başarısı düşük olan aday öğretmenlerden düşük olduğu; akademik başarı düzeyinin orta ve yüksek gelir düzeyine göre farklılaşmadığı gözlenmiştir.
4. Aday öğretmenlerin, akademik başarısı düşük olanların tükenmişlik düzeyleri, akademik başarısı orta ve yüksek olanlardan yüksek olduğu; akademik başarısı yüksek olanların tükenmişlik düzeylerinin, akademik başarısı orta olanlardan yüksek olduğu gözlenmiştir.
5. Aday öğretmenlerin duygusal tükenme, duyarsızlaşma, kişisel başarı alt boyutlarının ortalamalarına göre tükenmişlik düzeylerinin gruplar arası farklara bakıldığında, tükenmişlik düzeyi düşük olanların puan ortalamaları orta ve yüksek olanlardan düşük, orta olanların puan ortalamaları yüksek olanlardan düşük olduğu gözlenmiştir.

6. Aday öğretmenlerin kişilik özellikleri ve tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı ilişki olduğu gözlenmiştir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda şu öneriler sıralanabilir:

1. Üniversitede de çalışan akademisyenlere, Ağaç çiz testi kullanarak kişilik analizine yönelik çalışmalar yapılabilir.
2. Çizim tekniklerinin kolayca uygulanması ve maliyetinin ucuz olması nedeniyle kişilik analizinde kullanılmasında yönelik çalışmalar yapılabilir.
3. Çizim tekniklerini kendini sözel olarak ifade edemeyen bireylerin kişilik özellikleri hakkında bilgi sahibi olmaya yönelik çalışmalar yapılabilir.
4. Üniversite öğrencilerine ve eğitimcilere yönelik tükenmişlik konusunda bilgilendirme çalışmaları yapılabilir.
5. Üniversitede tükenmişlik düzeyi düşük olan ve risk altındaki öğrencileri belirlemeye yönelik çalışmalar yapılabilir.
6. Tükenmişliği önlemeye yönelik üniversite öğrencilerine üniversitede çalışan psikolojik danışmanlarca rehberlik hizmeti verilebilir.
7. Üniversitelerde öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik aktivite ortamlarının hazırlanması, maddi olanaklarını ve sosyal destek imkanlarını arttırmaya yönelik çalışmaların tükenmişlik düzeyini düşürdüğü düşünülmektedir.

Diğer Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Bu araştırmada tükenmişlik düzeyi cinsiyet, yaş, akademik başarı değişkenleri ile birlikte incelenmiştir. Diğer demografik değişkenlerle tükenmişliğin test edilmesi yeni araştırmalarla çalışılabilir.
2. Araştırmada tükenmişlik düzeyi için demografik değişkenlere göre karşılaştırma yapılmamıştır. Yeni araştırmalarda tükenmişlik düzeyinin demografik değişkenlerle birlikte çalışılabilir.
3. Araştırmada kullanılan veriler Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrencilerinde toplanmıştır. Farklı örneklemelerde tükenmişlik düzeyi ve kişilik özellikleri araştırılabilir.
4. Tükenmişlik düzeyi ve Ağaç Çiz testi kültürler arası çalışmalarla incelenebilir.

5. Ağaç çiz testi ve tükenmişlik düzeyinin aileler ve iş yaşamı gibi değişik örneklem gruplarında çalışılabilir.
6. Bu çalışmada tükenmişlik ve Ağaç çiz testi birlikte çalışılmıştır. Yeni araştırmalarda tükenmişliğin gibi göstergeleri üzerinde çalışmalar yapılabilir.
7. Tükenmişliği önlemek için deneysel çalışmalar yapılması önerilebilir.
8. Farklı çizim teknikleri kullanılarak kişilik özellikleri incelenebilir.
9. Ağaç çiz testi ile diğer psikolojik testlerin birlikte kullanılarak farklı çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

573 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (1997).

Abel, M.H. ve Sewell, J. (1999). Stress and burnout in rural and urban secondary school teachers. *Journal of Educational Research*, 92 (5), 287-293.

Addis, R.S. (2006). *Burnout among undergraduate athletic training students*. U.S.A.: California University.

Akçamete, G., Kaner, S. ve Sucuoğlu, B. (2001). *Öğretmenlerde Tükenmişlik iş Doyumu ve Kişilik*. Ankara: Nobel Yayınları.

Akçamete, G., Kaner, S., Sucuoğlu, B. (1998). Engelli ve normal çocuklarla çalışan öğretmenlerin tükenmişlik ve iş doyumunu düzeyleri arasındaki ilişkinin karşılaştırılmalı olarak incelenmesi, “*Ergonomi ve Yasam Kalitesi*“ VI. *Ergonomi Kongresi* (27-29 Mayıs), Ankara Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, No. 622.

Akkoyun, F. (2006) . *Projektif teknikler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Aksoy-Urfalı, Ş. (2007). *Eskişehir ili özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin değerlendirilmesi*. Eskişehir: Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Anzieu, D. ve Chabert, C. (1961). *Les methodes projectives*. Paris: P.U.F.

Ardıç, K. ve Polatçı, S. (2008). Tükenmişlik sendromu: Akademisyenler üzerinde bir uygulama. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (2), 69-96.

- Armsden, G.C. ve Greenberg, M.T. (1987). The inventory of parent and peer attachment individual differences and their relationship to psychological well-being in adolescence. *Journal of Youth And Adolescence*. 16 (5), 427-454.
- Artut K., (2001) *Sanat eğitimi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Artut, K. (2004). *Sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aslan, N. (2009). *Kars ili ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerde mesleki tükenmişlik düzeyi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kars: Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Avşaroğlu, S., Deniz, E.M. ve Kahraman, A. (2005). Teknik öğretmenlerde yaşam doyumu iş doyumu ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 115-130.
- Aydemir, H. (2013). *Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri ve yaşam doyumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ayık N.Z. (1999). *Yalnızlık teması üzerine anlamlandırılmış nesnelerin resimsel çözümlemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Balkıs, M. (2013). Akademik erteleme eğilimi ve öğrencilerin tükenmişlik duygusu arasındaki ilişki. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28 (1) , 68-78.
- Baltaş, Z. ve Baltaş A. (1998). *Stres ve başa çıkma yolları*, İstanbul: Remzi Yayınları.
- Bandura, A. ve Locke, E.A. (2003). Negative self-efficacy and goal effects revisited. *Journal of Applied Psychology*, 88 (1), 87-99.
- Bandura, A. (1993). Perceived self efficacy in cognitive development and functioning. *Educational Psychologist*, 28, 117-148.
- Bandura, A. (1997). Self-Efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84, 191-215.

- Barut, Y. ve Kalkan, M. (2002). Öğretim elemanlarının tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 66-77.
- Baykoçak, C. (2002). *Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Mesleki Sorunları ve Tükenmişlik Düzeyleri (Bursa ili uygulaması)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baysal, A. (1995). *Lise ve dengi okul öğretmenlerinde meslekte tükenmişliğe etki eden faktörler*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bekir, Ş.H., Şahin, Ş. ve Şanlı, S.H. (2012). Eğitim fakültesinde eğitim gören öğrencilerin tükenmişlik düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 7, 18-32.
- Bernard, C., Meyer, M.D., Brown, F. ve Abraham, L.M.S., (1955) Observations on the house-tree-person drawing test before and after surgery. *Psychosomatic Medicine*, 17, 428-454.
- Bolişik, B., Beytut, Ş.D., Solak, U. ve Seyfioğlu.U. (2009). Çocuklarda hastaneye yatma etkilerinin projektif yöntem olan resim çizme yoluyla incelenmesi. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2, 35-44.
- Breso, E., Salanova, M. ve Schaufeli, W. (2007). In search third dimension of burnout: Efficacy or inefficacy?. *Applied Psychology: An International Review*, 56 (3), 460-478.
- Budak, G. ve Sürgevil, O. (2005). Tükenmişlik ve tükenmişliği etkileyen örgütsel faktörlerin analizine ilişkin akademik personel üzerinde bir uygulama, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20, 95-108.
- Burger, M. J. (2006). *Kişilik* (çev. E. Sarıoğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Burke, R.J. ve Greenglass, E.R. (1993), Work stress, role conflict, social support, and psychological burnout among teachers. *Psychological Reports*, 73, 371-380.

- Buscaglia, L. (1987). *Kişilik*. (çev.N. Ebcioğlu). İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö.E., Çakmak, E. ve Demirel,F. (2010) *Bilimsel araştırma yöntemleri* (7. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Byrne, B.M. (1994). Burnout: Testing for the validity, replication, and invariance of causal structure across elementary, intermediate, and secondary teachers. *American Educational Research*, 31, 645-673.
- Byrne, B. M. (1993). Maslach burnout inventory; Testing for factorial validity and invariance across elementary, intermediate and secondary school teacher. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 66 (3), 197-212.
- Cansever, G. (1968). *Psikolojik testler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Cemaloğlu, N. ve Şahin, D. (2009). Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15, 465-484.
- Cheng, C. (1997). Role of perceived social support on depression in chinese adolescents: A prospective study examining the buffering model. *Journal Of Applied Social Psychology*, 27 (9), 800-820.
- Cherniss, C. (1980). *Staff burnout: Job stres in the human services*. CA : Beeverly Hills.
- Cheuk, W.H. ve Sai, W.K. (1995), Stress, social support, and teacher burnout in Macau. *Current Psychology*, 14 (1), 42-46.
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Cohen, S. ve Syme, S. L. (1985). *Issues in the study and application of social support*. San Francisco: Academic Press.
- Compas, E. B., Lesley, A. S., Wagner, M. B. ve Vannatta, K. (1986). Relationship of events and social support with psychological dysfunction among adolescents. *Journal Of Youth And Adolescence*, 15 (3), 205-221.

- Cordes, C. L. ve Dougherty, T. W. (1993) . A review and an integration of research on job burnout. *Academy Of Management Review*. 18 (4), 621-656.
- Cox, V.M., Koyasu, M, Hiranuma, H. ve Perara, J. (2001). Children’ s human figure drawings in the UK and Japan: The effects of age, sex and culture. *British Journal of Developmental Psychology*, 19, 275–292.
- Cüceloğlu, D. (1992). *Yeniden insan insana*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çam, O. (1989). *Hemşirelerde tükenmişlik ve çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Çam, O. (1991). Tükenmişlik envanterinin geçerlik güvenirliğinin araştırılması. (22-25 Eylül, Ankara, ss. 155-166) Ankara: VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları El Kitabı.
- Çankırlı, A. (2012). *Çocuk resimlerinin dili*. Ankara: Zafer Yayınları.
- Çapri, B. (2006). Tükenmişlik ölçeğinin türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 62-77.
- Çapulcuoğlu, U. ve Gündüz, B. (2013). Öğrenci tükenmişliğini yordamada stresle başa çıkma, sınav kaygısı, akademik yetkinlik ve anne-baba tutumları. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3, 201-218.
- Çavuşoğlu, İ. (2009). *Sınıf öğretmenliği son sınıf öğretmen adaylarında tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çokluk, Ö. (1999). *Zihinsel ve işitme engelliler okullarında görev yapan yönetici ve öğretmenlerde tükenmişliğin kestirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Deckard, G., Meterko, M. ve Field, D. (1994). Physician burnout: An examination of personal professional and organizational relationship. *Medical Care*. 32 (7), 745- 754.
- Dileo, J. H. (1983) *Interpreting children's drawing*. New York: Brunner/Mazel.
- Doğru, S.Y., Turcan, A.İ., Arslan, E. ve Doğru, S. (2006). Çocukların resimlerindeki aileyi tanılama durumlarının değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 223-235.
- Dolunay, A.B. (2002). Keçiören ilçesi genel liseler-teknik-ticaret-meslek liselerinde görevli öğretmenlerde tükenmişlik durumu araştırması. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 55, 51-62.
- Dolunay, A.B. ve Piyal, B. (2003). Öğretmenlerde bazı mesleki özellikler ve tükenmişlik. *Kriz Dergisi*, 11,135-148.
- Dursun, S. (2000). *Öğretmenler de tükenmişlik ile yükleme biçimi, cinsiyet, eğitim düzeyi ve hizmet süresi değişkenleri arasındaki yordayıcı ilişkilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Düzyürek, S. ve Ünlüoğlu, G. (1992) Hekimde tükenmişlik sendromu. *Psikiyatri Bülteni*, 1, 108-112.
- Edelwich, V.B. (1980). *Burnout stage of dissillisionments in the helping professions*. New York: Human Science Press.
- Erçen, A.E.Y. (2009). *Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri Mersin ilinde karşılaştırmalı bir inceleme*. ÇÜSB Enstitüsü Eğitim Fakültesi Dergisi. 1-8.
- Erden, M. ve Akman, Y. (2002). *Gelişim ve öğrenme*, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Eren V. ve Durna, U. (2006). Üç boyutlu bir yaklaşım olarak örgütsel tükenme. *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F Dergisi*, 9, 40-51.

- Ergin, C. (1996) Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin Türkiye Sağlık Personeli Normları. 3-*P Dergisi*, 4 (1), 28-33.
- Ergin, C. (1992) . *Doktor ve Hemşirelerde Tükenmişlik ve Maslach Tükenmişlik Envanterinin Uygulanması*. 7.Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları El Kitabı, (143-154). Ankara: Psikologlar Derneği Yayınları
- Erikson, E.H. (1968). Identity: Youth and crisis. New York: W.W. Norton& Company Inc.
- Esteve, E. B. (2008). *Well-being and performance in academic settings. The predicting role of self-efficacy*. Dissertation: Universitat Jaume I.
- Farber, B. A. (1984). Teacher burnout: Assumptions, myths and issues. *Teacher Colleg Record*. 86 (2), 321-338.
- Fındıkçı, İ. (1999). *İnsan kaynakları yönetimi*, İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Fives, H., Hamman, D. ve Olivarez, A. (2007). Does burnout begin with student teaching? Analyzing efficacy, burnout, and support during the student-teaching semester. *Teaching and Teacher Education*, 23, 916–934.
- Frank A. R., McKenzie, R. (1993). The development of burnout among special educators. *Teacher Education and Special Education*, 16 (2), 161-170.
- Freudenberger, J.H. (1974). Staff burn-out. *Journal Of Social Issues*, 30, 159-166.
- Friedman, I.A. (1991). High and low-burnout schools: school culture aspects of teacher burnout. *The Journal Of Educational Research*, 84 (6), 325- 333.
- Friesen, D., Prokop, C.M. ve Sarros, J.C. (1988). Why teacher burnout. *Educational Research Quarterly*, 12 (3), 9-19.
- Geçtan, E. (1996). *Çağdaş yaşam ve normal dışı davranışlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Gezer, E., Yenel, F. ve Şahan, H., (2009). Öğretim Elemanlarının Tükenmişlik Düzeyleri İle Sosyo-demografik Değişkenlikleri Arasındaki İlişki. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, 243-250.
- Girgin, G. (1995). *İlkokul öğretmenlerinde meslekte tükenmişliğin gelişimini etkileyen değişkenlerin analizi ve bir model önerisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Girgin, G. ve Baysal A. (2005). Tükenmişlik sendromuna bir örnek: zihinsel engelli öğrencilere eğitim veren öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyi. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, (4) 172-187.
- Golembiewski, R.T., Boudreau, R., Kim B.S., Munzenrider, R.F. ve Park S. (1996). Burnout in cross-cultural setting: Are the MBI sub-domains idiosyncratic of generic?. *Journal Of Healtand Human Resources Administration*, 13, 132-191.
- Gombrich, E.H. (2004). *Sanatın öyküsü* (Çev. E. Erduran ve Ö.Erduran) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gözüm, S. (1996). *Koruyucu sağlık hizmetlerinde görev yapan hemşire ve ebelerde iş doyumu, tükenmişlik ve ile devamsızlığı etkileyen faktörlerin araştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Green, S. B., Salkind, N. J., ve Akey, T. M. (2000). *Using SPSSfor windows: Analyzing and understanding data*. Upper Saddle River: Prentice Hall.
- Gündüz, H. (2005). *Yatılı ilköğretim bölge okullarında görev yapan yönetici ve öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri: Diyarbakır örneği*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hatipoğlu, Ş. (2007). *Ortaöğretim resim dersinde öğrencilerin yaptıkları çalışmaların sanatsal gelişim özelliklerine göre değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Holt R.R. (1971). *Assening Personality Javanovich*:Harcourt Bracel.

- Iwanicki, E.F. (1983). Toward understanding and alleviating teacher burnout. *Theory into Practice*, 22(1) , 27-32.
- Izgar, H. (2001). *Okul yöneticilerinde tükenmişlik nedenleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- İkiz, T. (2003). Rorschach testinin psikanalitik yorumu. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- İskenderoğlu, L.(2006). *Çocuk resimlerinde görme biçimleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Jackson, R., Susan, R.S. ve Schuler R. (1986). Toward and understanding of the burnout phenomenon. *Journal Of Applied Psychology*, 71, 630-640.
- Jacobs, S. R. ve Dodd, D. (2003). Student burnout as a function of personality, social support and workload. *Journal of College Student Development*, 44 (3), 291-303.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi, kavramlar, ilkeler, teknikler*. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, A. (2010). *Isparta ilinde engellilere yönelik hizmet veren kamu ve özel eğitim kurumlarında çalışan meslek gruplarında tükenmişlik düzeyi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kepekçioğlu, E.S. (2009). *Öğretim elemanlarında tükenmişlik*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kırılmaz, A., Çelen, Y. ve Sarp, N. (2003). İlköğretimde bir öğretmen grubunda tükenmişlik durumu. *Ankara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi İlköğretim Online*, 2 (1), 2-9.
- Kırıçoğlu, T.O. (2002). *Sanatta eğitim*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Kırlı, S. (1999). *Psikiyatri ve yaratıcılık*. Bursa: Psikiyatri ve Sanat Yayınevi.

- Kiuru, N., Aunolo, K., Nurmi, J.E., Leskinen E. ve Salmelo-Aro, K. (2008). Peer group influence and selection in adolescent's school burnout. *Merrill- Palmer Quarterly*. 54 (1), 23-55.
- Koruklu N., Feyzioğlu, B., Aladağ, E. Özenoğlu-Kiremit, H. (2012). Öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12 (3),1813-1831.
- Koyuncu, M. (2001). *Üniversite öğretim elemanlarında tükenme duygusu ve organizasyondan ayrılma isteğine etkisi*. 9. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi'nde Sunulan Bildiri, ss. 349-360.
- Kutsal, D. (2009). *Lise öğrencilerinin tükenmişliklerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kutsal, D. ve Bilge, F. (2012). Lise öğrencilerinin tükenmişlik ve sosyal destek düzeyleri. *Education and Science*, 37 (164), 283–297.
- Kuzgun, Y. (1988). Psikolojik ihtiyaçların orta öğretim başarı puanları ve öğrenci seçme sınavı puanları ile ilişkisi. *Psikoloji Dergisi*, 6 (22).
- Lackritz, R.Z. (2004). Explain burnout among university faculty: Incidence, performance and demographic issues. *Teaching and Teacher Education*, 20, 713-729.
- Lee, R.T. ve Ashforth, B.E.A. (1993). Meta-analytic examination of the correlates of the three dimensions of job burnout. *Journal of Applied Psychology*, 81 (2), 123-133.
- Lee, T.R. ve Blake E. A. (1993) .On the meaning of maslach's three dimensions of burnout. *Journal of Applied Psychology*, 75, 743-747.
- Leiter, M. (2003). *Areas of worklife survey manual: Centre for organizational research and development*. NS: Wolfville.

- Loganathan, K. (1983). *Analytical psychology of jung and the agamic psychology of meykandar tamil civilization*. Tanjore: Tamil University.
- Malchiodi C.A. (2003). *Expressive therapies*. Newyork: Guildford Press.
- Malchiodi, C. A. (1998). *Çocukların resimlerini anlamak*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Manning, T.M. (1987).Agression depicted in abused childrens drawing special issue childhood sexual abuse. *Arts in Psychotherapy*, 14 (1), 15-24.
- Maraşlı, M. (2005). Bazı özelliklerine ve öğrenilmiş güçlülük düzeylerine göre lise öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri. *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 23,27-33.
- Maslach, C. ve Jackson, S. E. (1981). The measurement of experienced burnout. *Journal of Occupational Behaviour*, 2 (2), 99-113.
- Maslach, C. ve Jackson, S. E. (1982). Burnout in health professions: A social psychological analysis. G. Sansers ve J. Suls (eds.), *Social Psychology and Health Illness* (ss 227-251) İçinde. Hillsdale, NJ: Erlbaum
- Maslach, C. ve Jackson, S.E. (1986).*Maslach burnout inventory*. CA: Press Palo Alto.
- Maslach, C. (1982). *Burnout: The cost of caring*. Englewood Cliffs, N,J: Prentice Hall.
- Maslach, C., Schaufeli, W.B. ve Leiter, M.P.(2001). Job burnout. *Annual Review of Psychology*, 52, 397-422.
- Maslach. C. ve Jackson, S.E. (1984). Burnout in organizational settings.Applied. *Social Pscychology*, 5, 133-153.
- McCranie, E.W. ve Brandsma, J.M. (1988). Personality and antecedents of burnout among middle-aged physicians. *Behavioral Medicine*, 14, 30-36.
- Meier, S. T. (1983). Toward a Theory of Burnout. *Human Relations*, 36, 889-910.

- Mizuta vd. (2002). Psychological characteristics of eating disorders asbevidenced by the combined administration of questionnaires and two projective methods: the tree drawing test (baum test) and the sentence completion test. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 56, 41–53.
- Morgan, C.T. (1999). *Psikolojiye giriş*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları.
- Otacıoğlu, G.S. (2008). Müzik öğretmenlerinde tükenmişlik sendromu ve etkileyen faktörler. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9,(15), 103-116.
- Ören, N. ve Türkoğlu,H. (2006). Öğretmen adaylarında tükenmişlik. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 1-10.
- Örmen, U. (1992). Tükenmişlik *duygusu ve yöneticiler üzerinde bir uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ötgün, C. (2008). Sanatın şiddeti ve sınırları. *Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1, 90-103.
- Özdel, L., Bostancı, M., Özdel, M. ve Oğuzhanoğlu, N.K. (2002). Üniversite öğrencilerinde depresif belirtiler ve sosyodemografik özelliklerle ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3, 155- 161.
- Özer, S. (2009). Türk örnekleminde bir adam çiz testi: Cinsiyet ve sosyoekonomik düzeyin etkileri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 16 (2), 93-102.
- Özgen, I. (2007). *Yiyecek-içecek işletmeleri çalışanlarında tükenmişlik sendromu: İzmir adnan menderes havalimanı örneği*, I. Ulusal Gastronomi Sempozyumu ve Sanatsal Etkinliklerde Sunulan Bildiri, (4-5 Mayıs 2007, Antalya, ss. 116-124).
- Özgen, K.M. (1995). *Resim-iş eğitimi bölümü öğrencilerinin kişilik özellikleri ile resim yapımları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Özmen, H. (2001). *Görme engelliler okullarında görev yapan öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özyurt, A. (2003). *İstanbul hekimlerinin iş doyumu ve tükenmişlik düzeyleri*. İstanbul: Golden Print Yayınları.
- Pearson, E. R. (1990). *Counseling and social support perspectives and practice*. London: Sage Publications.
- Pedrabissi, Luigi, Rolland, J. P. ve Santinello, M. (1993). Stress and burnout among teachers in Italy and France. *The Journal of Psychology*, 127, 529-535.
- Perlman, B. ve Hartman, E.A. (1982). Burnout: summary and future research. *Human Relation*, 35, 283-305.
- Pignon, E. (1966). *La quête de la realite*. Paris: Denoel.
- Pines, A., Aronson, E., ve Kafry D. (1981). *Burnout: From tedium to personal growth*. New York: The Free Press.
- Pines, A.M. (2003). Occupational burnout: a cross-cultural Israeli Jewish-Arab perspective and its implications for career counselling. *Career Development International*, 8, 97-100.
- Potter, B. (2005). *Overcoming job burnout, how to renew enthusiasm for work*. Oakland: Ronin Publishing.
- Richardsen, A.R. ve Burke, R.J. (1995). Psychological burnout in organizations: Research and intervention. Golembiewski (ed.) *Hand book of organizational behavior* (ss. 327-363) içinde, New York: Marcel Dekker.
- Russel, D.W., Altmaier, E. ve Van Velzen, I.D. (1987). Job-related stress, social support, and burnout among classroom teachers. *Journal of Applied Psychology*, 72 (2), 269-274.

- Salanova, M. ve Lorens, S. (2008). Current state of research on burnout and future challenges. *Papeles Del Psicologo*, 29 (1), 59-67.
- Salmela-Aro, K., Tolvanen, A., ve Nurmi, J. (2009). Achievement strategies during university studies predict early career burnout and engagement. *Journal of Vocational Behavior*, 75,162–172.
- Sarı, H. (2004). An analysis of burnout and job satisfaction among turkish special school headteachers and teachers, and the factors effecting their burnout and job satisfaction. *Educational Studies*, 30 (3), 291-306.
- Sarılioğlu, R.I. (2006). *Örtülü şiddet resimleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sayıl, I., Haran.S., Ölmez,Ş. ve Özgüven, Ş.H. (1997). Ankara üniversitesi hastanelerinde çalışan doktor ve hemşirelerin tükenmişlik düzeyleri. *Kriz Dergisi*, 5(2), 71-77.
- Schaufeli, W. B. ve Buunk, B. P. (2003). Burnout: An overview of 25 years of research in theorizing. M. J. Schabracq, J. A. M. Winnubst, ve C. L. Cooper (eds.), *The handbook of work and health psychology* (ss. 383-425) İçinde. Chichester: Wiley.
- Schaufeli, W.B. ve Bakker, A.B. (2004). Job demands, job resources, and their relationship with burnout and engagement: A multi-sample study. *Journal of Organizational Behavior*, 25, 293-315.
- Schaufeli, W.B. ve Taris, T.W.(2005) The conceptualization and measurement of burnout: Common ground and worlds apart. *Work & Stress*, 19 (3), 256- 262.
- Schaufeli, W.B., Martinez,, M.I., Pinto, A.M., Salanova, M., ve Bakker, A.B. (2002). Burnout and engagement in university students: A cross national study. *Journal Of Cross- Cultural Psychology*. 33 (5), 464-481.
- Schwab, R.L. ve Iwanicki, E.F. (1982). Who are our burned out teachers? *Educational Researhes Quartely*, 7 (2), 5-17.

- Schwab, R.L., Jackson, S.E. ve Schuler, R.S. (1986). Educator burnout: Sources and consequences. *Educational Research Quarterly*, 10, 14-17.
- Seğmenli, S. (2001). *Rehber öğretmenlerde tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sılığ, A. (2003). *Banka çalışanlarının tükenmişlik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Soares, J.J.F, Grossi, G. Sundin. O. (2007). Burnout among women: Associations with demographic, socio-economic, work, life-style and health factors. *Arch Womens Mental Health*, 10, 61-71.
- Sucuoğlu, B. ve Kuloğlu, N. (1996). Özürlü çocuklarla çalışan öğretmenlerde tükenmişliğin değerlendirilmesi, *Türk Psikoloji Dergisi*, 10, 44-60.
- Suran, B.G. ve Sheridan, E.P. (1984). Management of burnout: Training psychologists in professional life span perspectives. *Professional Psychology: Research And Practice*, 15, 741-752.
- Sürgevil, O. (2006). *Çalışma hayatında tükenmişlik sendromu tükenmişlikle mücadele teknikleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Şahin, D. E. (2007) *Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri (Ankara ili ilköğretim ve orta öğretim okulları örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Şahin, N.H. (1998). *Stresle başa çıkma: olumlu bir yaklaşım*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Şahin, M. (2006). *Sosyo-ekonomik seviyesi düşük ilköğretim 2. kademe öğrencilerinin kişilik özelliklerine göre yaptıkları resimlerin analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Şahin, F. ve Şahin.E. (2013). Bilim sanat merkezinde çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeyinin incelenmesi. *Üstün Yetenekliler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 51-66.
- Şanlı, S. (2006). *Adana ilinde çalışan polislerin iş doyumu ve tükenmişlik düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şenel, S. (1995). *Çocuk resminde aile ve plan algısı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tamer, K. (1987). *Beden Eğitimi ve Oyun Öğretimi*. Ankara: Meteksan Ltd. Şti.
- Tanrıverdi, L. (2008). *İlköğretim müfettişlerinin iş tatmini ile tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taormina, R.J. ve Law, C.M. (2000). Approaches to preventing burnout: The effects of personal stress management and organizational socialization, *Journal of Nursing Management*, 8 (2), 89-99.
- Taycan, O., Kutlu, L., Çimen, S. ve Aydın, N. (2006). Bir üniversite hastanesinde çalışan hemşirelerde depresyon ve tükenmişlik düzeyinin sosyo-demografik özelliklerle ilişkisi. *Anatolian Journal of Psycihatry*, 7,100-108.
- Teker, E. (2009). *Yöresel özelliklerin Şanlıurfa merkez okullarında okumayan çocukların resimlerine yansımaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tepeci, M. ve Birdir, K. (2003). *Otel çalışanlarında tükenmişlik sendromu*, 11. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi'nde Sunulan Bildiri (22-24 Mayıs, Afyonkarahisar, ss. 959-972).
- Terry, P. M. (1997). Teacher burnout: Is it real? can we prevent it?. *Reports Research Speeches Or Meeting Papers*, 143-150.

- Torun, A. (1995). *Tükenmişlik, Aile yapısı ve sosyal destek ilişkileri üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tuğrul, B. ve Çelik, E. (2002). Normal çocuklarla çalışan ana okulu öğretmenlerinde tükenmişlik. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 1-11.
- Tunaboğlu-İkiz, T. (2007). *Rorschach testinin psikanalitik yorumu-I*. İstanbul:Bağlam Yayınları.
- Tunalı, İ.(1983). *Estetik ve beğeni*. İstanbul: Say Yayınları.
- Tümekaya, S. (1996). *Öğretmenlerdeki tükenmişlik görülen psikolojik belirtiler ve başa çıkma davranışları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tümekaya, S. (2001). Burnout of primary school teachers with different level of locus of control. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 2 (15), 29-40.
- Uçman, P. (1971). *Goodenough-Harris resim testi ile bir türk örneklemini üzerinde bir araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uğurluoğlu, S. (2002). *Banka çalışanlarının tükenmişlik düzeylerinin iş doyumu, rol çatışması, rol belirsizliği ve bazı bireysel özelliklere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Üstün, B. (1995). *Hemşirelerin atılganlık ve tükenmişlik düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Van Niekerk, P. A. (2001). *Educational psychology: A textbook in educational psychology as orthopedagogics*. Stellenbosch: University Publishers and Booksellers.
- Varış, F. (1996). *Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara: Alkım Kitabevi.

- Vızlı, C. (2005). *Görme engelliler ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerle normal ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin karşılaştırılması: Üsküdar ilçesi örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Weckwerth, A.C. ve Flynn, D.M., (2006). Effect of sex on perceived support and burnout in university students. *College Student Journal*, 40, 237-24.
- Yalçın, İ. (2006). *Bireyde iç çatışma resimleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yanbastı, G. (1990). *Kişilik kuramları*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Yang, H. J. (2004). Factors affecting student burnout and academic achievement in multiple enrolment programs in Taiwan's technical-vocational colleges. *International Journal of Educational Development*, 24, 283-301.
- Yavuzer H. (2010). *Resimleriyle çocuk*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yıldırım, M.H. ve İçerli, L. (2010). Tükenmişlik Sendromu: Maslach ve Kopenhag Tükenmişlik Ölçeklerinin Karşılaştırmalı Analizi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*. 2(1), 123-131.
- Yungul, N. T. (2006). *Sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin değerlendirilmesi (İstanbul örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yücel, Ş. (2006). *Resimde kavram olarak kaygı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zabcı, N. (2011). Ensest yasağı ve ödipüs, içinde *psikanalitik psikoterapiler: Temel kavramlar, kuramlar ve yöntemler*. Ankara: Türkiye Psikiyatri Derneği.
- Zhang, Y., Gan, Y. ve Cham, H. (2005). The reliability and validity of MBI-SS and academic characteristics affecting burnout. *Chinese Journal of Clinical Psychology*, 13, 383- 385.

EKLER

Ek 1. KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sevgili öğrenciler;

Bu anket "**Özel Eğitim Bölümünde Okuyan Aday Öğretmenlerin Kişilik Özellikleri ile Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**" konulu yüksek lisans tez çalışması için hazırlanmıştır. Elde edilen bilgiler sadece bu araştırma kapsamında kullanılacak olup, bilgileri araştırmacı dışında kimse görmeyecektir.

Aşağıdaki soruları okuyarak, size uygun seçeneği işaretleyiniz. Lütfen tüm soruları cevaplayınız. Katılımınızdan dolayı teşekkür ederim

Hilal SARI

AİBÜ Özel Eğitim ABD

Yüksek Lisans Öğrencisi

Cinsiyetiniz:

() Kadın () Erkek

Yaşınız:

() 18-25 yaş () 26-30 yaş

Akademik Başarı Durumunuz:

() Düşük

() Orta

() Yüksek

Ek 2. MASLACH TÜKENMİŞLİK ENVANTERİ

Açıklama: Elinizdeki ankette, insanların işle ilgili tutumlarını yansıtan ifadeler yer almaktadır. Sizden istenen, her bir ifade ile belirtilen durumu ne kadar sıklıkla yaşadığınızı belirtmenizdir. Bunun için, ifadelerin yanında “Hiçbir zaman”dan“Her zaman”a kadar uzanan 5 basamaklı bir ölçek verilmiştir Sizin o ifade ile ilgili yaşantınız hangi cevap basamağına daha uygun ise o basamağın altındaki kutuya bir (x) işareti koyunuz.

NO	Maddeler	Hiçbir Zaman	Çok Nadir	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
1	İşimden duygusal olarak uzaklaştığımı hissediyorum.					
2	İş dönüşü kendimi ruhen tükenmiş hissediyorum.					
3	Sabah kalktığımda bir gün daha bu işi kaldıramayacağımı hissediyorum.					
4	Bütün gün öğrencilerle yoğun ilişkide olmak beni çok yıpratıyor.					
5	Yaptığım işten yıldığımı hissediyorum.					
6	Bu mesleğin beni duygusal olarak katılaştırmasından endişe duyuyorum.					
7	İşimden soğuduğumu hissediyorum.					
8	Yolun sonuna geldiğimi hissediyorum.					
9	Doğrudan insanlarla çalışmak bende aşırı gerginlik yaratıyor.					
10	Öğrencilerimin sorunlarına en uygun çözüm yollarını bulurum.					
11	Öğrencilerimle aramda rahat bir hava yaratırım.					
12	Yaptığım iş sayesinde insanların yaşamlarına katkıda bulunduğumu hissediyorum.					
13	Çok şeyler yapabilecek güçteyim.					
14	Öğretmenlik mesleğinde kayda değer birçok başarı elde ettiğimi inanıyorum.					
15	Öğrencilerimin neler hissettiğini hemen anlarım.					
16	İnsanlarla yakın bir çalışmadan sonra kendimi canlanmış hissedirim.					
17	İşinizde duygusal sorunlara serinkanlılıkla yaklaşabiliyor musunuz?					
18	İşinizde çok fazla çalıştığınızı hissediyor musunuz?					
19	Öğrencilerinizin bazı problemlerinden dolayı sizi suçladıklarını hissediyor musunuz?					
20	Öğrencilerinize ne olduğunu umursar mısınız?					
21	Bu mesleğe girdiğinizden beri insanlara karşı daha katı olduğunuzu hissediyor musunuz?					
22	Bazı öğrencilerinize kişiliği olmayan nesneler gibi davrandığınızı hissediyor musunuz?					

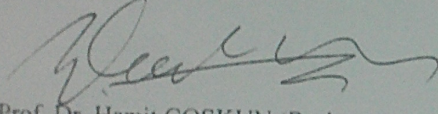
EK 3. İZİN BELGELERİ

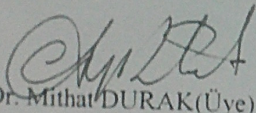
Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulu

Hilal SARI
 Abant İzzet Baysal Üniversitesi
 Eğitim Bilimleri Enstitüsü
 Özel Öğretim ABD

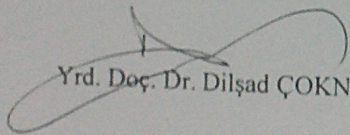
Sayın Hilal SARI
“Özel Öğretmen Adaylarında Kişilik Özellikleri ile Tükenmişlik Düzeyleri Arasında İlişkinin İncelenmesi” konulu araştırmanızla ilgili olarak Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kuruluna yapmış olduğunuz başvuru (Protokol NO. 2013/30) Kurulumuzun 08.05.2013 tarihli ve 2013/30 toplantısında değerlendirilerek etik olarak uygun bulunmuştur. Bilgilerinize sunarız.

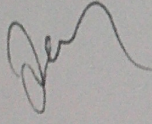
Prof. Dr. Hamit COŞKUN (Başkan)

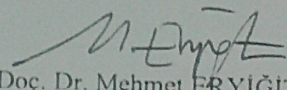
Doç. Dr. Mithat DURAK (Üye)

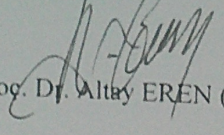
Yrd. Doç. Dr. Dilşad ÇOKNAZ (Üye)

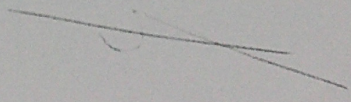
Av. Zuhal DEMİRCİ (Üye)

Doç. Dr. Mehmet ERYİĞİT (Üye)

Doç. Dr. Altay EREN (Üye)

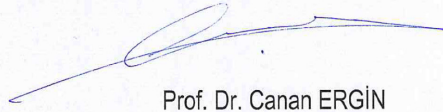
Yrd. Doç. Dr. Seval ALKOY (Üye)

İZİN BELGESİ

16.04.2013

Sayın Hilal Sarı

"Özel Eğitim Bölümünde Okuyan Aday Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Yaptıkları Resim Çalışmalarıyla İlişkisi" konulu yüksek lisans tez çalışmanızda MBI ölçeğini kullanmanızda bir sakınca bulunmamaktadır. Çalışmanızda başarılar dilerim.

Prof. Dr. Canan ERGİN

Özyeğin Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi Dekanı

EK 4. AĞAÇ RESİMLERİ